Vol. 37. (2026) No. 1.
pp. 5–72
DOI 10.48007/esely.2026.1.1

esély www.esely.org
Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat

TANULMÁNY

Az óvodáskorú roma gyermekek intézményi látogatottságát befolyásoló tényezők Hargita megyében – egy gyakorlati jellegű empirikus kutatás margójára

Antal Csilla

Antal Csilla: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészet- És Társadalomtudományi Kar
„Oktatás és Társadalom" Neveléstudományi Doktori Iskola; csillaantal81@gmail.com

ABSZTRAKT Hargita megyében a roma óvodáskorú gyermekek óvodai részvétele jóval alacsonyabb a többségi gyermekekénél, és ez komoly társadalmi problémát jelent az esélyegyenlőség és a hosszú távú integráció szempontjából. Noha számos tanulmány foglalkozott a roma közösségek oktatási helyzetével, a szakirodalomban mindmáig hiányos az óvodáztatás akadályainak és ösztönzőinek részletes feltárása, különösen Hargita megye sajátos kontextusában. Jelen tanulmány konkrétan Hargita megye roma családjainak óvodáztatási szokásait és az azokat befolyásoló tényezőket vizsgálja. Ennek megfelelően a fő kutatási kérdés arra irányul, hogy milyen tényezők akadályozzák és segítik elő leginkább a roma gyermekek rendszeres óvodai részvételét. A vizsgálat kvalitatív módszert alkalmazott az adatok gyűjtésére. Ennek keretében mélyinterjúk készültek roma szülőkkel és az óvodapedagógusokkal, továbbá kérdőíves felméréssel tártuk fel a szülők attitűdjeit és szocioökonómiai körülményeit. Az elemzés kiterjedt az óvodába járást befolyásoló strukturális és társadalmi tényezőkre, feltárva a roma szülők motivációit, akadályait és az intézményekhez fűződő viszonyát, valamint az óvodapedagógusok idevágó tapasztalatait. A vizsgálat várhatóan új adatokkal és szempontokkal járul hozzá a kora gyermekkori nevelésbe bekapcsolódást ösztönző stratégiai programok és szakpolitikai intézkedések megalapozásához. A tanulmány felépítése a következő: először áttekinti a téma szakirodalmát és ismerteti a kutatás módszertanát, majd bemutatja az empirikus eredményeket, végül pedig összegzi a legfontosabb következtetéseket.

Kulcsszavak: Hargita megye, roma szülők, roma gyermekek, intézményi látogatottság, óvodai nevelés

Factors Influencing Kindergarten Attendance among Preschool-Aged Roma Children in Harghita County

– Reflections on an Empirical Study

ABSTRACT In Harghita County, preschool-aged Roma children attend kindergarten at a significantly lower rate than children from the majority population. This represents a serious social problem from the standpoint of equal opportunities and long-term integration. Although numerous studies have addressed the educational situation of Roma communities, the literature still lacks a detailed exploration of the barriers to and incentives for kindergarten attendance, particularly in the specific context of Harghita County. The present study explicitly examines kindergarten attendance patterns among Roma families in Harghita County and the factors influencing them. Accordingly, the main research question focuses on which factors most hinder and which most facilitate the regular attendance in kindergarten among Roma children. For data collection, the study employed qualitative methods, including in-depth interviews with Roma parents and kindergarten teachers, as well as a questionnaire survey to explore parents' attitudes and socioeconomic circumstances. The analysis covered the structural and social factors influencing kindergarten attendance, revealing Roma parents' motivations and obstacles, their

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

relationships with educational institutions, and kindergarten teachers' relevant experiences. This research is expected to provide new data and perspectives to inform strategic programs and policy measures that encourage participation in early childhood education. The study is structured as follows: first, it reviews the relevant literature and presents the research methodology; then, it discusses the empirical findings; and finally, it summarizes the key conclusions.

Keywords: Harghita County, roma parents, roma children, institutional attendance, early childhood education

> *„A térségben egyelőre hiányzik a probléma kezelését célzó egységes koncepció, a megfelelő szakmódszertan, hiányoznak az intézményesült megoldások. Az iskolák, a pedagógusok magukra vannak utalva, legtöbbször megfelelő romológiai képzettség, kellő tárgyi és személyi feltételek nélkül, személyes elköteleződésük és szaktudásuk szerint próbálnak megoldásokat találni."* (Jakab, 2019, 115.)

Jakab Judit nézőpontjai rámutatnak a Hargita megyei roma oktatást érintő legneuralgikusabb akadályokra. Jelentős strukturális hiányra visszavezethető nehézségek sorozata van jelen, a problémakezelés ugyanis nem rendszerszinten, hanem egyéni szinten valósul meg. Az egységesített koncepció és szakmódszertan hiánya azt eredményezi, hogy az iskolák adaptív, de esetleges megoldásokat alkalmaznak, amelyek erősen függenek az egyes pedagógusok személyes elköteleződésétől és felkészültségétől. Habár Hargita megyében is vannak már átgondolt kezdeményezések a kialakult szituáció javítására, azonban a régóta jelen lévő problémák hatása ma is ugyanúgy érezhető.

Hargita megye Erdély keleti részén helyezkedik el, közigazgatási központja Csíkszereda. A megye 6639 km² területű, jelentős részét a Keleti-Kárpátok hegyláncai uralják. Idetartoznak többek között a Csíki-, a Gyergyói- és a Kelemen-havasok, valamint a Hargita-hegység. A térség földrajzi jellemzői közé sorolhatók a vulkanikus eredetű fennsíkok, meredek hegyoldalak, valamint a sűrűbben lakott völgyek, amelyek sajátos településszerkezeti és közlekedési viszonyokat eredményeznek. Hargita megye a települések szempontjából rendkívül sokszínű: tanyák, falvak, városok, municípiumok alkotják.

A 2022-es népszámlálás adatai szerint Hargita megye állandó lakossága 291 950 fő. Ebből 232 157 fő, a megye népességének 85,67%-a magyar nemzetiségű, míg 33 634 fő, a teljes lakosság 12,41%-a román nemzetiségűként azonosította magát. A népszámlálás során 4928 személy vallotta magát roma nemzetiségűnek, ami 1,82%-os arányt jelent megyei szinten.

A korábbi népszámlálási ciklusok alapján megfigyelhető volt az etnikai identitás elrejtésére irányuló tendencia a roma közösségek körében, azaz a megkérdezett romák egy része magyar nemzetiségűnek vallotta magát. A 2022-es adatok ugyanakkor arra is utalnak, hogy ez a tendencia enyhülni látszik: a roma identitás vállalása fokozatosan növekszik, ami pozitív irányú társadalmi változás jeleként értelmezhető.

A Hargita megyei romák sajátos társadalmi helyzetének komplex feltárását célozza a Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája, amely szociológusok és helyi szakemberek közreműködésével jött létre. A stratégia többdimenziós megközelítést alkalmaz:

CC BY

szociológiai, statisztikai és oktatáspolitikai szempontokat integrálva igyekszik átfogó képet nyújtani a megye roma közösségeinek társadalmi beilleszkedését befolyásoló tényezőkről.

Az Országos Roma Ügynökség (ANR) által kidolgozott, a 2022–2027 közötti periódusra vonatkozó társadalmi inklúziós stratégiát az 560/2022.04.28-as kormányrendelet léptette hatályba (Kiss és Sólyom, 2023). A Hargita Megyei Tanács felkérésére, ebből a dokumentumból kiindulva, elkészült a Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája, amely az országos irányelvekhez igazodik (Kiss és Sólyom, 2023).

A megyei szintű társadalmi stratégia megalkotása fontos lépést jelent a roma közösségek integrációjának intézményes megerősítésében, mivel egységes szakpolitikai keretet biztosít a beavatkozások számára. A Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája a bemutatott keretek lokalizált adaptációjaként értelmezhető, amely lehetőséget teremt az országos célkitűzések térségi sajátosságokhoz igazított megvalósítására.

A stratégiában közölt adatok a legfrissebb felmérések eredményein alapulnak, és reális képet festenek a Hargita megyei roma lakosság helyzetéről.

1. táblázat A Hargita megyében élő roma lakosság megoszlása települések szerint

Település/régió	Romák száma	Romák aránya, százalék	Magyarul beszélők száma	Magyarul beszélők százaléka a romákon belül
Hargita megye	22 252	7,6	20 794	93,4
Csíkszék (összesen)	5 223	7,9	5 036	96,4
Csíkszereda	669	1,9	649	97,0
Alcsík	3 419	11,6	3 295	96,4
Felcsík	1 135	2,7	1 092	96,2
Udvarhelyszék (összesen)	14 516	12,8	14 206	97,9
Székelyudvarhely	1 000	3,2	1 000	100,0
Keresztúr zóna	937	3,2	937	100,0
Sóvidék	3 154	24,8	3 154	100,0
Hegyalja	2 232	22,4	2 232	100,0
Homoród-Küküllő	2 035	11,6	1 883	92,5
Gyergyószék	1 372	2,8	1 238	90,2
Maroshévíz	1 160	4,6	400	34,5

Forrás: A Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája

Ahogyan arra az 1. táblázatban foglalt adatok is rávilágítanak, a roma népességszám Hargita megyében igencsak jelentős. A Jakab Judit és Vass István által szakszerűen bemutatott akadályok még mindig jelen vannak. Az sem véletlen, hogy Udvarhelyszék és Csíkszék szakembereinek kezdeményezése révén született meg az egész megyére vonatkozó, az itt élő romák integrációját elősegítő stratégia.

Vass István bemutatja, milyen módon kezelik Romániában a romák iskoláztatásában általánosan jelentkező problémákat, és beszámol a roma tanulók szegregált és integrált oktatásának problémáiról (Vass, 2002).

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Általánosnak mondható, hogy a roma közösség városon és vidéken egyaránt külön utcákban, kompakt tömegben, illetve a falvak eleji-végi házakban él, vagy a város végén elhelyezkedő roma telepen. Eltérés ettől ott tapasztalható, ahol a módosabbja házakat tudott megvásárolni a falvak főutcáiban. Elsősorban az a réteg mozdult el, amelyik Magyarországot járja, ott dolgozik évek óta, s az összegyűjtött pénzből házat vásárolt (Vass, 2002).

A bemutatott lakóhelyi mintázatok a roma közösségek térbeli szegregációjának tartós fennmaradására utalnak. A főutcákra kiköltözés esetei arra világítanak rá, hogy a gazdasági mobilitás – különösen a migrációhoz és külföldi munkavállaláshoz kapcsolódó jövedelemszerzés – képes részlegesen fellazítani ezeket a térbeli határokat. Ugyanakkor a kivételek inkább egy szűkebb, megfelelő anyagi erőforrásokkal rendelkező réteg előrehaladását jelzik, semmint a szegregáció általános visszaszorulását.

Vass István tanulmánya rámutat arra a tényre is, hogy a lakóhelyi szegregáció is jelentősen megnehezíti a Hargita megyében élő roma népesség mindennapjait. A szegregáció tehát nem csak az oktatás szintjén van jelen, hanem társadalmi jelleget ölt, ezáltal pedig nagymértékben hátráltatja a roma közösséget az élet minden területén. Ahogyan arra Forray R. Katalin rávilágított: a mélyszegénység következménye a mindennapos anyagi gondokkal küszködőknél egyfajta beszűkült időhorizont, amelyben a jövő kérdései a túlélésre összpontosítva a másnapra redukálódnak (Forray, 1997).

A mélyszegénység, valamint a lakóhelyi és oktatási szegregáció jelensége szorosan összefüggenek. Az utóbbihoz kapcsolódó beszűkült időhorizont nem csupán anyagi, hanem pszichoszociális következményként is értelmezhető, amely alapvetően meghatározza az egyének döntéshozatali mintázatait. A jövőorientált tervezés háttérbe szorulása a túlélési stratégiák dominanciáját eredményezi, ami hosszú távon akadályozza az oktatási, munkaerőpiaci vagy társadalmi mobilitást. Ennek felismerése kulcsfontosságú a szociálpolitikai és oktatási beavatkozások tervezésekor, mivel a rövid távú szükségletekre reflektáló támogatások nélkül a strukturális hátrányok újratermelődnek.

A Hargita megyei roma lakosság nagy része, 68 százaléka még mindig a város vagy falu szélén elhelyezkedő telepeken él, ez kismértékben meghaladja a romániai, illetve az erdélyi átlagot (ahol a romák mintegy kétharmada él telepen) (Kiss és Sólyom, 2023). Regionálisan ez a szám Csíkszéken és Gyergyszéken a legmagasabb, ahol a romák 74, illetve 72 százaléka él telepen (Kiss és Sólyom, 2023)

A fenti adatok egyértelműen jelzik, hogy a Hargita megyei roma közösségek körében a térbeli szegregáció továbbra is meghatározó állapot, amely az országos és regionális tendenciákhoz képest is fokozott mértékben van jelen. A Csíkszék és Gyergyószék térségében tapasztalható kiugró arányok arra utalnak, hogy a telepszerű lakhatás helyi strukturális tényezők által is erősen beágyazott jelenség.

Jakab Judit 2019-es tanulmányában szintén zónákra bontva vizsgálta meg az akkori, Hargita megye térségére vonatkozó adatokat. Többnyire ma is a városok egyetlen iskolájába koncentrálódnak a roma negyedek, telepek gyermekei, és ha ötödik osztálytól be is kerülnek egy-egy vegyes összetételű osztályba, ott gyakran nem roma, de szintén hátrányos helyzetű, vagy speciális fejlesztési igényű tanulókkal tanulnak együtt (Jakab, 2019).

A bemutatott oktatási gyakorlat az iskolai szegregáció tartós fennmaradását jelzi, amely nemcsak intézményi, hanem osztályszintű elkülönülés formájában is megjelenik. A látszólagos integráció gyakran csupán formális, mivel a roma tanulók más, szintén hátrányos helyzetű

CC BY

csoportokkal (például speciális tanulási igényű diákokkal) kerülnek egy osztályba. A leírt jelenség nem jelent valódi integrációt.

A Hargita megyei romák társadalmi befogadása stratégiájának adatai szerint nincs változás ebben a tekintetben.

2. táblázat A Hargita megyében élő roma lakosság megoszlása települések szerint

Kategória	Hargita megye	Keresztúr	Székely-udvarhely	Csík-szereda	Gyergyó-szentmiklós	Maros-hévíz
Roma tanulók száma (összesen)	3443	1064	1210	928	217	24
Szegregált/roma oktatási helyszín (%)	40	55	25	44	0	0
Erős roma jelenlét	1185	248	520	255	44	0
Integrált oktatási helyszín	1220	233	315	262	173	24
Városi roma tanulók száma	922	231	338	145	189	19
Város – szegregált helyszín	15	53	0	0	0	0
Város – erős roma jelenlét	83	77	65	7	0	0
Város – integrált helyszín	217	35	273	138	189	19
Falusi roma tanulók száma	2521	833	872	783	28	5
Falu – szegregált helyszín	40	90	25	44	0	0
Falu – erős roma jelenlét	1102	171	455	248	44	0
Falu – Integrált helyszín	1003	7	42	124	100	5

Forrás: A Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája

A kialakult társadalmi helyzet komplexitását tovább árnyalja a megyében élő többségi magyar közösség előítéletek által befolyásolt gondolkodásmódja; a magyarok és a cigányok viszonya jelenleg rendkívül ellenséges (Diósi, 1988). Ez azonban nem azt jelenti, hogy ártatlanok és bűnösök állnak egymással szemben, sokkal inkább egy meggyökeresedett, de avult szokásrendszer alkotta struktúra működési mechanizmusának lehetünk tanúi (Diósi, 1988).

Diósi Ágnes szociológus megállapítása árnyaltan világít rá a magyar–roma kapcsolatokban jelen lévő feszültségek strukturális gyökereire. Hangsúlyozza, hogy a konfliktusok nem egyéni morális hiányosságokból fakadnak, hanem egy történetileg kialakult, diszfunkcionális társadalmi berendezkedés következményei. Ez a megközelítés lehetőséget teremt a kölcsönös megértésre és a rendszerszintű változtatások szükségességének felismerésére. A fentebb kifejtett

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

konfliktusok és problémák Hargita megyében is nagymértékben jelen vannak. Ebben a kialakult, komplex társadalmi helyzetben gyökereznek az oktatási szegregáció okai is.

2019 áprilisában Klaus Iohannis román államelnök kihirdette az új oktatási törvényt, amely fokozatosan kötelezővé teszi Romániában az óvodai nevelést. A fokozatos bevezetés azt jelenti, hogy 2020-tól azok a gyermekek, akik iskolai tanulmányaikat el kívánják kezdeni, kötelesek részt venni a nagycsoportos óvodai nevelésben. 2023-tól már a középső csoport is a kötelező óvodai szakasz részét képezi, míg 2030-tól mindhárom óvodai évfolyam – a kis-, középső és nagycsoport – kötelezővé válik az elemi oktatásba belépés feltételeként.

E jogszabályi változások különösen jelentősek a hátrányos helyzetű közösségek, főleg a roma népesség számára, mivel az óvodai nevelésben való, időben történő részvétel előfeltétele lesz a későbbi iskolai pályafutásnak. A korai hozzáférés az intézményes neveléshez így kulcsszerepet játszik az iskolai sikeresség és a társadalmi mobilitás esélyének megteremtésében, egészen a felsőoktatásig terjedő perspektívában.

> *„A roma populáció alacsony iskolázottsági szintje a leggyakrabban emlegetett probléma ennek a csoportnak a társadalmi integrációjával kapcsolatban." (Dávid-Kacsó, 2017, 43.)*

Dávid-Kacsó Ágnes gondolatai helytállóan mutatnak rá arra a tényre, hogy a megfelelő oktatás hiánya közvetlenül befolyásolja a munkaerőpiaci érvényesülés esélyeit, valamint az intézményi rendszerekhez való hozzáférést, ezáltal tartósan újratermelve a társadalmi hátrányokat.

A családi háttér és a tanulók iskolai sikeressége közötti kapcsolatot kutatások sora igazolta (Fejes és Józsa, 2017), ezért is kiemelten fontos szociológiai és neveléstudományi szempontból vizsgálni az óvodáskorú roma gyermekek intézményi látogatottságát befolyásoló tényezőket. Jelen empirikus munka hozzájárulhat a rendszeres óvodai látogatottság arányának növeléséhez, legyen szó bármilyen élethelyzetről: az oktatási rendszerben való részvételről, munkahelykeresésről, vagy a többségi társadalomba való beilleszkedés nehézségeiről.

2012-ben Romániában készült egy, a roma és nem roma lakosság iskolai végzettségét vizsgáló felmérés. A tudományos munkát Sorin Cace, Rodica Toader és Ana Vizireanu végezte el. A kutatás szerint az óvodáskorú, de óvodába nem beíratott gyermekek aránya 24,3% a romák és 8,8% a nem romák esetében (Cace, Toader, Vizireanu, 2013). Vannak olyan gyermekek, akik be vannak íratva, de nem járnak, ez az arány 2,9% a roma és 5% a nem roma gyermekek esetében (Cace, Toader, Vizireanu, 2013). Egyáltalán nem szándékozzák óvodába beíratni a roma gyermekek 9,2%-át, illetve a nem roma gyermekek 1,5%-át. Azok a szülők, akik három–hat év közötti gyerekeiket nem íratták be az óvodába, főként a szegénységre hivatkoznak ennek okaként (46,6%), azaz arra, hogy nincsen elég jövedelmük az óvodával járó mellékköltségek, sőt az alapszükségleteik fedezésére sem (Cace, Toader, Vizireanu, 2013). A másik említett faktor a lakóhely és az óvoda közötti távolság, valamint az infrastruktúra hiánya, amely segítené ezeket a gyermekeket, hogy otthonukból biztonságosan eljuthassanak az óvodába és vissza. Sajnos a romák hat százaléka azt állítja, hogy gyerekeiket nem vették föl az óvodába, amely a Romániában még mindig létező etnikai megkülönböztetésre hívja fel a figyelmet (Cace, Toader, Vizireanu, 2013).

A Cace, Toader és Vizireanu kutatása mentén bemutatott óvodai részvételi arányban jelentkező különbségek egyértelműen jelzik, hogy a roma gyermekek már korán strukturális hátrányokkal szembesülnek, amelyek későbbi iskolai pályafutásukat is meghatározhatják.

CC BY

A szegénység és a területi elszigeteltség együttesen korlátozzák a hozzáférést az intézményes neveléshez.

Az oktatási rendszer nem képes önmagától orvosolni a társadalmi egyenlőtlenségeket – beavatkozás nélkül a hátrányok újratermelődnek (Kende, 2005).

Kende nézőpontja rávilágít arra, hogy az oktatás önmagában nem semleges társadalmi tér, hanem meglévő strukturális egyenlőtlenségek közegében működik. Amennyiben nem társulnak hozzá célzott szakpolitikai, intézményi, és pedagógiai beavatkozások, az iskolarendszer inkább fenntartja, mintsem csökkenti a társadalmi különbségeket.

A romániai Oktatási és Kutatási Minisztérium céljává tűzte ki az esélyegyenlőség meghonosítását az oktatási rendszerben. Ez konkrétan abból áll, hogy minden gyereknek egyenlően kell hozzáférnie az oktatás különböző formáihoz, továbbá színvonalas nevelésben kell részesülnie anyanyelvétől vagy etnikai hovatartozásától függetlenül. A román kormány kidolgozott egy stratégiát, amelynek célja javítani az országban élő romák helyzetét. Ahogy Szuhay Péter kulturális antropológus találóan megfogalmazta: a cigány közösségek oktatása nem egyszerűen pedagógiai kérdés, hanem kulturális és társadalmi viszonyrendszerek kifejeződése is (Szuhay, 2003). Ebben kiemelt szerepet kap a roma gyermekek hozzáférése a minőségi oktatáshoz, ennek az irányelvnek a romániai közoktatási fejlesztési stratégia is előkelő helyet biztosít. Zolnay János gondolatai találóan tükrözik azt a szellemiséget, amely a hasonló, inkluzív jellegű oktatáspolitika megvalósításához szükséges: az esélyegyenlőség az oktatásban nem attól valósul meg, hogy mindenki előtt nyitva az iskolai kapu – inkább attól, hogy mindenki egyenlő eséllyel lép be rajta (Zolnay, 2010).

Zolnay megállapítása rávilágít arra a tényre, hogy az oktatási esélyegyenlőség nem pusztán formális hozzáférést, hanem a belépés feltételeinek tényleges kiegyenlítését feltételezi. Az inkluzív oktatáspolitika ebben az értelemben akkor tekinthető eredményesnek, ha figyelembe veszi a tanulók eltérő társadalmi és kulturális erőforrásait, és ezekhez igazítja a támogatási mechanizmusokat. Zolnay gondolatai megerősítik azt az elvet, miszerint az egyenlő bánásmód önmagában nem elegendő az egyenlő esélyek megteremtéséhez.

E kutatás témája a Hargita megyei óvodáskorú roma gyermekek intézményi látogatottságát befolyásoló tényezők vizsgálata. Úgy gondolom, hogy a kisebbségi gyermekek hatékony felzárkóztatásának első lépése az oktatási rendszerben való eredményes részvétel.

Berényi Eszter szerint a hátránykompenzációs programok csak akkor lehetnek sikeresek, ha nem pusztán az iskolai teljesítményre, hanem a tanulók teljes szociális környezetére is reflektálnak (Berényi, 2011).

Berényi megközelítése rámutat arra, hogy a tanulói hátrányok nem kizárólag az iskola falain belül keletkeznek, ezért a kezelésük sem korlátozódhat az oktatási teljesítmény javítására. A szociális környezet bevonása lehetővé teszi a hátrányok komplex értelmezését, amely magában foglalja a családi, lakhatási, és közösségi tényezők hatását is. E szemlélet megerősíti az interszektoriális együttműködés jelentőségét a hátránykompenzációs beavatkozások tervezésében és megvalósításában.

2023-tól Romániában kötelezővé vált az óvodai középcsoportban való részvétel is. Addig csak a nagycsoport volt kötelező, azonban most már a középcsoportot is ki kell járnia annak a gyermeknek, aki később iskolába szeretne járni, és tovább szeretne tanulni. Emiatt most még fontosabb a roma családok esetében is, hogy időben beírassák gyermekeiket az óvodába, és biztosítsák a rendszeres óvodai részvételt.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Amint az adatokból is kitűnik, a középcsoport kötelezővé tétele tovább erősíti a kora gyermekkori nevelés szerepét az iskolai pályafutás megalapozásában, ugyanakkor felerősíti a meglévő társadalmi egyenlőtlenségek hatását is. A roma gyermekek alacsony óvodai részvételi aránya mögött elsősorban strukturális tényezők – különösen az anyagi depriváció és a hozzáférési akadályok – állnak, amelyek akadályozzák a jogszabályi elvárások teljesülését. A kötelezettségek kiterjesztését célzott szociális és intézményi támogatásoknak kell kísérniük annak érdekében, hogy az intézkedés valóban esélyteremtő hatású legyen.

Florin Moisă és munkatársai tanulmánya frissebb adatokat közöl. A Nemzeti Statisztikai Intézet 2015-ös adatai szerint Romániában az óvodai beiratkozási arány négyéves kortól 87,6 százalék, az Európai Unió tagállamaiban pedig 94,8 százalék (Moisă és mtsai, 2018). A romániai roma gyermekek esetében az óvodai beiratkozási arány mindössze 38 százalék az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által készített felmérés szerint (Moisă és mtsai, 2018). Ezek az adatok rávilágítanak arra a tényre, hogy Románia óvodai beiratkozási mutatói is elmaradnak az európai uniós átlagtól, ugyanakkor a roma gyermekek esetében tapasztalható különbség kiemelkedően nagy mértékű. A roma populáció alacsony részvételi aránya azt jelzi, hogy az általános oktatáspolitikai intézkedések nem érik el hatékonyan a leginkább marginalizált csoportokat. Mindez megerősíti a célzott, etnikai és szociális szempontokat egyaránt figyelembe vevő kora gyermekkori beavatkozások szükségességét az esélyegyenlőség előremozdításának érdekében.

A KUTATÁSI PROBLÉMA BEMUTATÁSA

A kutatás célja, hogy feltárja a Hargita megyei óvodáskorú roma gyermekek rendszeres intézményi látogatottságát befolyásoló tényezőket – legyenek akár azt elősegítő vagy akadályozó hatások. Meg kell keresnünk azt a fő negatív tényezőt, amely a leginkább akadályozza a roma gyermekeket abban, hogy óvodába járjanak, továbbá meg kell keresnünk azt a fő pozitív tényezőt is, amely leginkább motiválja őket arra, hogy tartósan és eredményesen vegyenek részt az oktatási rendszerben. Ha a fő negatív tényező hatását csökkenteni, a fő pozitív tényező hatását pedig növelni tudjuk, akkor reménykedhetünk abban, hogy a jelenlegi helyzet változni fog. Ugyanakkor szeretnénk feltérképezni a szülők hozzáállását az óvodához és az óvodapedagógusokhoz. Mivel a pedagógusok nézőpontja szintén fontos szerepet játszik abban, hogy mélységeiben körüljárhassuk ezt a problémát, kutatásom során erre is külön figyelmet fordítottam. A korábban már ismertetett 38%-os óvodai beiratkozási arány a romániai roma gyermekek körében rendkívül alacsonynak számít. Most jött el az ideje annak, hogy feltérképezzük az intézményi látogatottságot befolyásoló tényezőket – elemezzük, kategorizáljuk, rangsoroljuk azokat, hogy teljesebb képet kapjunk arról, mit kellene tennünk ahhoz, hogy a beiratkozási arány és az állandó jelenlét javuljon a kisebbségi gyermekek körében is.

A KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

Az alábbi kérdésekre kerestük a választ: milyen jellemzői vannak a roma szülői közösség és az óvodapedagógusok közötti általános kapcsolatnak, valamint milyen gyakorisággal és milyen

CC BY

minőségben zajlanak a kölcsönös találkozások, egyeztetések és informális beszélgetések a két fél között. Feltártuk továbbá, hogy az óvodapedagógusok milyen mértékben és milyen formában képesek bevonni a roma szülőket az óvodai programok és tevékenységek tervezésébe és megvalósításába.

A kutatás során arra is választ kerestünk, hogy a roma közösségek tagjai körében mely iskolai végzettségi fokozat a leginkább elterjedt, illetve hogyan tekintenek vissza a szülők saját korábbi tanintézményi élményeikre, valamint ezek miként befolyásolják azt a döntésüket, hogy gyermekeiket ugyanabba az intézménybe íratják-e be, vagy inkább más óvodát választanak számukra. Továbbá fontos kérdés az is, hogy a roma szülők mely készségek és kompetenciák elsajátítását tartják a legfontosabbnak gyermekeik számára az óvodai nevelés során.

A vizsgálat érintette azt a problémakört is, hogy a roma szülőknek van-e egyértelmű preferenciájuk arra vonatkozóan, hogy gyermekük szegregált vagy integrált óvodai csoportba kerüljön, valamint hogy a családi körülmények — különösen a mélyszegénység — milyen módon és mértékben befolyásolják az óvodai intézmények látogatottságát. Feltártuk azokat a körülményeket is, amelyek odavezetnek, hogy a szülők gyermeküket kiveszik az óvodából. Kérdés volt: milyen okok állhatnak amögött, hogy egyes családok tartósan kimaradnak az oktatási rendszerből.

A kutatás kitért arra is, hogy a roma szülők megítélése szerint milyen tulajdonságokkal és szakmai attitűddel rendelkezik egy jó óvodapedagógus, továbbá arra is, hogy hány óvodapedagógus vállalja a kötelező szakmai feladatain túl azt, hogy többletenergiát igénylő munkával mélyebb ismereteket szerezzen a roma közösség életmódjáról, kultúrájáról például azzal, hogy a családokat saját otthonukban is felkeresi.

A kutatási kérdésekhez öt hipotézis társult. Ezek a következők:

1) Azok a roma szülők, akik rendszeresen járatják gyerekeiket óvodába, megbíznak a pedagógusban, és tudják, hogy gyerekük jó helyen van, amíg az intézményben tartózkodik.
2) A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező roma szülők gyerekei rendszeresebben járnak óvodába, mint az alacsonyabb végzettségű szülők gyermekei.

Ezt a hipotézist Forray R. Katalin és Hegedűs T. András gondolatai ihlették: a családi háttér, különösen az anya iskolázottsága döntően befolyásolja a gyermekek iskolai pályafutását, és ezzel a társadalmi mobilitás esélyeit is (Forray, Hegedűs, 2000) A családi háttér szerepének hangsúlyozása rávilágít arra, hogy az oktatási egyenlőtlenségek már az iskolarendszerbe belépést megelőzően kialakulnak. Az anya iskolázottsága mint kulcstényező nemcsak a tanulási minták és aspirációk alakulását befolyásolja, hanem közvetetten a gyermek hosszú távú társadalmi mobilitási esélyeit is meghatározza.

Liskó Ilona is hasonlóképpen látta ezt a nézőpontot: a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai teljesítményének legfontosabb bejóslója a szülők iskolázottsága és társadalmi státusa (Liskó, 2001). Az előbbi megállapítás megerősíti azt, hogy az iskolai teljesítményt alapvetően meghatározzák az iskolarendszeren kívüli társadalmi tényezők. A szülők iskolázottsága és társadalmi státusa olyan erőforrásokat és mintázatokat közvetít, amelyek döntően befolyásolják a hátrányos helyzetű gyermekek tanulási pályáját.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

3) Azok a roma szülők, akik rendszeresen óvodába járatják gyermekeiket, tudatosítják az óvodai nevelés szerepét gyermekük fejlődésében.
4) Az állami óvodai oktatástól való rendszeres távolmaradás okai közé sorolhatjuk az anyagi problémákat, az óvodával kapcsolatos tapasztalatok hiányát, a bizalmatlanságot, valamint a nem megfelelő otthoni körülményeket.
5) Az óvodapedagógus személyisége, elkötelezettsége, szociális érzékenysége nagyban elősegítheti a rendszeres óvodai látogatottságot.

A KVALITATÍV KUTATÁSI MÓDSZER BEMUTATÁSA

Roma szülőkkel és a roma gyermekekkel dolgozó óvodapedagógusokkal készítettünk interjúkat a kutatás során. Az interjúk célja az volt, hogy személyes, valóságos és gyakorlati nézőpontokat ismerhessünk meg az óvodáskorú roma gyermekek intézményi látogatottságát befolyásoló tényezőkkel kapcsolatban. A roma szülőkkel felvett interjúkban huszonhat kérdéskört vizsgáltunk meg, többek között a szülők iskolai végzettségét, családi helyzetét és foglalkozását.[1] Az volt a cél, hogy ezek alapján feltárhassuk az összefüggést a családi háttér és az óvodalátogatás rendszeressége között. Ezt követően az óvodával kapcsolatos témák kerültek előtérbe. Arra is kerestük a választ, hogy a szülők jártak-e óvodába, milyen rendszerességgel, és mi motiválta őket abban, hogy beírassák gyermeküket az intézménybe. Emellett megvizsgáltuk az óvodába járás rendszerességének mértékét, a hiányzások okait, valamint azt is, hogy milyen kép él a szülőkben az adott óvodapedagógusról. Fontosnak tartottuk feltárni, hogy milyen tényezők segítik elő a rendszeres intézménylátogatást, illetve milyen negatív tapasztalatok merültek fel az óvodával kapcsolatban. Az oktatási intézmények alkalmazottaival készült interjúk a romákkal dolgozó pedagógusok szemszögébe nyújtottak betekintést.

A fő módszertani nehézséget az jelentette, hogy a roma szülők az év nagy részében külföldön tartózkodnak, hiszen csak ott találnak munkát. Így megtörtént, hogy az adott helyszínen nem sikerült interjúzni a szülőkkel, vagy csak egy-két hozzátartozó, például a nagymama jelent meg. Nehézséget jelentett az is, hogy az intézmények zárkózottak a látogatókkal szemben, az interjúk egyeztetése során félelemmel, elzárkózással találkoztunk az intézményvezetők részéről. Szerencsére sikerült áthidalni a kezdeti akadályokat.

A komplex körülmények ellenére módszertani sikereket is megtapasztaltunk. Adatközlőink az óvodáskorú roma gyermekek szülei, valamint az utóbbiakat tanító pedagógusok voltak. Hargita megyei, székelyudvarhelyi, csíkszeredai, Keresztúr környéki és gyergyói interjúalanyok válaszoltak a kérdésekre.

Pál Judit egy tanulmányában a katonai adminisztráció kontextusában tárgyalja a székely székeket. A székek tisztikara kisebb volt a magyarországi, vagy akár az erdélyi vármegyékénél (Pál, 2021). A továbbiakban Csíkszéknek Csík- és Gyergyószéket nevezem (Pál, 2021).

A székely székek mint sajátos közigazgatási alegységek a katonai és a polgári igazgatás határterületén helyezkedtek el, ami intézményi működésüket és tisztikaruk összetételét is meghatározta. Pál Judit elemzése rámutat arra, hogy a székely székek igazgatási apparátusa létszá-

[1] Néhány példa az interjú kérdéseire: „Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?", „Hányan élnek egy háztartásban?", „Van Önnek, vagy a családjában bárkinek munkahelye?"

CC BY

mában és struktúrájában is eltért a magyarországi és erdélyi vármegyék gyakorlatától, ami a székely autonóm hagyományok továbbélését tükrözi. A székely székek tehát egyfajta történeti közigazgatási egységeknek tekinthetők, amelyek adminisztrációs szempontból már nem aktuálisak a jelenben, azonban történeti jelentőségük révén még mindig ebben a formában élnek tovább a köztudatban.

A székely székek képezték a mintavétel földrajzi területét a szóban forgó interjúk elkészítéséhez. A roma szülők megbízható válaszokat adtak, hiszen a kérdések egyszerűek voltak, nem adtak teret túl sok spekulációnak. A velük kapcsolatos fő kritika azonban az, hogy sokszor ők maguk az okai gyermekük óvodától való távolmaradásának. Az óvodapedagógusok kifejezetten őszinte és mély válaszokat adtak, velük kapcsolatban az egyetlen megfogalmazható kritika, hogy vezetői nyomásra talán visszatartottak a kutatás szempontjából lényeges információkat is. Ez azonban érthető abból a szempontból, hogy a romániai törvények szigorúan veszik a romákkal kapcsolatos jogszabályokat, sok intézmény retteg a büntetéstől. A tudományos vizsgálat során hat óvodai intézményben tizenöt pedagógus és ötvenegy roma szülő szólalt meg. A kutatásban részt vevő tanintézmények és az interjúalanyok kiválasztása is előre meghatározott kritériumok alapján történt. Az óvodák helyzete Hargita megyében rendkívül sajátos. Ahogy arra Jakab Judit 2019-es tanulmányában felhívja a figyelmet:

„Többnyire ma is a városok egyetlen iskolájába koncentrálódnak a roma negyedek, telepek gyermekei, és ha ötödik osztálytól bekerülnek is egy-egy vegyes összetételű osztályba, ott gyakran nem roma, de szintén hátrányos helyzetű tanulókkal tanulnak együtt." (Jakab, 2019, 122.)

A Jakab Judit által vázolt jelenség az iskolai szegregáció tartós jellegére utal, amely az intézményi koncentráció és az osztályszintű elkülönítés révén is újratermelődik. A vegyes összetételű osztályok kialakítása sok esetben nem eredményez valódi integrációt, mivel a roma tanulók más, szintén hátrányos helyzetű csoportokba kerülnek. Utóbbi jelenség pedig erőteljesen hozzájárul az oktatási egyenlőtlenségek fennmaradásához.

Nincs ez másképpen a Hargita megyei óvodák esetében sem. A szóban forgó zónák településein megkerestük azt az (egyetlen) óvodát, amely roma gyermekeket is befogad. A települések és tanintézmények megválasztásának tekintetében fontos kritérium volt, hogy városi és vidéki óvodák nézőpontjai egyaránt megjelenjenek, a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy három városi és két vidéki óvoda vett részt ebben a folyamatban. Az Általános Európai Adatvédelmi Irányelvnek megfelelően teljes anonimitást biztosítottam a kutatásban részt vevő intézményeknek, az ott tanító pedagógusoknak, és minden roma szülőnek. A szóban forgó óvodákból csak a roma csoportokban tanító pedagógusokkal készült interjú. A megszólaló roma szülők kiválasztásánál az alábbi kritériumok mentén történt a szelekció: mindkét nem képviseltesse magát, és különböző életkorúak legyenek. Az ötvenegy roma szülő nem és életkor tekintetében a következőképpen oszlott meg: a székelyudvarhelyi városi óvoda roma szülői közösségéből huszonkét nő és három férfi volt jelen. Ez a csoport életkor szerint is vegyes volt: az egészen fiatal, 18 éves szülőtől a 45 éves, középkorú szülőig terjedt a skála. A székelykeresztúri, vidéki óvodánál nők jöttek el: huszonöt asszonnyal készült interjú. Az életkor szempontjából ez a csoport még inkább vegyes volt: az egészen fiatal, 16 éves nőtől egészen az 55 éves asszonyig. A gyergyószéki városi óvodában egyetlen fiatal, 25 éves apuka jött el az interjúra. Az udvarhelyszéki vidéki óvodában pedig egyetlen 65 éves nagymama válaszolt a kérdésekre.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

A csíkszéki városi óvoda szülői közösségével nem sikerült interjút készíteni, ugyanis külföldi munkavégzés miatt nem sikerült elérni őket.

A kvalitatív módszerrel történő adatfeldolgozáshoz öt interjú anyagát használtuk fel (ez zónánként egy interjút jelent), a zónák közti egyenlő mértékben történő képviseltség elvét figyelembe véve.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A vizsgálat keretében összesen hat óvodai intézmény szolgált adatgyűjtési helyszínként, ahol 15 pedagógus, valamint 51 roma szülő vállalta az interjút. Az adatfeldolgozás kvalitatív megközelítésben zajlott, amelyhez hét interjú anyagát használtuk fel. A hét interjúból három a szülőknek, négy a pedagógusoknak szánt anyagból állt össze. Ez zónánként két interjút jelent: Udvarhelyszék zónájában egy szülői és egy pedagógusi interjút, Keresztúr zónájában szintén egy szülői és egy pedagógusi interjút, Gyergyószék esetében ugyancsak egy szülői és egy pedagógusi interjút. Csíkszéken csupán egy pedagógusi interjút lehetett elkészíteni, ugyanis a vizsgálati időszakban az adott zónához tartozó roma szülők jelentős része, munkavállalás céljából, külföldön tartózkodott.

Az interjúk kiválasztása során alapvető szempont volt a vizsgált zónák közötti kiegyensúlyozott képviselet elve, amely a területi reprezentativitás biztosítását szolgálta. A 15 pedagógussal készített interjúból nem mindegyik került be az adatfeldolgozásba. Ennek oka, hogy Székelyudvarhely városában a romákat is befogadó oktatási intézmények száma számottevően magasabb, mint a környező településeken, így az elemzés fókuszát aránytalanul Székelyudvarhely irányába tolta volna el az, ha minden egyes interjút feldolgozunk. Mivel azonban a kutatás elsődleges célja a Hargita megyei roma származású, óvodáskorú gyermekek intézménylátogatásának feltárása volt, indokoltnak bizonyult, hogy az interjúkört szelektív módon, a megyei szintű relevanciát szem előtt tartva alakítsuk ki.

A kutatási mintában alkalmazott interjúk elosztása és az adatfeldolgozás szempontjai a területi egyenlőség, a célnépesség intézményi jelenlétének vizsgálata, valamint az adatgyűjtés realitásai (például a szülők külföldi tartózkodása) mentén történtek, biztosítva ezzel a Hargita megyei roma óvodáspopuláció minél hitelesebb és pontosabb reprezentációját.

A szóban forgó interjúkat a tartalomelemzés módszerével dolgoztuk fel. Ebben a folyamatban az Atlas.ti program tartalomelemző funkcióját is használtuk.

A SZÉKELYUDVARHELYI VÁROSI ÓVODA SZEGREGÁLT CSOPORTJÁBAN OKTATÓ ÓVODAPEDAGÓGUSOKKAL KÉSZÜLT INTERJÚ ELEMZÉSE

Három pedagógus vállalta az interjút. Az elemzés során az alábbi kódkészletet alkalmaztuk: szegregáció kontra integráció, integráció, kulturális különbségek, városi zóna, vidéki zóna, lélekszám, üldözési mánia, önértékelés, belső konfliktusok, szeparáció, romák általi hozzáállásbeli különbségek, uniformizáció, elégtelenül kidolgozott tanterv, hátrányos helyzet az ismeretek terén, kései óvodakezdés, fluktuáló intézményi látogatottság, módszertani rugalmasság, speciális roma tanterv, egészségügyi nevelés, pedagógusi félelem, félelem a betegségektől, pozitív csalódás, pozitív tapasztalat, elégtelen higiénia, elkényeztetett többség, hálás kisebb-

CC BY

ség, előítélet, közöny, előzetes felkészítés hiánya, romákkal kapcsolatos szakirodalom, erős identitástudat, stigmatizáció, lelki terhelés és agresszió.

Az előzetesen kialakított kódrendszeren belül elkülönítettük azokat a tematikus kódokat, amelyek nem az interjúalanyok szóhasználatából, hanem a kutató által előre megfogalmazott elemzési kategóriákból eredtek. E tematikus kódok a következők voltak: kulturális különbségek, önértékelés, hátrányos helyzet az ismeretek terén, szeparáció, fluktuáló intézményi látogatottság, módszertani rugalmasság, elégtelen higiénia, uniformizáció, romákkal kapcsolatos szakirodalom, erős identitástudat, előítélet, közöny, stigmatizáció, agresszió.

Ezzel szemben az in vivo kódok körét azok a fogalmak alkották, amelyeket maguk az interjúalanyok is expliciten megfogalmaztak, és amelyek nyelvezetét az elemzés során változtatás nélkül vettük át. Az in vivo kódok az alábbiak voltak: szegregáció kontra integráció, integráció, üldözési mánia, belső konfliktusok, romák általi hozzáállásbeli különbségek, elégtelenül kidolgozott tanterv, kései óvodakezdés, speciális roma tanterv, egészségügyi nevelés, pedagógusi félelem, félelem a betegségektől, pozitív tapasztalat, elkényeztetett többség, hálás kisebbség, előzetes felkészítés hiánya, lelki terhelés.

A kódolás folyamatában tehát világosan elkülönült a kutatói konstruált kategóriák (tematikus kódok) és a résztvevői szóhasználat alapján kialakított in vivo kódok rendszere. Ez a megközelítés lehetőséget teremtett arra, hogy a pedagógusok tapasztalatai és véleményei autentikusan jelenjenek meg az elemzés során, ugyanakkor biztosított volt a koncepcionális keretbe való illesztés lehetősége is. A kódolás és a kategorizálás együttes alkalmazása így megalapozottan támogatta a roma gyermekek óvodai nevelésének intézményi sajátosságairól szóló kvalitatív értelmezést.

Ez az összegzés kizárólag az interjúk azon tartalmi elemeire és szó szerinti idézeteire koncentrál, amelyek közvetlenül kapcsolódnak az alábbi kulcstémákhoz: intézményi látogatottság, roma óvodások, Hargita megye, szegregáció és integráció. Minden egyes témakörben a pedagógusok megállapításait kritikai elemzésnek vetettük alá, továbbá összehasonlítottuk a mellékelt szakirodalmi áttekintés főbb következtetéseivel – különös tekintettel Pik Katalin, Vass István és Havas Gábor releváns meglátásaira.

Intézményi látogatottság (az óvodába járás rendszeressége)

Az interjúk tanúsága szerint az óvodába járás rendszertelensége, valamint a kései óvodakezdés komoly akadálya a roma gyermekek fejlődésének. Az egyik pedagógus beszámolója rámutatott, hogy csoportjában a gyermekek jelenléte rendkívül fluktuáló:

> *„Próbálunk [a tanterv] szerint dolgozni, megtartani a fő témákat. De az ütemet, azt sehogy sem tudjuk tartani... amikor öt napig jön öt gyerek, következő öt napban jön megint egy másik öt gyerek, amit elértél volna az előző csoporttal, azt újra kell kezdjed."*

A gyakorlati tapasztalat arra világít rá, hogy a gyermekek rendszertelen óvodai részvétele miatt a pedagógusok kénytelenek az alapoktól elindítani a fejlesztést, ez pedig aláássa a tanulási folyamat kontinuitását. A hiányzások következtében a megszerzett tudás és készségek megerősítése akadályokba ütközik, a tantervi követelmények teljesítése pedig szinte lehetetlen. Ez

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

a helyzet demotiváló hatással bír a gyermekekre, hiszen így ők kevésbé élhetik meg a siker és az előrehaladás élményét.

Az interjúk emellett rávilágítanak arra is, hogy számos roma gyermek késve kapcsolódik be az óvodai nevelésbe, gyakorta csak ötéves korában, szemben a többségi gyermekekkel, akik jellemzően már két-három éves kortól részt vesznek az intézményes nevelésben. Az egyik pedagógus így fogalmazott:

> *„a tavalyi évben... hat-hét gyerek... napi szinten jelen volt az óvodában, és már kicsi koruk óta rendesen jártak... velük... sokkal könnyebb volt, és őket úgy engedtük el iskolába, hogy volt egy erős alapjuk. Most... más a helyzet... akik mennek most iskolába, azoknak több mint a fele ötévesen jött óvodába. És akkor kezdjünk elölről mindent. Egy év alatt három-négy év anyagát nem lehet lenyomni senkinek a torkán."*

A pedagógus hangsúlyozza, hogy egyetlen év alatt lehetetlen pótolni három-négyévnyi fejlesztési lemaradást, ami túlzott terhelést ró a gyermekre, fokozza a kudarcélmény kockázatát, csökkenti az önbizalmat, és végső soron hozzájárulhat a későbbi iskolai lemorzsolódáshoz. Havas Gábor oktatásszociológus hasonló következtetésre jutott országos szinten: az óvodai beíratás késleltetése, illetve elmaradása a roma gyermekek esetében az elsődleges szocializációs tapasztalatok beszűküléséhez, a tanulási motiváció csökkenéséhez, valamint a későbbi iskolai kudarcok valószínűségének növekedéséhez vezet.

A székelyudvarhelyi pedagógusok tapasztalatai megerősítik Pik Katalin megállapításait, miszerint a roma gyermekek körében gyakori a késői beíratás és a magas hiányzási arány. Pik 2004-es kutatása során azt tapasztalta több intézményben, hogy a roma gyermekek nagy része csak ötéves korban kerül be az óvodába, sokszor külső kényszer hatására: a gyerekek ötödik életévüket betöltve kerülnek az óvodába, és sokszor azért, mert felszólítják a szülőt, hogy írassa be gyermekét (Pik, 2000). A részvétel gyakran inkább hatósági beavatkozás eredménye, semmint az intézmény és a család közötti partneri együttműködésé. A bizalomhiányt az is jelzi, hogy számos roma szülő idegenkedik az óvodától: Pik rámutat arra, hogy sok esetben saját vagy közösségi tapasztalataik alapján tartanak attól, hogy gyermekük az intézményben hátrányos megkülönböztetésnek lesz kitéve. Havas Gábor és Pik Katalin egyaránt hangsúlyozzák, hogy az óvodák részéről is megjelenhetnek előítéletes attitűdök, amelyek tovább erősítik a kölcsönös bizalmatlanságot, és csökkentik a rendszeres óvodába járás motivációját. Pik idézett példája szerint amennyiben konfliktus alakul ki a család és az óvoda között egy gyermek megítélésében, előfordulhat, hogy a gyermeket inkább otthon tartják, és ez az intézményből kimaradásához vezet. A roma szülők kevesebb mint harmada vesz részt az óvodai szülői értekezleteken, ami a párbeszéd hiányát állandósítja. Összességében megállapítható, hogy az alacsony intézményi látogatottság egyszerre oka és következménye a bizalomhiánynak: a rendszertelen vagy későn megkezdett óvodáztatás megerősíti a gyermekek hátrányait, amelyek további kudarcokhoz vezetnek, miközben a szülői bizalmatlanság miatt a gyerekek eleve kimaradnak a korai nevelésből, amely esélyt adhatna a fejlődésre.

CC BY

esély
www.esely.org

A roma óvodások sajátosságai és szükségletei

Az interjúk tanúsága szerint a szegregált csoportokban nevelt roma gyermekek jelentős fejlettség- és készségbeli hiányosságokkal kerülnek be az intézménybe. Különösen a nyelvi kommunikáció, a szociális készségek, valamint a higiéniai szokások terén mutatkoznak hiányosságok. Beszédes példa erre, hogy egy ötéves roma kislány „a legalapvetőbb háziállatokat sem" tudta megnevezni, szókincse szinte teljes egészében egyetlen helyettesítő szóra („izé") korlátozódott. Ez a nyelvi deficit súlyosan akadályozza a kommunikációs kompetenciák kibontakozását.

A pedagógusok arról is beszámoltak, hogy a roma gyermekek sokszor az alapvető szociális és higiénés készségeket sem sajátították el. Egyikük így fogalmazott:

> *„Ezek az ismeretek a budvári romáknak sajnos nagyon új dolgok... a kicsi gyerek, aki bejön, elcsodálkozik, hogy azt a WC-t hogy kell használni. Velük mindent elölről kell kezdeni... az alap szociális képességek teljesen hiányoznak."*

A tapasztalatok szerint tehát a pedagógusoknak az óvodai nevelés során sok esetben a legalapvetőbb higiéniai és életvezetési normákat kell átadniuk, ami jelentős többletterhet ró az intézményre.

A szakirodalom e megállapításokat széles körben alátámasztja. Vass István rámutatott arra, hogy a romániai közoktatás történetileg nem vette figyelembe a roma gyermekek sajátos nevelési igényeit, így a kulturális és nyelvi háttér figyelmen kívül hagyása hozzájárult esélyeik romlásához. Pik Katalin szintén kiemeli, hogy a pedagógiai programok ritkán alkalmazkodnak a roma gyermekek kulturális hátteréhez, például a romani nyelv teljes mértékben hiányzik az óvodai kommunikációból. Ez a körülmény tovább mélyíti a meglévő lemaradásokat, valamint megnehezíti az integrációt.

A pedagógusok többsége szerint ezért a roma gyermekek nevelése csak akkor lehet eredményes, ha a pedagógusok megfelelő szakmai felkészítést és interkulturális érzékenyítést kapnak. Pik hangsúlyozza, hogy a pedagógusképzés elsősorban a többségi normákhoz igazodó gyermekek nevelésére fókuszál, miközben nem biztosít megfelelő eszköztárat a kulturálisan heterogén csoportok kezelésére. Hasonló következtetésre jutott Vass István is, aki szerint a pedagógusok attitűdjeit gyakran sztereotípiák és előítéletek határozzák meg, amelyek tovább erősítik a roma gyermekek stigmatizációját. A szakirodalom konszenzusa szerint a sikeres integráció és felzárkóztatás elengedhetetlen feltétele a pedagógusok interkulturális érzékenyítése, továbbképzése és támogatása.

A Hargita megyei kontextus

Az interjúk Székelyudvarhelyen, Hargita megyében készültek, utóbbi pedig egy sajátos társadalmi kontextust képvisel Romániában. A megye lakosságának többsége magyar nemzetiségű, ugyanakkor jelentős roma közösségek élnek elszórtan, többnyire a városok peremén vagy különálló településrészeken (pl. Székelyudvarhely Budvár negyedében).

A térségben a roma közösségek szociális marginalizációja, alacsony iskolázottsági szintje és gyakran szegregált lakókörnyezete hozzájárul ahhoz, hogy gyermekeik oktatási esélyei jóval

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

alacsonyabbak legyenek a többségi gyermekekénél. Vass István rámutatott arra, hogy Romániában a rendszerváltás előtt és után egyaránt elhúzódott a roma közösségek társadalmi integrációja, és az oktatási rendszer csak késve kezdte felismerni a roma tanulók sajátos szükségleteit. A vidéki és periferikus lakóhely, valamint az infrastrukturális hiányosságok különösen megnehezítik a hozzáférést az óvodai neveléshez. Havas Gábor magyarországi tapasztalataira hivatkozva kiemeli, hogy a fizikai távolság, valamint a központosított intézményrendszer szintén korlátozza a hátrányos helyzetű gyermekek bekapcsolódását az intézményes nevelésbe.

Noha a román oktatáspolitika az 1990-es évek végétől erőfeszítéseket tett a roma gyermekek oktatási esélyeinek javítására – például a romani nyelv oktatásának bevezetésével, roma tanfelügyelők kinevezésével és felsőoktatási kvóták biztosításával –, Vass István kritikusan megjegyzi, hogy a programok gyakran esetlegesek és szórványosak maradtak, és nem épültek be egy hosszú távú, koherens stratégiába. A befogadó intézményi környezet kialakítása továbbra is hiányosságokat mutat, miközben a többségi társadalom előítéletei is fennmaradtak.

Szegregáció az óvodai nevelésben

Székelyudvarhely városi óvodájában külön csoportok működnek a roma gyermekek számára, ez pedig az elkülönítés egyik intézményes formáját jelzi. A pedagógusok véleménye megoszlik erről az oktatási gyakorlatról. Egyikük szerint:

> *„Nem biztos, [hogy] az integrált oktatás jobb lenne, mint a szegregált, mert nekik annyira más a kultúrájuk, a viselkedésformájuk."*

Az óvodapedagógus álláspontja azt tükrözi, hogy a roma gyermekek kulturális és viselkedésbeli sajátosságai oly mértékben eltérnek a többségétől, hogy elkülönített nevelésük indokolt lehet.

Pik Katalin azonban hangsúlyozza, hogy a gyermekkori szegregáció előrevetíti a későbbi iskolai és társadalmi elkülönülést, így hosszú távon konzerválja a társadalmi hátrányokat. Havas Gábor elemzései szerint a helyi oktatáspolitikák gyakran megerősítik a korábbi elkülönítési mintákat, ha hiányoznak az integráció irányába tett tudatos törekvések. A szegregációt a többségi szülők ellenállása is fenntartja, hisz utóbbiak attól tartanak, hogy gyermekeik lemaradnak, ha hátrányos helyzetű társaikkal kell együtt tanulniuk.

Az interjúkban megjelent az a nézőpont is, hogy a kisebb falusi közösségekben könnyebben megvalósítható az integráció, míg a városi környezetben nehezebb az együtt nevelés biztosítása. Ugyanakkor Pik és Havas is figyelmeztetnek: a szegregációt mindig indokolhatják bizonyos különbségekre hivatkozva, ha a befogadó közösség nem elkötelezett az inklúzió mellett.

Az integráció és az inkluzív nevelés lehetőségei

Az interjúk rávilágítottak arra, hogy az integráció gyakorlati megvalósítása számos akadályba ütközik. Egyik pedagógus így fogalmazott:

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

„Ez a probléma az integrációval is, hogy jó, oké, integráljunk be őket, tegyük be, de előbb-utóbb ki fognak maradni az iskolából, mert... nem tudják tartani a lépést a tanulásban a többségi gyermekekkel."

E nézőpont szerint tehát az integráció önmagában nem elegendő, amennyiben nem társul hozzá kompenzációs pedagógiai eszköztár, amely képes kezelni a hátrányos helyzetből fakadó különbségeket.

A pedagógusok azt is kiemelték, hogy az integráció sikerességét alapvetően a befogadó közeg attitűdje határozza meg. Egyikük például arról számolt be, hogy kezdetben előítéletei voltak a roma gyermekekkel szemben, ám a személyes tapasztalatok pozitív irányban formálták szakmai hozzáállását. Ez a tény megerősíti a szakirodalom azon álláspontját, miszerint a pedagógusok interkulturális képzése, szemléletformálása és gyakorlati tapasztalatszerzése nélkülözhetetlen az előítéletek lebontásához. Pik Katalin (2004) és Vass István (2002) egyaránt hangsúlyozzák, hogy a pedagógusképzés jelenlegi struktúrája nem biztosít megfelelő felkészítést a multikulturális neveléshez, így az integráció hatékonysága sokszor esetleges marad.

Az interjúk és a szakirodalmi elemzések egyaránt arra világítanak rá, hogy a roma óvodások integrációja összetett, többdimenziós probléma. Az eredményes beavatkozás előfeltételei közé tartozik a gyermekek minél korábbi és folyamatos óvodai részvétele, a pedagógiai tartalmak és módszerek rugalmas adaptálása a helyi sajátosságokhoz, a befogadó közeg – pedagógusok, szülők és intézmények – attitűdjeinek és készségeinek fejlesztése.

A székelyudvarhelyi óvodai gyakorlat rávilágít arra, hogy a jogszabályi és szakpolitikai keretek ellenére a mindennapi nevelési gyakorlatban továbbra is számos strukturális és attitűdbeli akadály áll fenn. A bizalom, a kommunikáció, valamint a pedagógiai kultúra fejlesztése kulcsfontosságú annak érdekében, hogy az integráció ne pusztán deklarált célkitűzés maradjon, hanem ténylegesen hozzájáruljon a roma gyermekek iskolai és társadalmi esélyeinek javításához.

A SZÉKELYUDVARHELYI VÁROSI ÓVODÁHOZ TARTOZÓ, BUDVÁR-TELEPI ROMA SZÜLŐK KÖZÖSSÉGÉVEL KÉSZÜLT INTERJÚ ELEMZÉSE

A székelyudvarhelyi városi óvodához tartozó roma szülők közösségének 22 tagja, négy apa és 18 anya vállalta az interjút. Az általuk képviselt korosztály 14 éves kortól 45 éves korig terjedt. Az interjú feldolgozásánál szintén az Atlas.ti szoftvert használtuk.

Az elemzés során az alábbi kódkészletet alkalmaztuk: tanulás, jobb életszínvonal, bizalom, gyermeknevelés, óvodai személyzet javulása, kedvesség, arrogancia, egyforma bánásmód, szülői részvétel az óvodai programokban, óvodai szereplések, telefon, közöny, negatív csoportdinamika, tanulási folyamat értelmetlensége, szeparáció, hozzáállásbeli különbségek a roma családok között, mélyszegénység, hivatalos dokumentumok hiánya, házszámjelölések hiánya, hátrányos megkülönböztetés, munkaerőpiaci nehézségek, konfliktusok a törvénnyel, anyagi gondok, belső konfliktusok, agresszió.

Az előzetesen kialakított kódrendszeren belül elkülönítettük azokat a tematikus kódokat, amelyek nem az interjúalanyok szóhasználatából, hanem a kutató által előre megfogalmazott elemzési kategóriákból eredtek. E tematikus kódok a következők voltak: jobb életszínvonal,

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

gyermeknevelés, óvodai személyzet javulása, arrogancia, közöny, negatív csoportdinamika, tanulási folyamat értelmetlensége, belső konfliktusok, különbségek a roma családok között, hátrányos megkülönböztetés, munkaerőpiaci nehézségek, konfliktusok a törvénnyel, anyagi gondok, agresszió.

Ezzel szemben az in vivo kódok körét azok a fogalmak alkották, amelyeket maguk az interjúalanyok is expliciten megfogalmaztak, és amelyek nyelvezetét az elemzés során változtatás nélkül vettük át. Az in vivo kódok az alábbiak voltak: tanulás, bizalom, kedvesség, egyforma bánásmód, szülői részvétel az óvodai programokban, óvodai szereplések, telefon, hivatalos dokumentumok hiánya, házszámjelölések hiánya.

A kódolás folyamatában tehát itt is világosan elkülönült a kutatói konstruált kategóriák (tematikus kódok) és a résztvevői szóhasználat alapján kialakított in vivo kódok rendszere.

Gazdasági bizonytalanság és óvodai részvétel

> *„Mi itt a Budvár-telepen élünk, mindennap próbálunk boldogulni. A férfiak közül sokan külföldre járnak dolgozni, mert ott többet lehet keresni. Akik itthon vannak, azok napszámosként próbálnak munkát találni, de ez nem biztos, hogy mindig van. Hol van, hol nincs. Nem lehet rá számítani."*

Az idézett szülői megállapítás a Budvár-telepi közösség anyagi helyzetét, megélhetési bizonytalanságát jeleníti meg. A családok gazdasági stratégiái kényszerpályák mentén szerveződnek: a férfiak egy része külföldi munkavállalás révén igyekszik stabilabb jövedelemhez jutni, míg mások alkalmi, napszámos munkákból tartják fenn családjukat. Ez a kettős stratégia egyik oldalról némileg kiszámíthatóbb bevételt eredményezhet, másfelől azonban súlyos szociális költségekkel jár. A külföldön dolgozó apák huzamosabb távolléte megbontja a családi élet kohézióját, érzelmi és nevelési hiányokat generálva. Az otthon maradó családapák esetében pedig az alkalmi munka rendszertelensége állandó egzisztenciális bizonytalanságot eredményez.

A helyzet nem pusztán anyagi nehézségekhez vezet: a jövedelem hullámzása és a szülői jelenlét hiánya közvetetten az óvodai részvételre is hatással van. Tervezhetetlenné válik az óvodába járás anyagi fedezete és logisztikája (például ruha, útiköltség, étkezés biztosítása), továbbá ha az anya egyedül marad a háztartás és a gyermeknevelés terhével, nehezebb neki rendszeresen bekísérni gyermekét az intézménybe. A létbizonytalanság folyamatos adaptációra kényszeríti a családokat, hosszú távon pedig újratermeli a társadalmi egyenlőtlenségeket. A megélhetési nehézségek így közvetlen kapcsolatban állnak az óvodai intézményi részvétel ingadozásával: a havi bevételek és a szülői jelenlét bizonytalansága következtében a roma gyermekek óvodalátogatása gyakran rendszertelenné vagy időszakossá válik.

Fiatal szülők korosztálya és nevelési attitűdök

> *„A legtöbben fiatalok vagyunk, tizennégytől negyvenöt éves korig."*

Az interjú alapján a Budvár-telepi roma szülők döntő többsége fiatalon vállalt gyermeket – sokan tizenévesen vagy huszonévesen váltak szülővé. Demográfiai szempontból ez a fiatal

CC BY

korstruktúra kettős értelmezést tesz lehetővé. Egyrészt a fiatal szülői réteg potenciálisan nyitottabb lehet az új nevelési módszerekre és az intézményi együttműködésre, rugalmasabban viszonyulhatnak az óvodai intézményhez, kevésbé kötődnek a tradicionális szocializációs mintákhoz, így elvileg könnyebben fogadják el az integráció eszméjét és a partnerségi kapcsolatot az óvodával. Másfelől a fiatal szülők gyakran alacsonyabb iskolai végzettségűek, kevesebb nevelési tapasztalatuk van, és korlátozottabb mértékben ismerik az intézményi normákat és elvárásokat. Ez a tapasztalatlanság és ismerethiány akadályozhatja gyermekeik rendszeres óvodalátogatását, valamint csökkentheti az óvodapedagógusokkal való együttműködés hatékonyságát. Számos esetben a fiatal anyák és apák maguk is útmutatásra és támogatásra szorulnak, ez a tény pedig gyermekeik intézményi nevelésbe való bekapcsolását is negatívan befolyásolja.

Összességében a fiatal szülői korosztály jelenléte a Budvár-telepen egyszerre hordoz potenciált és kockázatot: a változások iránti nyitottság mellett jelen van a sérülékenység is, amely fokozott szakmai figyelmet igényel. Az intézményi és szociális beavatkozások során ezért elengedhetetlen célzott programok kidolgozása – például szülőképzés vagy mentorálás – annak érdekében, hogy az óvodai integráció eredményessége növekedhessen.

Alacsony iskolai végzettség mint integrációs akadály

> *„Iskolába? Hát, az nehéz volt. Egyikünk elvégzett tíz osztályt, másik négyet, egy harmadik csak az elsőig jutott. A többieknek sajnos semmilyen papírjuk nincs. Nem volt rá lehetőség, meg sokszor támogatás se."*

Ez a szülői vallomás a közösség alacsony iskolázottsági szintjét és az ebből fakadó akadályokat tárja fel. A budvári szülők többsége csupán néhány osztályt végzett, sőt akadnak olyanok is, akik egyáltalán nem jártak iskolába – ez jelentős hátrányt jelent mind a munkaerőpiacon, mind a gyermeknevelésben. Többen nem rendelkeznek végzettséget igazoló dokumentumokkal, olykor még személyazonosító okmányokkal sem, ez a tény pedig tovább nehezíti társadalmi érvényesülésüket.

Az alacsony iskolázottság közvetlenül hat a gyermekek intézményi integrációjára: a formális oktatási tapasztalat nélkül maradt szülőknek nincsenek mintáik arra, hogyan illeszthetnék be gyermekeiket az oktatási rendszerbe. Gyakran hiányzik az óvodához kötődő rutin és az intézményi elköteleződés is. Az interjúrészlet arra is utal, hogy a helyzet hátterében komplex okok állnak: anyagi nehézségek, társadalmi kirekesztettség, valamint a támogatási rendszerek hiányosságai. Ezért a pedagógiai és szociális beavatkozásoknak nemcsak az óvodáztatás ösztönzésére, hanem az iskolázatlanság és az adminisztratív akadályok kezelésére is ki kell terjedniük. Írástudatlanság esetén szükséges a szülők támogatása a hivatalos dokumentumok kitöltésében, illetve a hiányzó iratok pótlásában. Hasonló jellegű segítség nélkül a gyermekek integrációja már az óvodai szinten meghiúsulhat, a családok pedig a mélyszegénység állapotában rekednek.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Az óvodalátogatást akadályozó tényezők: egészség, közösségi nyomás, érdektelenség

> *„A gyerekeinket próbáljuk vinni óvodába, amikor tudjuk. Sokszor betegség van, vagy más gond. Van, akit az is visszatart, hogy a többiek mit mondanak, meg sokan egyszerűen nem érdeklődnek annyira."*

Az idézet több, egymással összefonódó akadályt azonosít, amelyek gátolják a kisgyermekek intézményi nevelésbe való bekapcsolódását a Budvár lakótelepen. Az egészségügyi problémák, a gyakori megbetegedések és az egészségügyi hiányosságok objektív akadályt jelentenek. A zsúfolt és higiénés szempontból hátrányos környezet, valamint a nehézkes hozzáférés az orvosi ellátáshoz hozzájárul a betegségek halmozódásához, ez pedig rendszeres hiányzásokhoz vezet. Továbbá jelen van a közösségi attitűd és negatív csoportnyomás lehúzó ereje is: a közösség belső normái is akadályozzák a rendszeres óvodalátogatást. Amennyiben az idősebb generáció vagy a véleményformáló csoportok negatívan viszonyulnak az intézményi részvételhez („minek viszed óvodába, jobb neki otthon"), az eltántoríthatja a szülőket a rendszeres óvodáztatástól. Nem is beszélve a motiváció hiányáról és az érdektelenségről: sok szülőnél hiányzik a belső motiváció az intézményi részvétel támogatására. A háttérben gyakran a saját negatív iskolai tapasztalataik, illetve a generációkon átívelő intézményi bizalmatlanság áll.

Összességében ezek a tényezők együttesen vezetnek a rendszeres óvodalátogatás elmaradásához. A probléma kezelése komplex megközelítést igényel: szükséges az életkörülmények javítása, a közösségi tudatosság erősítése, valamint a bizalom újjáépítése a szülők és az intézmények között.

Intergenerációs mobilitás és az oktatás értéke a szülők szemében

> *„De mi, akik hordjuk a gyereket, azt mondjuk: legyen nekik jobb, mint nekünk volt! Mi nem kaptunk sok mindent, de ők tanuljanak, fejlődjenek. Legyenek többek, mint mi! – így mondtuk többen is."*

A szülői vallomás a közösség intergenerációs aspirációit tükrözi. A roma szülők egy része tudatosan törekszik arra, hogy gyermekeinek kedvezőbb életkilátásokat biztosítson, mint amilyenben nekik részük volt annak idején. A saját életút hiányosságait (anyagi, oktatási vagy érzelmi deficit) felismerve elköteleződnek amellett, hogy gyermekeik tanuljanak, fejlődjenek, és „többre vigyék".

> *„Én például azért viszem a gyereket, mert tudom, hogy a tanulás fontos. Ez az egyetlen út a jobb élethez."*

Egy másik szülői megnyilatkozás megerősíti ugyanezt az értékorientációt. A kijelentés („ez az egyetlen út a jobb élethez") a tudatos és belső motivációra épülő elköteleződést tükrözi. Ez a pozitív attitűd jelentős közösségi szereppel bírhat, hiszen alternatívát mutat a korábbi fatalista szemlélettel szemben, és új mintát kínálhat a többi család számára is.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

Intézményi bizalom és befogadó pedagógiai attitűdök

> *„A mostani óvónők rendesek. Régen nem így volt. Akkoriban volt, hogy lenéztek minket, a gyerekeinket, de most már egyformán bánnak velük. Ez sokat számít."*

Az interjúrészlet az óvodapedagógusok attitűdjében bekövetkezett pozitív változásra hívja fel a figyelmet. A múltbéli diszkriminatív tapasztalatok aláásták a roma családok intézményekbe vetett bizalmát, míg a jelenlegi befogadó és empatikus pedagógusi magatartás hozzájárul a bizalom újjáépüléséhez.

Az „egyformán bánnak velük" megfogalmazás jelzi, hogy az óvodapedagógusok tiszteletteljesen és előítélet-mentesen kezelik a roma gyermekeket. A szülők bizalma megerősödik, ha azt tapasztalják, hogy gyermekeik biztonságban vannak, szeretetteljes bánásmódban részesülnek, és nem éri őket hátrányos megkülönböztetés. Ez pedig elősegíti a rendszeres óvodalátogatást, növeli a szülői részvételt az intézményi programokban, és nyitottabbá teszi a párbeszédet a pedagógusokkal. Ez az empirikus tapasztalat egybevág Pik Katalin (2001) megállapításaival, miszerint a roma gyermekek intézményi integrációja nagymértékben függ a pedagógusok befogadó attitűdjétől és a bizalom kialakulásától. A Budvár-telepi példa azt mutatja, hogy a pedagógusok szemléletváltása képes megalapozni a szülőkkel való partnerséget, és hosszabb távon a társadalmi kohéziót is.

Az eredmények értékelése a szakirodalom tükrében

A Budvár-telepen készült interjú elemzése szélesebb kontextusban is értelmezhető, és összhangban áll a hazai és nemzetközi szakirodalommal. Pik Katalin (2001) már korábban rámutatott, hogy a roma gyermekek óvodai nevelésével kapcsolatos problémák nem pusztán pedagógiai természetűek, hanem mély társadalmi és kulturális gyökerei vannak. A Budvár-telepi interjúban feltárt bizalmi deficit – amely a múltbéli negatív intézményi tapasztalatokból fakad – közvetlenül illeszkedik Pik elméleti megállapításaihoz.

Hasonló következtetésre jutott Vass István (2002) is: az intézmények előítéletessége és a roma családok társadalmi kirekesztettsége egymást erősítő jelenségek. Az integrációs törekvések csak akkor lehetnek eredményesek, ha nem pusztán a roma gyermekeket próbáljuk a rendszerhez igazítani, hanem magát a rendszert is felkészítjük a roma gyermekek befogadására (pl. interkulturális pedagógusképzés, szegregált csoportok felszámolása, szülőkkel való párbeszéd).

A szocioökonómiai tényezők tekintetében is kimutatható a párhuzam. A budvári szülők által említett mélyszegénység, munkaerőpiaci bizonytalanság és alacsony végzettség rendszerszintű hátrányokként jelennek meg. Egy 2018-as országos felmérés szerint Romániában a roma gyermekek óvodai beiratkozási aránya mindössze 38%, míg az általános populáció esetében körülbelül 95%. Ez az eltérés az intézményi részvétel strukturális akadályait mutatja. Az UNICEF (2012) jelentése azt hangsúlyozza, hogy a roma gyermekek számára nélkülözhetetlen a legalább kétéves, minőségi és befogadó korai nevelés biztosítása.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

Összegzés

A Budvár-telepi interjú elemzése rávilágít az óvodai részvételt befolyásoló legfontosabb tényezőkre: a gazdasági instabilitásra, a fiatal szülői korosztály tapasztalatlanságából fakadó nehézségekre, az alacsony iskolázottság strukturális akadályaira, a közösségi attitűdök nyomására, valamint az intézményi bizalom és a pedagógusi attitűdök meghatározó szerepére. Az elemzésből kitűnik, hogy a probléma sokdimenziós, és egymást erősítő tényezők együttese határozza meg a roma gyermekek rendszeres óvodai részvételét.

Az empirikus tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a gazdasági bizonytalanság nem csupán anyagi, hanem logisztikai és pszichoszociális következményekkel is jár, amelyek közvetlenül befolyásolják az óvodalátogatás rendszerességét. A fiatal szülők esetében a nyitottság és a rugalmasság mellett fokozott sérülékenység is megjelenik, amely célzott támogatási programokat tesz szükségessé. Az alacsony iskolai végzettség és az adminisztratív dokumentáció hiánya rendszerszintű akadályként értelmezhető, amely szorosan összefügg a társadalmi láthatatlanság és a kirekesztettség újratermelődésével.

A közösségi normák és a belső csoportnyomás ambivalens módon befolyásolják az intézményi részvételt: egyes esetekben visszatartó tényezőként hatnak, máskor viszont a szülői aspirációk és a „pozitív devianciaként" értelmezhető példák új mintákat kínálnak a közösség számára. Kiemelendő, hogy a szülői reflexiók között megjelenik egy jövőorientált, mobilitást célzó attitűd, amely az oktatást a társadalmi felemelkedés kizárólagos eszközeként értelmezi. Ez a szülői csoport a közösségen belül potenciális normateremtő szerepet tölthet be.

Az intézményi oldalról egyértelműen látszik, hogy a pedagógusok attitűdje kulcsfontosságú az integráció sikerességében. A befogadó, empatikus és előítélet-mentes pedagógusi magatartás hozzájárul a bizalom erősödéséhez, amelynek következtében a roma szülők aktívabban kapcsolódnak be az óvodai életbe. Ez az eredmény megerősíti a szakirodalomban (Pik, 2001; Vass, 2002) is hangsúlyozott megállapítást, miszerint az óvodai integráció csak akkor lehet tartósan eredményes, ha az intézmények is képesek alkalmazkodni a roma családok sajátos szükségleteihez és tapasztalataihoz.

Mindezek fényében megállapítható, hogy a roma gyermekek óvodai részvételének előmozdítása integrált, több szinten beavatkozó stratégia révén valósítható meg. Ennek elemei közé tartozik a szegregáció felszámolása, a pedagógusok inkluzív szemléletű továbbképzése, a szülők adminisztratív és nevelési támogatása, a közösségi tudatosság erősítése, valamint a kölcsönös bizalom kiépítése az intézmények és a családok között.

A Budvár-telepi eset tanulsága az, hogy az óvodai integráció nem csupán gyermeknevelési, hanem társadalmi kérdés is. Amennyiben sikerül megerősíteni a szülői bizalmat és bevonni a családokat az óvodai nevelés folyamatába, úgy nemcsak az egyéni, hanem a közösségi szintű társadalmi mobilitás esélyei is növekednek. A rendszeres óvodalátogatás biztosítása így hosszú távon hozzájárulhat a roma gyermekek sikeres iskolai pályafutásához és a társadalmi integráció megalapozásához.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

A SZÉKELYKERESZTÚRI VIDÉKI ÓVODA SZEGREGÁLT CSOPORTJÁBAN OKTATÓ ÓVODAPEDAGÓGUSOKKAL KÉSZÜLT INTERJÚ ELEMZÉSE

A két óvodapedagógussal készített interjú kvalitatív elemzését az Atlas.ti szoftver segítségével végeztük el, a szöveg tartalomelemzésének elvei szerint. A pedagógusok a helyi roma gyermekek óvodai nevelésével kapcsolatos tapasztalataikat osztották meg, különös tekintettel a szegregáció és az integráció dilemmáira. Az elemzés során az alábbi kódkészletet alkalmaztuk: szegregáció kontra integráció, roma közösségen belüli különbségek, identitás (önazonosság kontra identitástagadás), közösségi kirekesztés, szociális hátrányok, késői óvodakezdés, pedagógiai alkalmazkodás, higiéniai és egészségügyi kihívások, előítéletek és félelmek, pedagógusi elhivatottság, korai gyermekvállalás, közösségi fejlődés jelei, belső fegyelem és értékrend.

A tematikus kódok (kutatói konstruált kategóriák) közé tartoztak például a roma közösségen belüli különbségek, a közösségi kirekesztés, a szociális hátrányok, a pedagógiai alkalmazkodás és az előítéletek, míg az in vivo kódok (a résztvevők által használt kifejezések változtatás nélküli átvétele) olyan kulcsfogalmakat és szófordulatokat foglaltak magukba, mint „vízen túliak", „házi cigányok", „telepes cigányok", „magyarok vagyunk" (a romák önmeghatározása), „nem lehetett integrálni", „legnemesebb feladat", „büntetés helyett jutalom", „kidiszkriminálták magukat", „nem engedik be" (közösségi kizárás), „betegségtől való félelem", „pozitív csalódás" stb. Az alkalmazott kódrendszer lehetővé tette, hogy az óvodapedagógusok által elmondottak hitelesen, saját nyelvezetükben jelenjenek meg az elemzésben, ugyanakkor biztosította a tartalmi összefüggések tudományos igényű feltárását is.

Intézményi látogatottság – trendek és adatok

A pedagógusi beszámoló tanúsága szerint a helyi óvodai csoport hivatalos létszáma 31 fő, azonban ebből mindössze hat gyermek származik a faluból, a fennmaradó 25 fő a telepen élő roma közösséghez tartozik („Hozzánk most 31 van beírva, ebből hat a faluból, a többi a vízen túlról."). Ez a demográfiai arány önmagában is a szegregáció túlsúlyát jelzi: a korábban vegyes összetételűnek szánt intézmény mára gyakorlatilag a telepi roma gyermekek nevelésének helyszínévé vált. Az integrált oktatás egykori arányai megfordultak, s ennek következtében szinte homogén, hátrányos helyzetű gyermekekből álló csoport alakult ki.

Megfigyelhető továbbá az intézményi látogatottság fluktuációja is: a pedagógus beszámolója szerint a ténylegesen jelen lévő gyermekek száma időszakosan elmarad a beírt létszámtól. Jelenleg például betegség miatt csak 22 gyermek vesz részt rendszeresen az óvodai foglalkozásokon – ami a halmozottan hátrányos helyzetű közösségekben az átlagosnál gyakoribb hiányzásra utal. A szakirodalom megerősíti ezt a jelenséget: bár az elmúlt évtizedekben emelkedett a roma gyermekek óvodai részvételi aránya, „a puszta beiratkozási adatok félrevezetők lehetnek", mivel a gyermekek tényleges intézményi jelenléte sok esetben rendszertelen és esetleges. A betfalvi óvoda példája is demonstrálja, hogy a jelenlétet nem pusztán a szülői döntés, hanem számos strukturális tényező is befolyásolja.

Szabó-Tóth Kinga (2006) hangsúlyozza, hogy a roma gyermekek óvodai részvételének akadályai között kiemelt szerepet játszik a férőhelyhiány, az anyagi nehézségek és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság. A betfalvi esetben ugyanakkor a férőhely nem jelentett korláto-

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

zó tényezőt: a falubeli gyermekek kivonulása miatt üres kapacitások keletkeztek, amelyeket a telepi gyermekek töltöttek be. A bizalmi deficit viszont itt is jelen van: a nem roma (magyar) és a magukat integráltnak tartó roma családok elfordultak az intézménytől, amikor nőtt a marginalizált roma gyermekek aránya. Ez a bizalomhiány – ahogyan Pik Katalin (2004) is rámutat – súlyosan akadályozza a korai intézményes nevelés stabilitását.

A betfalvi óvoda adatai számszerűen is előrevetítik mindezt: a 100% körüli roma arány és a hullámzó látogatottság egyértelműen felveti az óvodai szintű szegregáció kontra integráció problémakörét. A pedagógus a helyzet rendkívüliségét diagnosztikus jelleggel mutatja be, összhangban Pik Katalin tézisével, miszerint az óvodai integráció kérdésköre nem pusztán pedagógiai, hanem a társadalmi struktúrák mélyebb rétegeit érintő ügy. A betfalvi óvoda intézményi látogatottsága tehát nem önmagában vizsgálandó statisztikai jelenség, hanem egy tágabb társadalmi folyamat indikátora.

Roma óvodások a közösség peremén

Az interjúban megszólaló egyik pedagógus már a beszélgetés kezdetén jelzi, hogy alapos ismeretei vannak a helyi roma közösség belső rétegződéséről. Utal a településen kívül, a folyón túli roma telepre – helyi szóhasználattal „vízen túliak" –, és három alcsoportot különböztet meg a térség roma lakosságán belül: a „sátoros" (hagyományőrző vagy részben vándorló életmódot folytató) romákat, a „házi cigányokat" (letelepedett, a falusi közegbe részben integrálódott romákat), valamint a „telepes cigányokat" (a faluszéli telepen, mélyszegénységben élőket). A pedagógus elmondása szerint 2010 óta családfák szintjén nyomon követi a vízen túli telep mintegy 150 fős közösségének valamennyi családját („150-en minimum vannak a vízen túliak. Nekem megvan mindenkinek a családja… 2010 óta követem őket.").

Ez a kutatói alaposságot idéző nyilvántartás arra enged következtetni, hogy az óvodapedagógus szerepfelfogása túlmutat a klasszikus nevelői funkción: tevékenységét szociális munkával átszőtt hivatásként értelmezi, amely a roma gyermekek tágabb családi és társadalmi kontextusának figyelembevételére is épül.

A jelenlegi óvodáscsoport döntő többsége a „vízen túli" telepről származik, így a gyermekek többsége extrém marginalizált környezetből érkezik. A pedagógus több példát is említ, amelyek alapján a mindennapi gondozási feladatok – mint a ruházkodás vagy a higiéniai szükségletek biztosítása – szintén az óvoda feladatává váltak (pl. használt ruhák gyűjtése, mosás, cipő és zokni előteremtése). Ez egyértelműen alátámasztja, hogy a roma óvodások nevelése komplex, hátránykompenzációs elemeket is igénylő kihívás.

A Hargita megyei roma gyermekek kapcsán a szakirodalom „kettős hátrányt" említ: Jakab Judit (2022) székelyföldi kutatásai szerint a magyar többségű közegben élő romák egyszerre szenvednek az etnikumközi előítéletektől és a súlyos szociális deprivációtól. Betfalván ennek konkrét megnyilvánulásai tapasztalhatók. Egyrészt a házi cigány származású, több generáció óta a faluban élő, részben asszimilálódott roma családok tudatosan alakítottak ki különálló identitást: a pedagógus beszámolója szerint „évek óta minden kérdésre azt felelik, hogy ők magyarok", és nyíltan nem vállalják roma identitásukat. Ezzel a stratégiával a megbélyegzés elkerülésére és a többségi normákhoz való igazodásra törekednek. Másrészt a telepi romák – akik súlyos anyagi és infrastrukturális hátrányok között élnek – saját magukat cigányként ha-

CC BY

tározzák meg. Ez a közösségen belüli rétegződés és identitásbeli megosztottság tovább erősítette a helyi óvodában jelentkező feszültségeket.

A pedagógus tehát olyan közegben fejti ki tevékenységét, ahol a roma gyermekek két alcsoportja (házi és telepi) között is bizalmatlansági viszony érvényesül. A szakirodalom hangsúlyozza: az óvodai nevelés eredményességének alapfeltétele, hogy az intézmény képes legyen bizalmon alapuló partnerséget kialakítani a családokkal, valamint érzékenyen reagálni a szülők elvárásaira és félelmeire. Ebben a helyzetben a házi cigány családok attól tartottak, hogy gyermekeik a telepi gyermekek között hátrányba kerülnek vagy elveszítik társadalmi státuszukat. A pedagógus ezzel szemben szoros együttműködést alakított ki a telepi családokkal (pl. családlátogatások, adományok koordinálása), ami összhangban áll a Szabó-Tóth (2006) által javasolt bizalomépítő, jó gyakorlatokkal.

A betfalvi eset tehát világosan mutatja, hogy a roma gyermekek intézményes nevelése nem választható el a közösségi környezet sajátosságaitól és belső viszonyrendszereitől.

A Hargita megyei kontextus és a sajátosságok

Betfalva esete egy konkrét település története, ugyanakkor tipikus jelenségként értelmezhető Hargita megye tágabb kontextusában is. A térségben a roma népesség aránya alacsony, ám a magyar többségű vidéki településeken gyakran tapasztalható a roma kisebbség szociális és oktatási marginalizációja.

Vass István (2002) már két évtizeddel ezelőtt rámutatott arra, hogy Romániában a roma gyermekek nevelését az oktatási intézmények előítéletes hozzáállása és a közösségi elkülönülés hagyományai nehezítik. Jakab Judit (2019) kifejezetten Hargita megyei pedagógusok nézőpontjait feltáró kutatásai megerősítik azt, hogy a többségi tanárok és szülők attitűdje kulcsfontosságú tényező: a pedagógusok gyakran eszköztelennek érzik magukat, míg a szülők részéről megfigyelhető egy „white flight"-szerű reakció, amikor egy adott intézményben megnő a roma gyermekek aránya. Betfalván ez a folyamat explicit módon zajlott le: előbb a magyar családok, majd a házi cigány családok is kivonultak a helyi intézményből, amint azt érzékelték, hogy az óvoda „romásodik".

Ez a jelenség összhangban áll Pik Katalin megállapításával, miszerint az, hogy egy település miként kezeli a roma gyermekek óvodai helyzetét, politikai-szociológiai indikátora a helyi társadalom viszonyulásának. Betfalván a kezdeti integráció fenntartására nem mutatkozott helyi politikai akarat: sem a magyar többségű önkormányzat, sem a többségi szülői közeg nem lépett fel a szegregáció ellen, hanem inkább alkalmazkodott hozzá (pl. a magyar szülők buszos utaztatással oldották meg gyermekeik bejárását a közeli városi óvodába).

Pik Katalin (2001) hangsúlyozza, hogy az óvodai integráció elmaradása hosszú távú következményekkel járhat a roma gyermekek iskolai pályafutását illetően. A betfalvi pedagógus tapasztalatai szintén ezt igazolják: a szegregált környezetből induló gyermekek számára az általános iskola is a telepen belül marad (a falusi elemi iskola is kvázi „cigány iskolává" vált), ez a jelenség pedig elzárja őket a társadalmi integráció lehetőségétől.

Hargita megye 2023-ban kidolgozott roma inklúziós stratégiája kiemelt célként fogalmazza meg a roma tanulók oktatási integrációját, hangsúlyozva, hogy ehhez a pedagógusok, intézmények és helyi hatóságok összehangolt fellépése szükséges. A betfalvi eset tanulságai alá-

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

támasztják a stratégia relevanciáját: amikor az integrációt nem támogatják tudatos intézkedések és erőforrások, a szegregáció tartóssá és intézményes jellegűvé válik.

Pozitívumként emelhető ki azonban, hogy a vizsgált pedagógus elkötelezettsége és nyitottsága megfelel a stratégiában is hangsúlyozott kulcstényezőknek.

A Hargita megyei kontextus tehát egyszerre hordoz strukturális nehézségeket (etnikai előítéletek, szegénység, intézményi forráshiány) és lehetőségeket (új stratégiák, elkötelezett szakemberek) az óvodai integráció terén.

A szegregáció kibontakozása Betfalván

Az interjú tanúsága szerint a betfalvi óvoda szegregációja többlépcsős, egymást erősítő szeparációs folyamatok eredményeként alakult ki. A pedagógus visszaemlékezése alapján a 2000-es évek elején az intézmény még integráltan működött, a falu valamennyi gyermekét – magyarokat és romákat egyaránt – befogadta. („A falu összes gyermeke, mindenki ide járt… aki roma volt, az a falu végéről.") Ebben az időszakban a roma gyermekek többsége a faluban élő házi cigány családokból került ki, és ők együtt nevelkedtek a magyar gyermekekkel.

A pedagógus pozitív példaként említi, hogy az ekkori integrált csoportból kikerült első roma generáció tagjai közül ötből négyen sikeresen leérettségiztek a középiskolában. Ez kiemelkedő eredmény, és azt sugallja, hogy az integrált óvodai nevelés kedvező hatással lehetett a későbbi iskolai teljesítményre. A szakirodalom alátámasztja ezt: a korai szegregáció hiánya, a vegyes közegben szerzett tapasztalatok elősegíthetik a továbbtanulási esélyek növekedését. Pik Katalin hangsúlyozza, hogy a roma gyermekek integrációja már az óvodában kulcsfontosságú az iskolai kudarcok megelőzésében, ennek hiánya pedig hosszú távon a társadalmi kirekesztés újratermelődéséhez vezet.

Betfalván azonban az integrációs idill fokozatosan megbomlott. A pedagógus elmondása szerint „telt az idő, autó, munkahely, kezdték bevinni Keresztúrra" – azaz ahogy a falusi magyar családok életszínvonala emelkedett, autóhoz és munkahelyhez jutva gyermekeiket egyre inkább a közeli kisvárosba (Székelykeresztúrra) vitték óvodába és iskolába. Ennek következtében a helyi intézmény fokozatosan kiürült.

A következő fordulópontot a pedagógus így írja le:

> *„Aztán kezdték elvillegetni, mert a falu cigányai többen kezdtek lenni. A magyar gyermekeket kezdték elvinni azért, hogy akkor ne legyenek a cigányokkal."*

Ebben a kijelentésben egyértelműen tetten érhető a „white flight" mechanizmusa: amint a roma gyermekek aránya növekedett, a magyar szülők elvitték gyermekeiket a csoportból, hogy ne járjanak roma gyermekekkel együtt. Fontos hangsúlyozni, hogy ekkor még csupán a házi cigány családok gyermekei voltak jelen roma oldalról – tehát a részben integrálódott, helyben élő roma populáció növekvő aránya is elfogadhatatlanná vált a többségi szülők egy része számára.

A folyamat következő szakaszában maguk a házi cigány szülők is hasonló stratégiát követtek: a pedagógus szavaival „azért kezdték elvinni a gyermekeiket a falu cigányai, a házi cigányok, mert azt mondták, hogy ők magyarok. És azt mondták, hogy ide a cigányok járnak."

CC BY

esély
www.esely.org

Amint tehát megjelentek az első „vízen túli" (telepi) roma gyermekek, az addig integrált roma családok is elutasítóvá váltak: magyar identitásukat hangsúlyozva nem kívánták gyermekeiket a telepi, mélyszegénységben élő gyermekekkel egy közegben tudni. Ez a belső közösségi törésvonal – az integráltabb roma réteg elhatárolódása a marginalizáltabb csoporttól – tovább mélyítette a szegregációt.

Ennek következtében az óvodában végül kizárólag a telepről érkező roma gyermekek maradtak. A pedagógus egy mondattal foglalja össze a végeredményt:

„Átalakult Betfalva, most már úgymond a vízen túli roma telep óvodájává, iskolájává."

Ez lényegében azt jelenti, hogy a településen mind az óvodai, mind az elemi szintű nevelés-oktatás cigány intézménnyé vált, miközben a többségi és a magukat magyarnak definiáló roma családok kivétel nélkül máshol vették igénybe az intézményi szolgáltatásokat.

A betfalvi óvoda tehát egyfajta „szegregátummá" alakult, amely megbélyegzi nemcsak a telepi roma gyermekeket, hanem magát az intézményt és közvetetten a faluközösséget is. A szakirodalom e jelenséget a szegregáció konszolidációjaként írja le: amikor a földrajzi elkülönülés és intézményi differenciálódás tartóssá válik. Pik Katalin (2001) esettanulmányai hasonló helyzetekre világítanak rá: a homogén „cigány csoportok" létrejötte és fennmaradása mindig a helyi társadalmi attitűdök lenyomataként értelmezhető, és a gettószerű oktatási formák felszámolása elengedhetetlen az integráció előmozdításához.

Betfalván a folyamat ezzel szemben az ellenkező irányba haladt: az integrált csoport fokozatosan homogén cigány csoporttá vált, miután a többség „kidiszkriminálta magát" belőle. A helyzet paradox módon magában hordoz önkéntes (a magyarok és házi cigányok kivonulása) és kényszerű (a telepi gyermekek számára más intézmény nem elérhető) szegregációs elemeket egyaránt, ami összhangban áll azzal a szakirodalmi felismeréssel, miszerint a formális és informális szegregáció egymást erősíthetik.

Integrációs kísérletek és pedagógiai reflexiók

Bár a betfalvi óvoda jelenleg szegregált képet mutat, az interjú feltárja azokat az integrációs szándékokat és erőfeszítéseket is, amelyek a folyamat során megjelentek. Miután a többségi gyermekek elvándorlása miatt létszámhiány alakult ki, az intézmény pedagógusai tudatos döntést hoztak: „akkor akartuk a »vízen túliakat« hozni" – fogalmaz a pedagógus, utalva arra, hogy mintegy öt évvel ezelőtt céltudatosan kezdték el bevonni a telepi roma gyermekeket az óvodába, és „most öt éve sikerült őket is behozni".

Ez a kijelentés némi elégedettséget is tükröz: a pedagógus büszkén állapítja meg, hogy sikerült elérni a vízen túli családokat, és a gyermekeik óvodába járnak. A kódolás alapján ez az esemény az integráció egy formájaként értelmezhető – a leginkább rászoruló csoport bevonása az intézményes nevelésbe –, ugyanakkor paradox módon éppen ez váltotta ki a korábban integrált roma csoport kivonulását. Az elemzés dimenziójában itt jelenik meg a társadalmi integráció és szeparáció sajátos, egymásba fonódó dinamikája: az egyik csoport integrálása (a telepi romák óvodáztatása) a másik csoport menekülését idézte elő.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Ez a paradoxon jól illusztrálja, hogy az integráció nem valósítható meg pusztán egyetlen csoport bevonásával – szükség van a befogadó közeg attitűdjének formálására is. Pik Katalin (2004) hangsúlyozza, hogy az óvodai integrációt nem lehet pusztán adminisztratív intézkedésekkel megoldani: önmagában a roma gyermekek beíratása vagy a férőhelyek biztosítása nem elegendő, ha a kulturális és bizalmi törésvonalak fennmaradnak. Betfalván ennek tanúi lehettünk: bár a telepi gyermekek számára megnyílt az út az óvodába, a befogadó közeg (a magyar és a magukat magyarnak valló roma rétegek) elutasító maradt, így valódi inklúzió nem jött létre.

Ugyanakkor az integrációs kísérletnek köszönhetően legalább a telepi gyermekek óvodai ellátásban részesülnek, ami rövid távon mindenképpen javítja az esélyeiket (ellenkező esetben ők intézményes nevelésben sem részesülnének). A pedagógus értékelése szerint az, hogy végül tisztán telepi roma csoporttal dolgozik, „a legnemesebb feladat, a legnemesebb munka, amit csinálunk". A tanárnő személyes elhivatottsága erőteljesen érzékelhető: annak ellenére, hogy környezete többször felvetette számára a városi, magasabb presztízsű intézményben a munkavállalás lehetőségét, ő tudatosan kitart Betfalván, mert hivatásának érzi a telepi gyermekek nevelését („nekem ezt kell csinálni"). Ez a hozzáállás ritka példája a szakmai felelősségvállalásnak: a pedagógus nem kényszerű kompromisszumként éli meg a szegregált közegben végzett munkát, hanem erkölcsi küldetésként, amelyben a legnagyobb kihívás egyben a legnagyobb értékű szolgálat. Szavai szerint „normál gyermekekkel dolgozni… szórakozás ehhez képest", azaz a többségi közegben végzett pedagógiai munka könnyűnek tűnik ahhoz viszonyítva, amit a telepi gyermekekkel elérhet.

Ez a nézőpont a szegregált nevelés körüli diskurzusban szokatlan: a pedagógus saját helyzetét erkölcsi küldetésként értelmezi, legitimálva motivációját a nehéz körülmények között. Jakab Judit (2022) pedagógusinterjúi alapján gyakran megfigyelhető a „tehetetlenségnarratíva", miszerint a pedagógusok nem tudják, miként segítsenek a roma tanulóknak. A betfalvi pedagógus ezzel szemben proaktív, megoldásorientált narratívát képvisel: erőfeszítéseivel igyekszik betölteni a család és az intézmény közötti hiányzó kapcsokat (pl. szociális támogatás, személyes odafigyelés).

Mindazonáltal ő is elismeri, hogy munkája „kemény, kemény", amely szakmailag és emberileg is többszörösen próbára teszi. A szakirodalom irányából szemlélve példája igazolja, hogy a pedagógusok attitűdje és felkészültsége kulcstényező: megfelelő elhivatottsággal és támogatással még szegregált közegben is biztosítható a gyermekek fejlődésének előmozdítása. Pik Katalin kiemeli, hogy a pedagógusok nincsenek felkészülve a multikulturális környezet kezelésére, ami gyakran kudarcokhoz vezet. Betfalván ezt a hiányt a pedagógus saját kutatásai és tapasztalatai révén igyekezett pótolni – nyelvi és kulturális ismeretei (pl. a helyi cigány alcsoportok megismerése) támogatják pedagógiai munkáját.

Nyilvánvaló azonban, hogy rendszerszintű beavatkozások nélkül az egyéni lelkesedés nem elegendő a változások előidézéséhez. Ahogyan a Hargita megyei romastratégia is hangsúlyozza, a pedagógusok és az intézmények csak széles körű szakmai és társadalmi támogatással tudnak hatékony integrációs gyakorlatokat megvalósítani.

A kvalitatív adatok feldolgozása ily módon jól illusztrálja Pik Katalin tézisét, miszerint „az óvodai integráció nem csupán pedagógiai kérdés, hanem a társadalmi integráció mélyebb rétegeit is érintő strukturális probléma" (Pik, 2004).

CC BY

A betfalvi interjú tanulságai arra figyelmeztetnek, hogy a szegregáció és integráció kérdéskörére adott válaszoknak egyszerre kell kezelniük az intézményi gyakorlatot, a pedagógusok támogatását és a helyi társadalom attitűdjeit – enélkül az intézményi látogatottság növelése önmagában nem fogja beteljesíteni az oktatás esélykiegyenlítő küldetését.

A SZÉKELYKERESZTÚRI VIDÉKI ÓVODÁHOZ TARTOZÓ ROMA SZÜLŐI KÖZÖSSÉG INTERJÚJÁNAK ELEMZÉSE

Az interjú kvalitatív elemzését az Atlas.ti szoftver segítségével végeztük el, a szöveg tartalomelemzésének elvei szerint. Az interjúban 14 roma asszony vett részt, egyetlen férfi sem volt jelen. Az interjúalanyok közül 26 éves volt a legfiatalabb, és 49 éves a legidősebb. Az elemzés során az alábbi kódkészletet alkalmaztuk: nők szerepe a családban, mindennapi élet, otthoni munkamegosztás, külföldi munkavállalás, alkalmi foglalkoztatás, családtól való távollét, fiatal szülők, intergenerációs különbségek, vezető szerep, alacsony iskolázottság, jogi láthatatlanság, adminisztratív akadályok, pedagógusi segítség, szocializáció és tanulás, fegyelem, intézménybe vetett bizalom, befogadás, egyenlő bánásmód, ünnepi események, empátia, lakhatási deprivváció, politikai kiábrándultság, rendtanulás, vízen túli. A kódkészlet kódjai az utolsó kettő kivételével mind tematikus kódok, kivételt képez a „rendtanulás" és a „vízen túli", amelyek in vivo kódok, tehát az interjúalanyok szájából hangzottak el.

Intézményi részvétel – motivációk és akadályok

Az interjú tanúsága szerint a szülők körében határozott törekvés figyelhető meg a gyermekek óvodai részvételének biztosítására, függetlenül attól, hogy saját iskolai előmenetelük sok esetben rendkívül korlátozott volt. Egy édesanya például így fogalmazott:

> *„Az iskolát nem fejeztem be, csak az első osztályig jutottam. A gyerekeim viszont járnak óvodába, és nagyon szeretik."*

Ez a kijelentés élesen kirajzol egy intergenerációs kontrasztot: a szülő saját hiányos iskolai tapasztalatai ellenére felismeri az intézményes nevelés fontosságát, és tudatosan gondoskodik arról, hogy a gyermekei részesüljenek benne. A jelenség az oktatási aspiráció tipikus megnyilvánulásaként értelmezhető, amely a hátrányos helyzetű családok körében gyakran megfigyelhető: a szülő azt kívánja, hogy gyermeke magasabb szintű oktatásban és kedvezőbb életlehetőségekben részesüljön, mint ő maga. A fenti vallomás ennek példáját adja: a múltbeli hiányosságok tudatosítása jövőorientált reménnyel és cselekvéssel párosul (a gyermekek „járnak óvodába" és ott „jól érzik magukat"), amely az intézményi részvétel melletti elköteleződés kifejeződése. Fontos kiemelni, hogy a szülők pozitív tapasztalatai és támogató attitűdje közvetlenül hozzájárul a gyermekek folyamatos óvodai jelenlétéhez. Egy édesanya így fogalmazott:

> *„Félelmeim nem voltak, amikor beírattam a gyereket, tudtam, hogy jó helyen lesz."*

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Ez a kijelentés arra utal, hogy a beíratás pillanatát bizalom övezte, s nem jelentkeztek olyan szokásos szülői aggodalmak, mint a félelem az ismeretlentől vagy a kirekesztéstől. Az óvodakezdést kísérő biztonságérzet meghatározó jelentőségű: a szülő nem keres ürügyet a távolmaradásra, hanem éppen ellenkezőleg, motivált abban, hogy gyermeke minél több időt töltsön az intézményben.

Az interjú ugyanakkor az óvodába járás folyamatosságát veszélyeztető strukturális akadályokra is rámutatott. A családok mélyszegénységben, egy földrajzilag elkülönült telepen („vízen túli rész") élnek, így a mindennapi megélhetés bizonytalansága közvetlenül hat az intézményi részvételre. Több szülő beszámolt arról, hogy a közösség férfi tagjai közül sokan külföldön vállalnak munkát, illetve alkalmi idénymunkából próbálnak megélni. Egy fiatal anya így nyilatkozott: *„…a férjem dolgozik, de nem mindig van munkája."* A kijelentés érzékelteti a jövedelem ingadozását. Amennyiben az apa huzamosabb időt külföldön tölt, az anya egyedül viseli a háztartás és a gyermekek óvodába járatásának terhét. Ha pedig az apa otthon tartózkodik, de éppen nincs munkája, a jövedelem hiánya miatt az óvodáztatás anyagi feltételei (megfelelő öltözet, étkezési hozzájárulás) kerülhetnek veszélybe. A bizonytalan munkaerőpiaci helyzet állandó stresszforrást jelent, amely bármikor előidézhet olyan anyagi krízist, amely megszakítja a gyermek óvodai részvételét.

Az interjúk egy másik súlyos akadályra is rávilágítanak: a családok adminisztratív láthatatlanságára. Egy édesanya így fogalmazott:

> *„A legnagyobb bajunk az, hogy nincs hivatalos papírunk, se személyi, se házszám, így nehéz bármit intézni."*

A hivatalos iratok – személyazonosító és lakcím – hiánya következtében ezek a családok a hatóságok szemében gyakorlatilag nem léteznek, ami jelentősen megnehezíti számukra a hivatalos ügyintézést, beleértve a gyermekek óvodai és iskolai beíratását is. Ez az ördögi kör konzerválja a társadalmi kirekesztettséget: a hivatalos iratok hiánya akadályt jelent a munkavállalás, a szociális juttatások igénybevétele és szinte minden hivatalos ügyintézés területén. A kialakult helyzet az intézmények iránti bizalmat is aláásható, hiszen a szülők számos negatív tapasztalatot szereznek a bürokratikus akadályok miatt. Mindazonáltal a vizsgált családok elszántan törekednek arra, hogy biztosítsák gyermekeik óvodai nevelését. Ez a tény arra enged következtetni, hogy amennyiben az intézmény és a tágabb szociális hálózat megfelelő együttműködést kínál, a rendszeres intézményi részvétel fenntarthatóvá válhat. Az óvodai látogatottság tehát ebben a közösségben nem pusztán statisztikai mutató, hanem a szülői erőfeszítések és az intézményi támogatás közös eredője.

A roma óvodások óvodai tapasztalatai és a támogatás szerepe

A szülők egyöntetűen pozitív élményekről számoltak be gyermekeik óvodai környezetével kapcsolatban. Kiemelték, hogy az intézmény nem pusztán felügyeletet és oktatást nyújt, hanem a gyermekek fejlődését és szocializációját is előmozdítja. Egy szülő így fogalmazott: „Szerintem az óvoda azért jó, mert ott rendet tanulnak, meg sok mindent megismernek. Az óvónők ügyesek, segítőkészek, még ruhát is adnak, ha kell." A kijelentés több szempontból is értel-

CC BY

mezhető. Egyrészt rámutat arra, hogy az óvodai nevelés keretei között a gyermekek olyan fegyelmet, napi rutint és normakövetést sajátítanak el („rendet tanulnak"), amely az otthoni környezetükben nem feltétlenül adott. A strukturális szegénység és az alacsony iskolázottság korlátozza az otthoni szocializáció lehetőségeit, míg az óvoda kitágítja a gyermekek horizontját („sok mindent megismernek"), és olyan ismeretekhez juttatja őket, amelyek túlmutatnak a telepi környezet szűk keretein. Az idézet kiemeli az óvodapedagógusok támogató és gondoskodó szerepét is. „Ruhát is adnak, ha kell", ez egyértelműen jelzi, hogy az óvoda ebben a közösségben egyszerre oktatási és szociális intézményként működik. Ez a komplex támogatói szerep különösen fontos a mélyszegénységben élő családok számára. A szülők hálás visszajelzései mutatják, hogy tudatosították: az óvoda valóban a gyermekük javát szolgálja.

A gyermekek számára az inkluzív és gondoskodó óvodai környezet közvetlen fejlődési előnyökkel jár, de hosszabb távon is meghatározó. A szakirodalom hangsúlyozza, hogy az óvodai nevelés különösen fontos a roma gyermekek számára, hiszen sok esetben ez az első – és sokszor egyetlen – formális szocializációs közeg, ahol találkoznak a többségi társadalom normáival és nyelvi-kognitív készségeivel.

Bizalom és befogadás: az óvodai integráció tapasztalatai

Az interjú egyik központi motívuma a bizalom kérdése. Egy édesanya így fogalmazott: „Az óvónőkben teljesen megbízom, kedvesek, segítőkészek, mindent megtesznek a gyermekekért." A kijelentés nem pusztán elégedettséget fejez ki, hanem szilárd bizalmi köteléket jelez a család és az óvoda között. A szülő rá meri bízni a gyermekét az óvodapedagógusokra, mert meggyőződése, hogy ők a gyermek érdekeit tartják szem előtt. Ez a gondoskodó pedagógusi attitűd kialakulása a hátrányos helyzetű roma közösségek esetében nem magától értetődő, hanem hosszabb folyamat eredménye: következetes törődés és elfogadás révén a pedagógusok lebontják a korábban fennálló bizalmatlanságot. Az interjú alapján ebben a közösségben a folyamat sikeresnek tekinthető: a szülők partnerként tekintenek a pedagógusokra.

A bizalom szorosan összefügg a befogadás és az egyenlő bánásmód kérdésével. A roma közösségek sokszor megtapasztalják a diszkriminációt az oktatási intézményekben – Pik Katalin (2001/2004) kutatásai rámutattak arra, hogy a roma szülők gyakran attól tartanak, gyermekeiket hátrányos megkülönböztetés éri az óvodában. A vizsgált interjúkban azonban ennek épp az ellenkezőjéről számoltak be: „Különbségtevést soha nem éreztem az óvodában" – fogalmaztak többen. Ez a visszajelzés kiemelt jelentőségű, hiszen azt mutatja, hogy az intézmény falain belül a gyermekek és szüleik nem érzik magukat megbélyegzettnek, minden gyermek egyenlő bánásmódban részesül. A diszkrimináció hiányának tudata erősíti a szülők bizalmát, növeli elköteleződésüket az óvodáztatás mellett, és a gyermekek már kora gyermekkorukban pozitív közösségi tapasztalatokat szerezhetnek. Ez alapvető jelentőségű a pozitív énkép és a tanulási motiváció kialakulásában. Az inkluzív óvodai légkör így nemcsak a jelenben, hanem hosszabb távon is hozzájárul a gyermekek iskolai és társadalmi beilleszkedéséhez.

A szülők és a pedagógusok közötti együttműködés minőségéről szintén pozitív visszajelzések születtek. „Az óvónőkkel nagyon jó együtt dolgozni" – fogalmazott egy anya, jelezve, hogy a nevelési folyamatban partnerként kezelik a szülőket. Az „együtt dolgozni" kifejezés arra utal, hogy a szülők nem pusztán passzív elszenvedői, hanem aktív alakítói is lehetnek gyermekük

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

nevelésének: megoszthatják véleményüket, észrevételeiket, és közösen kereshetnek megoldást a felmerülő problémákra. Ez a nevelési partnerség különösen értékes olyan közösségben, ahol az intézményekkel szembeni bizalmatlanság korábban erős lehetett. Amennyiben a szülő azt érzékeli, hogy az óvoda nyitott az együttműködésre és támogatja őt szülői szerepében, az nemcsak az intézmény iránti bizalmat növeli, hanem erősíti saját kompetenciaérzetét is.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy árnyaltabb vélemények is megjelentek: egy édesanya szerint „az együttműködés az óvónőkkel átlagosan jó" – vagyis alapvetően kielégítő, de nem kifogástalan. Ez a kijelentés azt mutatja, hogy a szülők egy része nagyobb odafigyelésre vagy intenzívebb kapcsolattartásra tartana igényt. A kritikus hang azonban önmagában is a bizalom jele, hiszen a szülő csak akkor meri megfogalmazni véleményét, ha bízik abban, hogy azt meghallgatják.

Szegregáció kontra integráció – Hargita megyei kitekintés

A székelykeresztúri interjú sajátos kontextusban értelmezendő. A vizsgált közösség a település peremén, szegregált lakókörnyezetben („vízen túli cigánytelep") él, társadalmilag és földrajzilag egyaránt elkülönülve. Gyermekeik egy vidéki óvodába járnak, ahol csak roma csoport működik, vagyis az óvodai nevelés de facto szegregált keretek között zajlik. Ez a tény árnyalja a korábban bemutatott pozitív eredményeket. Bár a csoporton belüli pedagógiai légkör befogadó és támogató, érdemes feltenni a kérdést: mennyiben szolgálja hosszú távon a gyermekek érdekeit az, ha kizárólag roma társaik között nevelkednek?

A szakirodalom alapján a szegregációs dilemma jól ismert. Pik Katalin már két évtizeddel ezelőtt rámutatott arra, hogy az óvodai szegregáció fennmaradása a települési politikák és attitűdök lenyomata, és hogy a homogén roma csoportok kialakulása komoly akadálya a valódi integrációnak. Pik szerint az óvodai integráció nem pusztán pedagógiai kérdés, hanem a társadalmi integráció mélyebb strukturális problémáit érinti (Pik, 2004). A jelen eset ezt igazolja: noha az óvodapedagógusok minden tőlük telhetőt megtesznek a gyermekekért, a tágabb társadalmi környezet továbbra is fenntartja az elkülönülést. A szegregált nevelés rövid távon pragmatikus megoldásnak tűnhet, mivel lehetővé teszi, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek konfliktus nélkül részt vegyenek az óvodai nevelésben. Hosszú távon azonban fennáll annak veszélye, hogy ezek a gyermekek az iskolai rendszerben és a munkaerőpiacon is elkülönülve maradnak. A gyermekkori szegregáció ugyanis hajlamos újratermelni a későbbi életpálya-szegregációt. Pik hangsúlyozza, hogy a roma gyermekek esélyeinek javítása csak a települési szintű nyitottság és az integrációs intézkedések együttes érvényesítésével érhető el (Pik, 2004).

A vizsgált keresztúri helyzetben a kihívás abban áll, hogy miként lehet a jelenlegi befogadó pedagógiai gyakorlatot egy integráltabb intézményi keretbe átültetni. Fontos hangsúlyozni, hogy a szegregáció felszámolása nem jelentheti a nehezen kialakított bizalmi légkör feladását; éppen ellenkezőleg, ezt szükséges a többségi intézményrendszerben is megőrizni és továbbfejleszteni. Ehhez azonban a szélesebb társadalmi támogatás elengedhetetlen.

Hargita megye oktatási és társadalmi sajátosságai is alakítják a folyamatokat. A megyében a roma közösségek jellemzően a magyar többségű települések peremén élnek, így a roma gyermekek többsége magyar nyelvű intézményekbe integrálódik. Ez kettős kisebbségi helyzetet

CC BY

eredményez: egyszerre szembesülnek a roma–magyar etnikai viszonyból fakadó előítéletekkel és a mélyszegénységből fakadó társadalmi hátrányokkal. A pedagógusoknak tehát interkulturális kompetenciák mellett a szociális érzékenység képességére is szükségük van, hiszen tanítványaik halmozottan hátrányos helyzetűek.

A Hargita megyei romák befogadásának stratégiája kiemeli, hogy a pedagógusok és az intézmények csak széles körű szakmai és társadalmi támogatással valósíthatnak meg hatékony integrációs gyakorlatot (Kiss és Sólyom, 2023). Ez azt jelenti, hogy az oktatási rendszer önmagában nem képes megoldani a problémát – szükség van az önkormányzatok, a szociális ellátórendszer és a civil szervezetek együttműködésére. Az interjúban feltárt akadályok (pl. hiányzó okmányok, lakhatási depriváció) kezelése tipikusan interszektoriális beavatkozást igényel. A helyi önkormányzat kulcsszerepet játszik abban, hogy támogassa a családokat az adminisztratív akadályok leküzdésében (iratok beszerzése, lakcím rendezése), valamint az óvodai integrációt segítő programok megvalósításában (pl. közösségi mediátor alkalmazása, szociális támogatások az óvodáztatáshoz). E lépések nélkül még a legelhivatottabb pedagógusok erőfeszítései is korlátozott hatásúak.

A székelykeresztúri interjú tanulságai tehát egybecsengenek a szakirodalmi megállapításokkal: a roma gyermekek sikeres óvodai integrációja komplex, többtényezős feladat. Egyrészt szükség van mikroszintű beavatkozásokra – érzékeny, támogató pedagógiai gyakorlatokra, ez a vizsgált esetben megvalósulni látszik. Másrészt nélkülözhetetlenek a makroszintű intézkedések – a szegregáció csökkentése, a strukturális akadályok lebontása, a társadalmi párbeszéd erősítése. Kizárólag a felsorolt tényezők együttes érvényesítésének esetén várható, hogy az óvodai részvétel növelése beteljesíti az óvodai oktatás esélykiegyenlítő funkcióját. A Hargita megyei helyzet értékelésekor világosan látható, hogy a pozitív kezdeményezések (mint a keresztúri óvodai jó gyakorlatok) biztatóak, azonban a rendszerszintű változásokra – összhangban Pik Katalin és más kutatók megállapításaival – továbbra is szükség van ahhoz, hogy a roma gyermekek integrált és minőségi nevelésben részesüljenek, amelynek hosszú távú társadalmi hatásai is érzékelhetővé válhatnak.

A GYERGYÓSZÉKI VÁROSI ÓVODA ÉS ISKOLA PEDAGÓGUSAINAK INTERJÚJA MENTÉN KÉSZÜLT ELEMZÉS

Az interjúban két, romákkal foglalkozó pedagógus, egy óvodapedagógus és egy iskolai pedagógus tapasztalatait ismerhetjük meg a roma közösség helyzetéről, az óvoda és az iskola szerepéről, valamint a gyermekek fejlődéséről. A kvalitatív elemzés során az Atlas.ti szoftver használatával elkülönítettük a kulcsfontosságú kódokat, így mélyebb betekintést nyerhettünk a pedagógusok által felvázolt helyzetképbe. Az elemzéshez egy előre meghatározott tematikus kódkészletet, valamint in vivo kódokat – az interjúalanyok által használt kifejezéseket – alkalmaztunk.

A tematikus kódok (kutatói kategóriák) közé tartozott például a fluktuáló intézményi látogatottság, az adminisztratív és dokumentációs hátrányok, a közösségi szokások hatása az óvodáztatásra, a mélyszegénység, a pedagógusi szerep és támogatás, szegregált oktatás kontra integrált oktatás, a tanulási és készségbeli lemaradás, mindennapi (informális) tudás kontra formális ismeretek, az agresszió, a szülői motiváció hiánya, a roma közösségen belüli szepará-

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

ció, a telepi infrastruktúra hiányosságai, az egészségügyi és higiéniai kihívások, a pedagógusi félelmek, valamint az érzelmi jutalmak és a kötődés kérdéskörei.

In vivo kódok (az interjúalanyok szóhasználatából kiemelt kulcskifejezések) például: „papíron számítanak az óvoda tagjainak" (az intézményesített, de a valóságban távol maradó gyermekekre utalva), „óvodai látogatottság nagyon változó", „ideiglenes személyi igazolvány" (a telepen élők bizonytalan adminisztratív helyzetére utaló kifejezés), „egész éjjel kártyáznak, mulatnak" (a közösségi temetések mint társas események leírása), „mezítláb jött, lába egy nejlonzacskóba volt csomagolva" (a gyermekek extrém anyagi nélkülözésének szemléltetése), „nincsenek alapítványok, akik segítenének" (a civil támogatás hiányára utalva), „500 lejes kártya" (a magyarországi szociális támogatás helyi megnevezése), „a szegregált oktatás működőképes" (a pedagógusok állásfoglalása a szegregáció kapcsán), „a magyar gyerekek néznék le őket" (az integrációval kapcsolatos aggodalom), „könnyen megszöknek" (a telep közvetlen közelségének intézményi hátránya), „ a számolási készség nagyon gyenge", és „ha pénzről van szó, azonnal megértik" (a formális és informális tudás ellentétét kiemelő megjegyzések), „kamattal adnak kölcsönt" (a pénzügyi szocializáció sajátos jele az óvodások körében), „pénzzel kapcsolatos érzékenység" (a gyermekek anyagi ösztönzőkre való fogékonysága), „sátorosok, rokolyások, Gábor cigányok" (a roma közösségen belüli alcsoportok), „ronggyal volt kitámasztva az ablak" (a lakhatási körülmények hiányosságai), „kesztyűben dolgoztam" és „felkontyolva hordtam a hajam" (a pedagógus kezdeti óvintézkedései), továbbá „megölelnek a gyerekek, ez a szeretet kárpótol" (a pedagógus számára nyújtott érzelmi jutalom). Az előre megalkotott tematikus kódok és az in vivo kódok párhuzamos alkalmazása lehetővé tette, hogy az elemzés során a pedagógusok saját szavaival megjelenített tapasztalatok hitelesen integrálódjanak a tágabb nevelésszociológiai értelmezési keretbe.

Formális és tényleges óvodai részvétel

Az interjú tanúsága szerint jelentős eltérés mutatkozik az óvodába formálisan beíratott, illetve a ténylegesen megjelenő gyermekek száma között.

> *„Jelenleg 22 gyerek van beíratva az óvodába, de ebből nyolc gyermeket gyakorlatilag sosem látunk: csak papíron számítanak az óvoda tagjainak, valójában nem tudjuk, hol vannak, mit csinálnak. Az óvodai látogatottság nagyon változó: van, amikor tíznél is többen vannak a csoportban, máskor mindössze három gyermek jelenik meg"*

– számol be az óvodapedagógus. Ez a szó szerinti idézet az óvodai lemorzsolódás egy korai, látens formáját illusztrálja. Bár a gyermekek adminisztratív értelemben az intézményhez tartoznak, a mindennapi pedagógiai gyakorlatban csak részlegesen vagy egyáltalán nem vesznek részt. Az adminisztratív és a tényleges létszám közötti különbség arra utal, hogy a beíratás motivációja sok esetben pusztán formális: a szülők elsősorban külső kényszerek vagy juttatásokhoz való hozzáférés (például szociális támogatások feltételei) miatt íratják be gyermekeiket, ténylegesen azonban nem biztosítják a részvételt. A kora gyermekkori nevelésből kimaradás már az iskolakezdést megelőzően megnöveli a későbbi tanulási lemaradás és társadalmi hátrány kialakulásának kockázatát. Az ingadozó jelenlét a pedagógiai tervezést és a nevelési

CC BY

folyamat folytonosságát is megnehezíti: a rendszeresen hiányzó gyermekek lemaradnak, míg a csoport egésze nem tud összeszokott közösséggé szerveződni. A formális és tényleges részvétel közötti eltérés tehát az intézményes szocializáció ellehetetlenülésével fenyeget. A pedagógus hangsúlyozza: a hiányzások okainak feltárása, valamint a szülők aktív bevonása alapvető feltétele annak, hogy a papíron létező óvodai közösség ténylegesen működő közösséggé válhasson.

Az elmondottak a szakirodalmi megállapításokkal is összhangban állnak. Pik Katalin rámutatott arra, hogy a roma gyermekek alacsony óvodai részvételének összetett okai között központi szerepet játszik a bizalom hiánya. A szülők és az intézmények közötti bizalmi deficit következményeként gyakran előfordul, hogy a gyermek csupán „papíron" jár óvodába, vagy későn, ötéves korban – sokszor hatósági felszólítás hatására – kerül be az intézménybe. Ez azt jelzi, hogy az intézményi részvétel számos esetben inkább külső kontroll következménye, mintsem a család és az óvoda közötti partnerség megnyilvánulása. A késői és kényszerű óvodakezdés azonban – a pedagógus gyakorlati tapasztalatai szerint is – megfosztja a gyermeket a korai fejlesztés előnyeitől, rögzíti a hátrányait, és megnehezíti az iskolai integráció későbbi sikerét.

Szociodemográfiai háttér és kihívások Hargita megyében

A gyergyói interjúban a pedagógus részletesen ismerteti a helyi roma közösség életkörülményeit, amelyek közvetlen hatással vannak az óvodáztatásra.

> *„Meggyőződésem, hogy a telepen ennél is több három–hat éves korú gyermek él, de sok szülő egyszerűen nem íratja be őket. A telepen körülbelül háromszáz fő él, de szerintem ez a szám még magasabb. Egy családban legalább öt gyermek van, és nem ritka, hogy több család lakik egyazon házszám alatt, egy közös háztartásban. Az itt élőknek ideiglenes személyi igazolványuk van, amit évente kell megújítani. Van családorvosuk, akinek fizetnek is a szolgáltatásokért. Az óvodában az a szabály, hogy ha egy gyerek hiányzik, orvosi igazolással kell ezt igazolni. Tapasztalatom szerint ezek az igazolások valóban hitelesek"*

– számol be a pedagógus. A felsorolt megfigyelések fontos kontextust nyújtanak a Hargita megyei roma gyermekek nevelési helyzetének értelmezéséhez. Egyrészt kiderül, hogy a telepen a tényleges óvodáskorú népesség meghaladja a beíratottak számát, azaz több gyermek „láthatatlan" marad az oktatási rendszer számára már a beiratkozás szintjén. Ennek hátterében a szülők hozzáállásbeli hiányosságai vagy az intézményekkel szembeni bizalmatlanság állhat: sokan „egyszerűen nem íratják be" gyermeküket, vélhetően azért, mert nem látják értelmét, vagy nem bíznak az intézményben. Ez a tényező tovább mélyíti a gyermekek esélyegyenlőtlenségét a többségi társaikkal szemben.

A pedagógus leíró szavai a telep társadalmi szerkezetére is rávilágítanak: a mintegy háromszáz fős közösségben egy családban átlagosan legalább öt gyermek él, és gyakori a többcsaládos, zsúfolt együttélés. Ez a mélyszegénységben élő közösségek tipikus túlélési stratégiája, amely az erőforrások megosztására épül, ugyanakkor jelentős higiéniai és pszichoszociális terheket ró a gyermekekre. Az „ideiglenes személyi igazolvány" évenkénti megújítása jogi bizonytalanságra utal: az állandó lakcím hiánya adminisztratív kiszolgáltatottságot eredményez, ami

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

az oktatáshoz való hozzáférést is akadályozza. Az iskolai beiratkozás vagy a támogatások igénylése során a stabil lakcím hiánya komoly nehézségeket jelent.

Ugyanakkor a pedagógus pozitív jelenségeket is kiemel: a telepi lakosságnak van családorvosa, és a hiányzások esetében beszerzett orvosi igazolások hitelessége biztosított. Ez a tény arra enged következtetni, hogy a közösség bizonyos mértékben integrálódik az alapvető szolgáltatásokba, és a szülők felelősséget vállalnak az intézményi szabályok betartásában. A szakirodalom is hangsúlyozza, hogy a hátrányos helyzetű családokkal kialakított bizalmi kapcsolatok nélkül az óvodáztatási arányok növelésére irányuló törekvések tartós eredményt nem hozhatnak. Jelen eset is alátámasztja: a puszta beiratkozási számok emelése önmagában nem garantálja a valódi nevelési eredményeket a szülők bevonása és a helyi körülmények mélyreható ismerete nélkül.

A közösségi szokások hatása az óvodai jelenlétre

> *„Az intézményi jelenlétet sok minden befolyásolja. Például amikor nemrég egy közösségi temetés volt, szinte senki nem jött óvodába. A temetés ugyanis itt egyfajta ünnep, társasági esemény: egész éjjel kártyáznak, mulatnak, így másnap a gyermekek nem tudnak eljönni. A temetés napján csak egy-két gyermek jelent meg, ők is elkérezkedtek később a szertartásra. A virrasztás utáni reggelen a gyermekek sokszor késve jönnek, és olyan hangulatban vannak, hogy nem lehet velük érdemben foglalkozni"*

– meséli az óvónő. Az idézett szövegrészlet arra mutat rá, hogy a közösségben a halálesethez kapcsolódó rítusok nem csupán gyászszertartások, hanem fontos társas események, amelyeket a hivatalos intézményi napirend elé helyeznek. A virrasztás egyúttal közösségi összegyűlés, amely az összetartozás és a hagyományőrzés része. Mindez azzal jár, hogy másnap a gyermekek kimerültek, szétszórtak, vagy teljesen hiányoznak az óvodából. A pedagógus tapasztalatai szerint az ilyen napokon a nevelőmunka szinte kivitelezhetetlenné válik.

Ez a példa a formális intézményi normák, és az informális közösségi gyakorlatok ütközését szemlélteti. Az óvoda működése rendszerességet és kiszámíthatóságot feltételez, míg a telepi közösség életében bizonyos események spontán módon felülírják ezeket az elvárásokat. A pedagógus számára ez kettős kihívást jelent: egyrészt empátiával kell értelmeznie a kulturális sajátosságokra visszavezethető hiányzásokat, másrészt folyamatosan szembesül azzal a frusztrációval, hogy a pedagógiai tervek gyakran meghiúsulnak. A szakmai kihívás itt az, hogy miként lehet az intézményi követelményeket és a közösség kulturális időrendjét összehangolni. Az inkluzív pedagógia elvei szerint az intézménynek bizonyos mértékben alkalmazkodnia kell a gyermekek kulturális hátteréhez. A gyergyói eset azt jelzi, hogy a gyermekek érdekeit az szolgálja, ha az óvoda nem ignorálja a bemutatott szokásokat, hanem rugalmasan, előzetes egyeztetésekkel és adaptív tervezéssel reagál rájuk.

A temetés példája arra is rávilágít, hogy a roma családok életében a közösségi identitás és az összetartozás elsődleges jelentőségű, és az oktatási részvétel rovására is érvényesül. Ez egy kulturális realitás, amelyhez az oktatási rendszernek alkalmazkodnia kell. A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a hátrányos helyzetű kisebbségi csoportok integrációja nem pusztán anyagi kérdés, hanem kommunikációs és bizalmi tőke kiépítését is feltételezi. Vagyis az intézményeknek párbeszédet és partnerséget kell kialakítaniuk a családokkal, különösen a hiányzá-

CC BY

sok okai és a közösségi programok időzítése szempontjából. Pik Katalin szerint a roma családokkal meglévő igazi együttműködés hiánya az integrációs törekvések kudarcát eredményezi (Pik, 2004). A gyergyói tapasztalat is megerősíti: amíg a közösségi normák és az intézményi elvárások nincsenek összehangolva, addig a rendszeres óvodai részvétel sem valósulhat meg.

A szegregáció kontra integráció dilemmája

Az interjú egyik legkritikusabb kérdésköre a szegregált nevelés és az integrációs folyamatok dilemmája. A pedagógus – kollégájával összhangban – nyíltan fogalmazza meg álláspontját:

> *„Mindkettőnkkel egyetértésben azt valljuk, hogy a szegregált oktatás – bár ellentmondásos – ebben a környezetben működőképes: így a romák megszokott környezetben tanulnak, és jobban tudunk haladni velük. Vannak ugyan konfliktusok a gyermekek között, de ez még mindig jobb, mintha a magyar gyerekek néznék le őket."*

Ez a vallomás rávilágít a helyzet komplexitására: míg a szakpolitikai és szakirodalmi diskurzus szerint az elkülönítés hosszú távon hátrányos és ellentétes az esélykiegyenlítés elvével, a terepen dolgozó pedagógusok rövid távon hatékonynak látják. Indokaik kettősek: egyrészt a roma gyermekek a kulturálisan megszokott környezetben maradnak, ami biztonságérzetet nyújt számukra, másrészt a pedagógus számára homogén csoporttal könnyebb a pedagógiai haladás.

A homogén csoport azonban korántsem problémamentes: a pedagógus elismeri, hogy konfliktusok gyakoriak a gyermekek között, hiszen az otthonról hozott viselkedési minták és hierarchiák megjelennek a csoportdinamikában is. Mindezek ellenére úgy véli, hogy ez még mindig kisebb problémát jelent, mint a vegyes csoportban tapasztalható stigmatizáció. A bemutatott nézőpont az integráció egy védekező kritikáját képviseli: mivel a többségi társadalom előítéletes magatartása várható, a kényszer-integráció a roma gyermekek számára traumatikus élményeket eredményezhet. A pedagógus értelmezésében a szegregáció tehát a „kisebbik rossz", egyfajta védőmechanizmus, amely rövid távon megóvja a gyermekeket a folyamatos kudarcélménytől és megaláztatástól.

A bemutatott perspektíva ugyanakkor paradox: az inklúzió eszméje ütközik a terepi realitásokkal. A pedagógusok nem az integráció elvi célját kérdőjelezik meg, hanem a feltételek hiányát jelzik: sem a többségi közösség nem készült fel a befogadásra, sem a rendszer nem biztosít többleterőforrásokat. A gyakorlatban tehát a pedagógusok a gyermekek azonnali érdekeit részesítik előnyben, még ha ez szakmailag ellentmondásos is. A szakirodalom is felveti ezt a dilemmát: mi történik, ha az integráció optimális feltételei hiányoznak? A gyergyói eset azt sugallja, hogy ilyenkor a pedagógusok a gyakorlati eredményességet helyezik az elvek elé. Ugyanakkor tisztában vannak azzal is, hogy a szegregáció hosszú távon újratermeli a hátrányokat. A pedagógusok nyilatkozatai egyfajta segélykiáltásként is értelmezhetők: megfelelő támogatás hiányában a terepi integrációs politika kudarcra ítéltetett. Több szerző (pl. Vass, Forray, Papp) hangsúlyozza, hogy az integráció sikeréhez komplex, hosszú távú beavatkozások szükségesek, pusztán lokális kezdeményezések vagy az anyagi ösztönzők nem elegendők. Jelen esetben is látható, hogy a pedagógusok a maguk eszközeivel igyekeznek boldogulni: inkluzív támogatás híján a szegregált, de védettebb környezetet tartják működőképesnek.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

A pedagógusok ugyanakkor kompromisszumos javaslatot is megfogalmaznak:

> *„Egy dolgon változtatnánk csak: az óvoda és az iskola ne közvetlenül a telep mellett legyen. Ha benn lenne a városban, akkor a szülők nem jönnének be minden aprósággal, és a gyermekek sem tudnának olyan könnyen megszökni. Jelenleg vannak, akik a Kossuth, mások a Selyem utcából járnak be."*

A pedagógusok tehát a földrajzi elhelyezkedést kulcstényezőnek tartják. Bár a szegregált nevelést pillanatnyilag működőképesnek ítélik meg, mégis a telepi intézmény városba költöztetését javasolják. Indoklásuk szerint így csökkenne a szülői beavatkozás és a gyermekek kontrollálatlan eltávozása, miközben a városi intézményi keret magasabb presztízst biztosítana. Ez a javaslat a szegregáció egy „finomított" formáját képviseli: etnikailag elkülönült csoport, de jobb infrastrukturális környezetben és közelebb a mainstream intézményrendszerhez.

Összességében a pedagógusok tapasztalatai azt mutatják, hogy a gyakorlatban az elvek és a realitások közötti feszültséget folyamatosan kezelniük kell. A szegregációt rövid távon működőképesnek tartják, ugyanakkor tisztában vannak a hosszú távú hátrányaival. Reflexióik arra is rámutatnak, hogy munkájuk során egyszerre kell szociális munkásként és pedagógusként is gondolkodjanak, ami megfelelő szakmai támogatás nélkül rendkívüli terhet jelent. Pik Katalin megállapításai szerint a sikeres integráció egyik elengedhetetlen feltétele a pedagógusképzés reformja és a multikulturális, inkluzív kompetenciák fejlesztése, amit a gyergyói eset is alátámaszt.

Összegzés és szakirodalmi reflexió

A gyergyószéki interjú elemzése világosan bemutatja a Hargita megyei roma gyermekek óvodai nevelését befolyásoló tényezők komplexitását. A pedagógusok tapasztalatai szerint a rendszeres óvodai részvétel több akadályba ütközik: a formális beíratás sok esetben nem párosul tényleges részvétellel, ez megerősíti azt a szakirodalmi tételt, hogy a puszta beiratkozási adatok félrevezetőek lehetnek. Az interjúban feltárt okok – a szülők intézményekbe vetett bizalmatlansága, a kulturális sajátosságok (például temetések miatti hiányzások) és a mélyszegénységből fakadó problémák – szintén alátámasztják a korábbi kutatások megállapításait. Pik, Forray, Vass és Papp is hangsúlyozzák, hogy a roma gyermekek óvodáztatását akadályozó tényezők között központi helyet foglalnak el a kölcsönös előítéletek és a kommunikáció hiánya: a szülők tartanak a diszkriminációtól, az intézmények pedig nem mindig értik a családok igényeit. A pedagógusok beszámolói ezt a helyzetet empirikusan is igazolják: sok szülő egyáltalán nem viszi gyermekét óvodába, vagy ha mégis, csak külső kényszer hatására. Ez a partneri viszony hiányára utal, amelynek fontosságát a szakirodalom is hangsúlyozza: az óvodai integráció nem valósítható meg pusztán adminisztratív eszközökkel, bizalmi kapcsolat kiépítése szükséges.

A szegregáció hosszú távú hatásait illetően az interjú eredményei és a szakirodalom között szintén erős az összhang. Míg a pedagógusok a szegregált csoportot rövid távon eredményesebbnek ítélik, tisztában vannak annak hátrányaival is. A kutatások kimutatták, hogy a gyermekkorban tapasztalt szegregáció hozzájárul a társadalmi kirekesztés újratermelődéséhez. Ugyanakkor az is világos, hogy a puszta „formális integráció" nem elegendő: a vegyes csopor-

CC BY

tok létrehozása önmagában nem oldja meg a problémát, ha tovább él a bizalmatlanság és a felkészületlenség. A pedagógusok segélykiáltása – miszerint az integrációhoz több erőforrásra, támogatásra és szemléletváltásra van szükség – egybecseng a szakirodalom következtetéseivel: a sikeres inklúzió nem valósítható meg pusztán helyi akciókkal vagy anyagi ösztönzőkkel.

Összefoglalva, a gyergyószéki interjú kvalitatív elemzése feltárta, hogy Hargita megyében a roma gyermekek intézményi nevelése során a strukturális tényezők, a kulturális sajátosságok és a pedagógiai kihívások szorosan összefonódnak. Az adatok arra utalnak, hogy a rendszeres óvodába járás előmozdítása érdekében egyszerre szükséges kezelni a szülői bizalmatlanságot, a szociális hátrányokat és a pedagógusok felkészítésének hiányosságait. A szakirodalom tükrében az interjú eredményei megerősítik, hogy a korai életszakaszban biztosított minőségi óvodai nevelés kulcsfontosságú a későbbi iskolai sikeresség és társadalmi integráció szempontjából. Ugyanakkor azt is jelzik, hogy a szóban forgó cél eléréséhez inkluzív pedagógiai gyakorlatokra, a közösség és az intézmény közötti párbeszédre, valamint összehangolt szakpolitikai beavatkozásokra van szükség. Az interjúban megfogalmazott tapasztalatok – az óvodai lemorzsolódás, a telepi életkörülmények hatása és a szegregáció melletti pragmatikus érvek – mind azt jelzik, hogy a roma gyermekek nevelésének kérdésköre többdimenziós probléma, amelynek megoldása kizárólag komplex, integrált megközelítéssel lehetséges. A pedagógusok gyakorlati reflexiói értékes visszajelzéseket mutatnak: megerősítik a tudományos felismeréseket, és arra figyelmeztetnek, hogy a sikeres beavatkozásokhoz gyakorlati tapasztalatokra épülő, rugalmas és érzékeny oktatáspolitikára van szükség – Hargita megyében éppúgy, mint más, hasonló kihívásokkal szembesülő térségekben.

A GYERGYÓSZÉKI VÁROSI ÓVODA SZÜLŐI KÖZÖSSÉGÉHEZ TARTOZÓ ROMA APUKA INTERJÚJÁNAK ELEMZÉSE

A gyergyószéki városi óvodához tartozó szülői közösség részéről csupán egyetlen fiatal roma apa vállalta az interjút. A begyűjtött adatok elemzése az Atlas ti. program segítségével valósult meg, a folyamat során az alábbi kódkészletet alkalmaztuk: fiatal szülő, telephez való kötődés, alacsony iskolázottság, lakhatási mobilitás, javuló életkörülmények, nukleáris család, alkalmi foglalkoztatás, generációs együttműködés, oktatási aspiráció, gyermek jövőképe, intézményválasztás, ismerős környezet, intézménybe vetett bizalom, szülői elégedettség, közösségi gyökerek, infrastruktúra fejlődése, biztonsági aggodalmak, gyermekvédelem, hagyományos szokások. A felsorolásban az első tizenkilenc tematikus kód, az utolsó négy pedig in vivo kód, vagyis az interjúalany által szó szerint használt kifejezések: „szezonmunkák", „megszokott, ismerős hely", „nincs panasz", „féltettük őt".

> *„25 éves roma édesapa vagyok. Gyerekkoromban én is a telep melletti óvodába jártam, és onnan folytattam tanulmányaimat egészen nyolcadik osztályig."*

A visszaemlékezés rámutat az intézményes nevelés generációkon átívelő kontinuitására: ugyanaz az óvoda szolgálta a közösséget az interjúalany gyermekkorában, mint amelyet ma a saját gyermekei is látogatnak. Ugyanakkor a „nyolcadik osztályig" kifejezés az alacsony iskolai

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

végzettség problematikáját is hangsúlyozza. Ez a jelenség sajnálatos módon tipikusnak tekinthető a marginalizált roma közösségek körében, és a társadalmi kirekesztettség egyik meghatározó indikátorának minősül: a formális végzettség hiánya szűkíti a stabil megélhetés és a társadalmi mobilitás esélyeit. Ennek következtében az óvodalátogatás rutinszerű gyakorlata és az ehhez kapcsolódó szülői elköteleződés gyakran hiányzik. Az interjúalany esetében azonban pozitív precedens figyelhető meg: saját óvodai részvétele személyes élményalapot nyújtott későbbi szülői attitűdje számára. Pik Katalin is rámutatott arra, hogy a roma gyermekek óvodai nevelése kulcsfontosságú az iskolai kudarcok prevenciója szempontjából. Ugyanakkor Pik hangsúlyozza, hogy amennyiben az óvodai integráció strukturális problémáit nem oldják meg, annak súlyos, hosszú távú következményei lehetnek a roma gyermekek iskolai és társadalmi integrációjára (Pik, 2004). Az édesapa története – miszerint maga is óvodába járt, ám a nyolcadik osztály után nem folytatta tanulmányait – ezt a megállapítást erősíti: a gyermekkori intézményes nevelés adott volt, ám a támogató feltételek hiánya miatt a továbbtanulás elmaradt, ami a társadalmi leszakadás újratermelődéséhez járult hozzá. A bemutatott tendencia egybecseng Pik Katalin kutatási eredményeivel, amelyek szerint a gyermekkori szegregáció – legyen az formális vagy informális – előrevetíti az iskolai és társadalmi szegregációt is. A korai integrációs problémák kezelésének hiánya tehát a hátrányok generációk közötti átöröklődését eredményezi.

Lakókörnyezet, mobilitás és integrációs törekvések

A családtörténet további fontos mozzanata, hogy az interjúalany bizonyos fokú fizikai mobilitást ért el: nyolc évvel ezelőtt fiatal felnőttként családjával együtt elköltözött a telepről a város egy másik részébe, „sokkal jobb körülmények" közé. Ezt az életminőség-javító lépést tudatos szülői döntésként hozták meg, elsősorban a gyermekeik érdekében. Az édesapa elmondása szerint szűk családja különálló magánházban él, távol a telep nyomorúságos körülményeitől, biztonságosabb közegben. A költözés egyik fő motivációja az volt, hogy első gyermeküket megóvják a telepen tapasztalható agresszív légkör káros hatásaitól – azaz a marginális lakókörnyezet szociális kockázataitól. Ez a lépés a társadalmi integráció irányába tett kísérletként értelmezhető, hiszen a szülők arra törekedtek, hogy gyermekeiket a többségi társadalomhoz közelebb eső, jobb infrastruktúrájú környezetben neveljék. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy az efféle mobilitás a közösség egészében ritkaságszámba megy.

> *„A telepen jelenleg is körülbelül 300 ember él. A gyergyói roma közösség mindig is itt lakott. Az én családom is generációk óta itt élt – az édesapám, aki most hatvanéves, szintén itt született"*

– jegyezte meg az interjúalany, érzékeltetve, hogy a roma közösség több generáció óta ugyanazon földrajzi térben, a telepen él. A helyben maradás mintázata egyaránt jelzi a közösségi kötődés erejét és a társadalmi mobilitás korlátozottságát. A generációkon át fennmaradó szegregált lakókörnyezet a strukturális kirekesztés állandósulását tükrözi. Pik Katalin kutatásai szerint a kora gyermekkori intézményi szegregáció és a társadalmi kirekesztés szoros összefüggésben áll: az óvodalátogatás alacsony szintje és a telepszerű izoláció hosszabb távon újratermeli a hátrányokat (Pik, 2004). Az interjúalany fiatalon végrehajtott kitörési kísérlete – elköl-

CC BY

esély
www.esely.org

tözés a telepről – ebből a szempontból egyedülálló példának tekinthető a közösségen belül. Bár fizikailag eltávolodott a teleptől, identitása és társadalmi kapcsolatrendszere továbbra is szorosan kötődik a gyergyói roma közösséghez. Ez a tényező abban is megmutatkozik, hogy bár már nem a telepen él, a közösséggel meglévő kapcsolódása fennmaradt – amely a következő tematikus egységben, az óvodaválasztás dilemmájában nyer különös jelentőséget.

Oktatási aspirációk – a korai nevelés és integráció jelentősége

Az édesapa határozottan megfogalmazta a gyermekeivel kapcsolatos oktatási célkitűzéseit és elvárásait. Szavaiból világosan kitűnik, hogy tudatában van az intézményes nevelés hosszú távú jelentőségével.

> *„Számomra nagyon fontos, hogy a gyermekeim megfelelő oktatásban részesüljenek. Azt szeretném, ha a lányom megtanulna olvasni, és később önállóan, magabiztosan boldogulna az életben – akár egy jó munkahelyen, akár bármilyen más helyzetben"*

– hangsúlyozta. Az idézetben az oktatási aspirációk több kulcseleme is megragadható. Az apa elsődleges vágya, hogy óvodáskorú lánya megfelelő oktatásban részesüljön, amely számára az alapkészségek (írás, olvasás) elsajátítását jelenti. Úgy véli, hogy a tudás birtokában gyermeke önállóan, magabiztosan lesz képes boldogulni, elkerülve a roma közösséget jellemző kiszolgáltatottságot. A „jó munkahely" említése jelzi, hogy a szülő a formális munkaerőpiacon való érvényesülést és a társadalmi integrációt tekinti az oktatás végső céljának. A megfogalmazott elvárások azt mutatják, hogy a szülő saját nehéz életútjából tanulva felismerte: gyermekei felemelkedésének kulcsa az oktatásban és a szakképzettségben rejlik. Az interjúalany törekvése a közösségen belüli változásigény jeleként is értelmezhető, hiszen arra utal, hogy bár a jelenlegi felnőtt generáció nem rendelkezett a sikeres integráció lehetőségeivel, a következő generáció számára már egy kedvezőbb életutat képzelnek el. Az édesapa kijelentéseiben rejlő tudatosság és az elvárások magas szintje jelzi, hogy a család gyermekei társadalmi integrációját tartja szem előtt, s hajlandó is tenni ezért – például rendszeresen óvodába járatja nagyobbik lányát. Ez a gyakorlat korántsem tekinthető általánosnak a hasonló helyzetű roma családok körében. Pik Katalin kutatásai feltárták, hogy a roma gyermekek jelentős hányada csak ötéves korában kerül be az óvodába, sok esetben nem önkéntes szülői döntés nyomán, hanem hatósági felszólítás eredményeként. Az intézményi részvétel így gyakran inkább a kontroll logikáját tükrözi, mintsem a család és az intézmény közötti partnerséget – a bizalom hiányának következtében (Pik, 2004). Az interjúalany ezzel szemben önként és motiváltan viszi gyermekét óvodába, ami pozitív ellenpéldának tekinthető. Megmutatja, hogy amennyiben a szülő bízik az intézményben, és felismeri az óvodáztatás értelmét, már jóval az iskolakezdést megelőzően igyekszik bevonni gyermekét a formális nevelésbe. Ez a proaktív attitűd a korai fejlesztés iránt a sikeres integráció első lépésének tekinthető.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Az óvodaválasztás dilemmája: szegregált vagy integrált intézmény?

Különösen tanulságos az interjúban az óvodaválasztás kérdése, amely a szegregáció–integráció dilemmáját tárja fel. Az édesapa családja immár a város benti részén él, így elvileg a lányukat egy többségi (magyar) óvodába is járathatnák.

> *„Bár már nem lakunk a telepen, a nagyobbik lányom még mindig a telep melletti óvodába jár. Megkérdeztem tőle, nem szeretne-e inkább magyar óvodába menni, de ő határozottan azt mondta, hogy maradna a megszokott, ismerős helyen. Elfogadtuk a döntését."*

A „magyar óvoda" itt olyan integráltabb intézményt jelöl, amely a többségi társadalom keretei között működik. A szülők végül gyermekük kívánságát elfogadva fenntartották a kapcsolatot a telep melletti óvodával. A döntés egyszerre világít rá a kulturális és érzelmi kötődések erejére, valamint az integráció összetett természetére. Bár a család fizikailag eltávolodott a teleptől, a társadalmi integráció nem valósult meg automatikusan. A gyermek biztonságérzete és komfortzónája meghatározó szempontnak bizonyult: az „ismerős hely" iránti igény azt jelzi, hogy számára az óvoda nem csupán nevelési színtér, hanem a közösségi identitás részét képező védett környezet. Horváth és Toma hangsúlyozzák, hogy a roma gyermekek oktatási integrációját újra kell gondolni: az oktatási intézmények célja az, hogy a tanulók otthon érezzék magukat bennük, miközben a tágabb társadalmi-kulturális közeg is befogadó marad (Horváth és Toma, 2010). Jelen esetben jól látható, hogy amíg a gyermek a telepi óvodában érzi magát biztonságban, egy integráltabb intézmény gondolata bizonytalanságot kelthet. A szülői döntés – a gyermek kívánságának elfogadása – rugalmas nevelői attitűdről és az intézmény iránti bizalomról tanúskodik. Az apa nem erőltette az intézményváltást, ami arra utal, hogy erős bizalmi kapcsolat alakult ki az óvoda és a család között. Az eset rávilágít arra a feszültségre, amelyet Kiss Tamás és Sólyom Andrea is megfogalmaztak a Hargita megyei romastratégia kapcsán: a megye roma tanulóinak 90–95%-a a magyar nyelvű oktatási rendszerben tanul, ez a tény pedig egyszerre utal az erős intézményi kötődésre és az integráció normatív célkitűzései és a tényleges gyakorlat közötti ellentmondásra (Kiss és Sólyom, 2023). Ahhoz, hogy a roma családok bátrabban éljenek az integrált intézmények kínálta lehetőségekkel, a befogadó légkör és a közösségi hidak megléte kulcsfontosságú. Toma Stefánia is hangsúlyozza, hogy a helyi közösségek és az intézmények közötti formális és informális kapcsolódási pontok (például mediátorok, roma pedagógiai asszisztensek) jelenléte stabilizálhatja az interetnikus együttélést, fokozhatja a kölcsönös bizalmat (Toma, 2010). Jelen esetben az apa személyes kötődése és pozitív emlékei a telepi óvodához egyfajta informális hidat jelentenek, amely megkönnyíti a kapcsolat fenntartását akkor is, ha a család már fizikailag eltávolodott a teleptől. A szegregáció és integráció közötti átmenet e mikroszintű példája jól mutatja az inklúzió komplexitását: nem merül ki a gyermek más intézménybe való áthelyezésében, hanem a szubjektív tényezőktől, a közösségi kötődéstől és az intézménybe vetett bizalomtól is nagymértékben függ.

Bizalom és elégedettség az óvodával – az inklúzió kulcsa

Az interjú egyik legpozitívabb aspektusa, hogy az édesapa teljes megelégedettséggel nyilatkozott az óvodáról és az ott dolgozó pedagógusról:

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

„Én teljesen elégedett vagyok az óvodával. Úgy látom, hogy az óvónő nagyon jól bánik a gyerekekkel. Se a szülők, se a gyerekek részéről nincs panasz – minden rendben van."

Ez a kijelentés egyértelműen a bizalom magas fokát tükrözi az intézmény és a család viszonyában. A „nagyon jól bánik a gyerekekkel" megfogalmazás empatikus, gondoskodó és szakmailag kompetens pedagógusi magatartásra utal. A „nincs panasz" fordulat arra enged következtetni, hogy az óvodában sikerült kialakítani az egyenlő bánásmód és a befogadás légkörét, ahol a roma szülők és gyermekek nem tapasztalnak hátrányos megkülönböztetést. A „minden rendben van" összegzés mögött egy hosszabb folyamat áll: a bizalmon alapuló partneri kapcsolat megerősödése az intézmény és a szülők között.

Fontos kiemelni, hogy ez a bizalom korántsem magától értetődő a marginalizált közösségek és az intézmények viszonyában – sok esetben hosszú évek tudatos pedagógiai munkájának eredménye. Pik Katalin rámutat, hogy a roma családok és óvodák közötti bizalmi deficit az egyik legnagyobb kihívást jelenti: a szülők gyakran saját vagy közösségi negatív tapasztalataik nyomán eleve bizalmatlanok az intézményekkel szemben, míg az óvodák részéről is előfordulhatnak előítéletes attitűdök, amelyek a kölcsönös bizalmatlanságot erősítik (Pik, 2004). Gyakori, hogy a szülők el sem jutnak a panasz megfogalmazásáig, hanem egyszerűen távol maradnak az intézménytől. Pik kutatásai szerint a roma szülők kevesebb mint egyharmada vesz részt szülői értekezleteken, ami tovább gyengíti a kommunikációt és párbeszédet. Ehhez képest itt egy optimális helyzet körvonalazódik: a szülő részvétele és visszajelzése egyaránt pozitív, ami azt jelzi, hogy az óvoda pedagógusai befogadó jellegű pedagógiai gyakorlatot alkalmaznak.

Kocsis a multikulturális nevelésről szóló tanulmányában kiemeli, hogy etnikailag vegyes közegben – Hargita megyében is – a pedagógusok interkulturális kompetenciája és inkluzív szemlélete elengedhetetlen feltétele a társadalmi kohéziónak. A térség hármas etnikai rétegződése (románok, magyarok, romák) folyamatos interakciót eredményez az oktatási intézményekben (Kocsis, 2021). Kocsis értelmezésében a térség élő modellként szolgál arra, miként működhet a multikulturális társadalom az oktatás keretei között: a multikulturális nevelés itt nem elvont elvárás, hanem funkcionális szükségszerűség. Enélkül – vagyis inkluzív, előítélet-mentes pedagógiai attitűd nélkül – a többség és a kisebbség közötti viszony elszigetelődéshez vagy konfliktushoz vezethet.

A gyergyószéki óvoda példája azt mutatja, hogy a pedagógusok eredményesen alkalmaznak inkluzív gyakorlatokat, amelyek révén a roma szülők és gyermekek otthonosan érzik magukat. Az apa korábbi pozitív óvodai tapasztalatai és a jelenlegi kedvező benyomás egymást erősítve alapozták meg azt a meggyőződést, hogy gyermeke biztonságban van. Ez a bizalmi légkör az intézményi részvétel fenntartásának egyik legfontosabb feltétele: amennyiben a szülő biztos abban, hogy gyermekét elfogadó közeg veszi körül, motivált marad az óvodába járatásra, és később nyitottabb lehet az iskolai részvételre is.

A szakirodalom is alátámasztja ezt a gondolatmenetet: Pik Katalin hangsúlyozza, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek integrációja nem valósulhat meg pusztán infrastruktúra vagy jogszabályi keretek által – szükséges a kommunikációs és bizalmi tőke kiépítése is. Tartós eredmények csak akkor érhetők el, ha az óvodák valódi partnerséget alakítanak ki a szülőkkel, és a pedagógusok felkészültek a kulturális sokszínűség kezelésére (Pik, 2004). A gyergyószéki óvoda példája azt mutatja, hogy mindez megvalósítható, utóbbi pedig szakpolitikai szempontból

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

is figyelemre méltó, jó gyakorlatnak tekinthető. Az eset demonstrálja, hogy megfelelő pedagógiai attitűddel és módszertannal áthidalhatók a bizalmi törésvonalak, és a roma gyermekek rendszeres és aktív intézményi részvétele biztosítható. Ez nem csupán az adott közösség, hanem a hosszabb távú társadalmi integráció szempontjából is kiemelkedően fontos eredmény.

A CSÍKSZÉKI VÁROSI ÓVODA PEDAGÓGUSAIVAL KÉSZÜLT INTERJÚ ELEMZÉSE

Három óvodapedagógus vállalta az interjút, szülőkkel sajnos nem sikerült interjút készíteni, mert ők munkavállalás miatt éppen külföldön tartózkodtak. A pedagógusokkal készült interjú adatait az Atlas.ti program segítségével elemeztük. Az adatok feldolgozása az alábbi kódkészlet mentén zajlott: infrastruktúra, anyagi ösztönzések, jelenlét monitorizálása, mediátori szerep, pozitív példaképek, agresszió, korai intervenció, iskolabusz, tiszta környezet, rövid program, hosszú program. Az utolsó három megnevezett kód in vivo kód, tehát az interjúalanyok által is elhangzott, a felsorolásban előttük elhelyezkedő kódok pedig tematikusak.

Intézményi jelenlét és óvodai részvétel

A pedagógusi beszámolók alapján a telepi roma gyermekek óvodai részvétele jelentős mértékben külső motivációs tényezőkhöz kötődik. A szülők a helyi ösztönzőrendszer miatt íratják be gyermekeiket, hiszen így számukra napi szintű pénzbeli juttatás biztosított („igen, tudatosan küldik a gyerekeket, mert tudják, hogy kapnak […] minden napra tíz lej pluszpénzt"). Ezt az ösztönző tényezőt kiegészíti az intézmény következetes és fegyelmezett hozzáállása a hiányzások kezeléséhez. A pedagógusok orvosi igazolás mellett elfogadják a rövid távú, indokolt távolléteket („ha kézzel írták… három napra – elfogadtuk"), azonban a tartós hiányzásokat nem tolerálják. Ennek egyenes következménye – ahogyan az óvodapedagógus is hangsúlyozza –, „járnak is rendesen a gyermekek": egy vizsgált csoportban a tizennyolc gyermek közül tizennégy volt jelen az adott napon, ami a hátrányos helyzetű, szegregált csoportban mintegy 80–90%-os részvételi arányt jelent. A szülőkkel szembeni konzekvens elvárás („ha beíratta, akkor legyen is itt") és a hiányzások okainak szigorú számonkérése hatékonynak bizonyult a mulasztások mérséklésében.

Mindemellett a pedagógusok méltányosságot is gyakorolnak: a valós, családi eseményekből adódó hiányzásokat elfogadják. Ez a rugalmas szabályértelmezés összhangban áll az inkluzív nevelés alapelveivel. Pik Katalin is rámutat arra, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek integrációja nem kizárólag anyagi és infrastrukturális tényezőkön múlik, hanem megköveteli a bizalmi tőke kiépítését is az intézmények részéről (Pik, 2004). A kérdezett pedagógus hasonló szemléletről tanúskodik, amikor nem hibáztatja a családokat a hiányzásokért, hanem érzékeli a közeg hiányosságait (például a központi fűtés hiányát). Utóbbi miatt olykor beteg gyermekeiket is kénytelenek óvodába küldeni. Az óvoda ebben az értelemben nem pusztán nevelési intézményként, hanem egyfajta menedékhelyként is funkcionál („télen is jöttek a gyermekek, de betegek voltak… Minden este náluk hideg van."). Ez a felismerés hozzájárul az empatikus pedagógusi attitűd kialakulásához, valamint a roma szülőkkel fenntartott bizalmi kapcsolat

CC BY

erősítéséhez – amint arra Pik is figyelmeztet: a roma családokkal folytatott párbeszéd és partneri együttműködés nélkülözhetetlen a tartós óvodai részvétel előmozdításához (Pik, 2004).

A roma gyermekek fejlettségi szintje és speciális nevelési szükségletei

A pedagógusi tapasztalatok szerint a telepi roma gyermekek fejlettségi szintje jelentősen eltér a többségi gyermekekétől. A pedagógus kiemeli, hogy a roma gyermekek otthon gyakran nem részesülnek alapvető nevelésben („otthon ők nem kapnak egy alapnevelést, mint a többségi gyermekek"), így az óvodában szükséges a hiányosságok pótlása – például a normakövető magatartás és a szókincs fejlesztése révén. „Nagy szükségük lenne egy speciális tantervre, ami kimondottan rájuk van szabva". Ez a gondolat összhangban áll a szakirodalommal, amely hangsúlyozza a differenciált pedagógia jelentőségét: a tantervnek és módszertannak alkalmazkodnia kell a hátrányos helyzetű, kulturálisan eltérő hátterű gyermekek sajátos igényeihez (Pik, 2004). A pedagógusi reflexió is megerősíti, hogy a normatív követelmények gyakran irreálisan magasak a roma gyermekek számára, ami rendszerszintű tantervi és intézményi módosításokat indokol. Az inkluzív oktatás elveivel összhangban a pedagógiai környezetnek kell igazodnia a gyermek szükségleteihez, nem pedig fordítva.

Az óvodai nevelés így nem pusztán a kognitív tanulásra koncentrál, hanem a nyelvi, szociális és higiéniai készségek pótlására is, amely megfelel Pik azon megállapításának, miszerint a pedagógusképzés sokszor nem készíti fel a pedagógusokat a szóban forgó kihívások kezelésére. Kocsis és más szerzők szintén hangsúlyozzák a hátrányos környezetben szerzett gyakorlati tapasztalatok, valamint a multikulturális nevelés integrálásának fontosságát a pedagógusképzésben, amelyet a megkérdezett pedagógus is javasol: „Integrálni kell a képzésbe a hátrányos helyzetű közegben való gyakorlást."

A szakirodalom szintén hangsúlyozza a komplex integrációs stratégiák szükségességét. Kiss és Sólyom kiemelik, hogy Hargita megyében a roma közösségek társadalmi integrációja csak átfogó, rendszerszintű stratégiával valósítható meg. A Hargita megyei romák társadalmi befogadásának stratégiája külön is hangsúlyozza a beillesztést a többségi intézményekbe, a nyelvi és kulturális sajátosságok figyelembevételét (különösen a magyar nyelvű roma csoportok esetében), valamint a többségi társadalom szemléletformálását (Kiss és Sólyom, 2023). A pedagógusi tapasztalatok szerint is csak több szereplő együttműködésével érhető el hatékony integráció. A szakirodalom és a gyakorlat egyaránt rámutatnak a közvetítő szerepű roma mediátorok fontosságára, akik az intézmény és a közösség közötti kapcsolatot erősíthetik.

Következtetések és szakirodalmi összefüggések

Az interjú alapján az óvodai részvételt meghatározó tényezők összetett és többszintű jelenséget alkotnak. Az intézményi szabályozás, az ösztönzők (pénzbeli juttatás, hiányzáskezelés, következetes normák) jelentős mértékben növelik a részvételi arányt, ahogyan azt Pik is hangsúlyozza: a roma gyermekek integrációja nem valósulhat meg pusztán infrastrukturális fejlesztésekkel, hanem szükséges a bizalmi kapcsolatok kiépítése is. Ugyanakkor a családok anyagi és szociális helyzete alapvetően befolyásolja a részvételt: a fűtés hiánya miatt a családok olykor beteg gyermekeiket is óvodába küldik, ezt a helyzetet a pedagógus empatikusan kezeli.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

A fejlődési eltérések felismerése előrevetíti az oktatási tartalom adaptációjának szükségességét. A pedagógusok tapasztalatai szerint a roma gyermekek sokszor speciális nevelési szükségletekkel rendelkeznek, és a normatív követelmények nem illeszkednek a valós helyzetükhöz. A szakirodalom (pl. Pik 2004; Kocsis 2021; Toma 2010) egyaránt kiemeli a kora gyermekkori nevelés differenciált fejlesztésének és inkluzív szemléletének fontosságát.

Kiss és Sólyom adatai szerint Hargita megyében a roma népesség aránya mintegy 7,6%, döntő többségük magyar nyelvű oktatásban vesz részt (Kiss és Sólyom, 2023). Ez a demográfiai helyzet indokolttá teszi a helyi közpolitikák proaktív alakítását: integrációs programok megvalósítását, a pedagógusképzés adaptációját és az inkluzív pedagógiai gyakorlatok támogatását. A pedagógusok gyakorlati tapasztalatai – a rugalmas jelenlét szabályozásától a speciális fejlesztési szükségletek felismeréséig – rámutatnak arra, hogy a tantervi és intézményi keretek alakítása elengedhetetlen a roma gyermekek későbbi iskolai sikerességének érdekében. Pik hangsúlyozza: az óvodai integráció nem pusztán oktatáspolitikai kérdés, hanem a társadalmi integráció mélyebb rétegeit érinti, ezért az alkalmazott stratégiáknak komplex szakpolitikai válaszokat kell tartalmazniuk.

A feldolgozott interjúkból származó adatokat zónák szerint lebontott esettanulmányok formájában dolgoztuk fel.

ÓVODAI RÉSZVÉTEL UDVARHELYSZÉKEN ÉLŐ ROMA GYERMEKEK KÖRÉBEN – ESETTANULMÁNY A SZÜLŐI ÉS PEDAGÓGUSINTERJÚK ALAPJÁN

A Hargita megyei Udvarhelyszék régióban – akárcsak országos szinten – az óvodáskorú roma gyermekek óvodalátogatottsága elmarad a többségi átlagétól. Országos adatok szerint a három–hat éves roma gyermekek óvodai beiratkozási aránya csupán ~17%, míg a teljes népesség esetében ~67%. Ennek hátterében komplex ok és okozati összefüggések állnak: az anyagi-szociális hátrányok, a közösségi normák és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság egyaránt szerepet játszanak.

Ez az esettanulmány a huszonkét székelyudvarhelyi roma szülővel és három, roma gyermekekkel dolgozó pedagógussal készített interjú kvalitatív elemzésére támaszkodik. A kutatás célja, hogy megválaszolja az alábbi kérdéseket az interjúk fényében: (1) Mely pozitív tényezők segítik leginkább az óvodalátogatást, és (2) mely negatív tényezők akadályozzák azt? (3) Milyen a roma szülők és óvodapedagógusok kapcsolata, és a bizalom befolyásolja-e a részvételt? (4) Milyen az érintett szülők iskolázottsági szintje, hat-e ez az óvodalátogatásra? (5) Mit gondolnak a szülők az óvodai nevelés fontosságáról, és ez mennyiben hat gyermekeik jelenlétére? (6) Hogyan befolyásolják a családi körülmények (mélyszegénység, korábbi óvodai tapasztalat hiánya) az óvodába járást? (7) Milyen tulajdonságokat várnak el a szülők egy jó óvodapedagógustól?

Az esettanulmány továbbá összeveti a tapasztalatokat a kutatási hipotézisekkel, amelyek szerint többek közt a pedagógus iránti bizalom, a szülők iskolázottsága, az óvodai nevelés tudatos értékelése, a család anyagi helyzete és a pedagógus személyisége meghatározó az óvodai részvételben.

CC BY

esély www.esely.org

A roma gyermekek korai nevelésben való részvétele stratégiai jelentőségű a társadalmi felzárkóztatás szempontjából (Havas, 2004; Pik, 2001). Magyarországi és romániai empirikus vizsgálatok igazolják, hogy a kimaradás a korai intézményes oktatásból a hátrányos helyzetű gyermekek tanulási motivációjának csökkenéséhez, valamint az iskolai lemorzsolódás fokozott kockázatához vezethet. A székelyföldi régióban – különösen Hargita megyében – a roma közösségek társadalmi marginalizációja, valamint az alacsony iskolai végzettségi szint miatt az óvodai részvételi arányok lényegesen elmaradnak a többségi társadalométól. Jelen kutatás célja, hogy Székelyudvarhely (Udvarhelyszék) térségében végzett pedagógusi és szülői interjúk alapján feltárja azokat a tényezőket, amelyek meghatározzák a roma óvodáskorú gyermekek intézményi részvételét.

A pedagógusok és a roma szülők beszámolói alapján a roma családok esetében a legmarkánsabb pozitív tényezőt a szülők tanulásba vetett hite és előrelátó attitűdje jelenti. Több interjúalany is hangsúlyozta azt a szándékot, hogy „gyermekeiknek jobb legyen, mint nekik volt" – ez a jövőorientált gondolkodás jelentős motivációt képez az intézményes nevelés korai és rendszeres igénybevételére. Egyik szülő megfogalmazása szerint: „Tudom, hogy a tanulás fontos, ez az egyetlen út a jobb élethez." A pedagógusok empatikus és befogadó hozzáállása szintén kiemelkedően pozitív hatásként jelent meg: ahogy egy szülő kifejtette, „a mostani óvónők rendesek… most már egyformán bánnak velük. Ez sokat számít." Az előítélet-mentes pedagógusi viselkedés erősíti a szülői bizalmat, amely kedvezően befolyásolja a részvételi hajlandóságot. A nemzetközi szakirodalom (Havas, 2004; Pik, 2001) szintén megerősíti, hogy a pedagógusi nyitottság és a szülői elkötelezettség az óvodai integráció meghatározó tényezői.

A legjelentősebb akadályozó tényezőként az anyagi bizonytalanságot és a szegénységet azonosították mind a pedagógusok, mind a szülők. A Budvár-lakótelepi roma családok helyzetét láttató interjúrészletek rámutatnak arra, hogy a férfiak gyakran külföldön dolgoznak szezonálisan, míg mások alkalmi munkákból élnek, ami instabil jövedelmi viszonyokat eredményez. Ez közvetlenül hat a gyermekek óvodai oktatásban való részvételére: az ellátás költségei (ruházat, étkezés, útiköltség) bizonytalanná válnak, különösen akkor, ha az anya egyedül neveli a gyermeket. A munkanélküliség, az alacsony iskolázottság és a munkaerőpiaci kiszámíthatatlanság együttesen jelentős gátat képez az intézményi részvétel szempontjából. Emellett az egészségügyi problémák – a zsúfolt lakhatási körülmények, illetve a nehéz orvosi hozzáférés miatt – gyakoriak, ami szintén hozzájárul a rendszeres hiányzáshoz. A közösségi normák és a társadalmi nyomás („minek viszed óvodába, jobb neki otthon") szintén hátráltató hatásúak. Az interjúk alapján tehát az anyagi és társadalmi hátrányok, valamint az intézményi és közösségi környezet negatív aspektusai együttesen jelentik a legfőbb akadályt az óvodába járás rendszerességében.

A szülő–óvoda viszony és a bizalom

A roma szülők és az óvodapedagógusok közötti viszony, történeti okokra visszavezethetően, kezdetben feszült volt, amit a korábbi diszkriminatív élmények és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság táplált. A budvári közösségben hosszú ideig kölcsönös idegenkedés volt tapasztalható: sok szülő attól tartott, hogy gyermekét hátrányos megkülönböztetés éri. Napjainkban azonban pozitív elmozdulás figyelhető meg: a pedagógusok befogadóbb és egyenlő

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

bánásmódot tükröző attitűdje elősegíti a bizalom fokozatos újjáépülését. Egyik szülő véleménye szerint az új óvónők „rendesek" és „egyformán bánnak velük", ami „sokat számít", azaz hozzájárul az intézménybe vetett hit helyreállításához. A bizalom megléte egyértelműen összefügg az óvodalátogatás gyakoriságával: ha a szülők meggyőződnek arról, hogy gyermekük biztonságos és elfogadó környezetben van, nagyobb hajlandóságot mutatnak a rendszeres óvodába járatás betartására. Ez a megállapítás összhangban van Pik (2001) és Vass (2002) azon eredményeivel, amelyek az integráció sikerességét a pedagógus–szülő viszony minőségével hozzák összefüggésbe.

A szülők iskolázottságának hatása

A vizsgálatban részt vevő roma szülők túlnyomó többsége rendkívül alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik; több esetben előfordult, hogy a szülő egyáltalán nem részesült formális oktatásban. Ez nemcsak a gyermekek intézményi integrációját nehezíti, hanem gyakran adminisztratív problémákat is eredményez. Az iskolázottság hiánya következtében a szülők nem tesznek szert a gyermek beillesztéséhez szükséges ismeretekre, rutinokra, így nem tudják hatékonyan támogatni az intézményi folyamatokat. Megfigyeléseink szerint a magasabb végzettségű roma szülők gyermekeit rendszeresebben és korábban íratják be az óvodába, míg az alacsony iskolázottságúak esetében gyakori a késleltetett, vagy ingadozó jelenlét. Ez a tendencia megfelel Fejes és mtsai. (2020) megállapításának is, mely szerint az iskolázottabb családok a formális oktatásban szerzett tapasztalataik révén hatékonyabban támogatják gyermekeik intézményi előmenetelét.

Az óvodáztatás jelentősége a szülők szemléletében

Az interjúk tanúsága szerint a roma szülők egy része kimondottan fontosnak tartja az óvodai nevelés szerepét. Többen hangsúlyozták azt a szándékot, hogy gyermekeik „többre vigyék", mint ők, és ezért rendszeresen járatják őket óvodába. Ezzel szemben akadtak olyan szülők is, akik közömbösséget vagy tájékozatlanságot mutattak az óvoda funkcióját illetően – egyikük például úgy nyilatkozott, hogy „sokszor nem érdeklődnek annyira". Ez a szülői attitűd közvetlenül befolyásolja a gyermek intézményi jelenlétét: azok a szülők, akik értik és értékelik az óvoda társadalmi és pedagógiai szerepét, nagyobb eséllyel biztosítják gyermekeik számára a rendszeres részvételt.

A családi háttér befolyása

A család anyagi státusza és életkörülményei alapvetően meghatározzák az intézményi részvétel gyakoriságát. A mélyszegénység – különösen a munkanélküliség és a jövedelmi bizonytalanság – közvetlenül hozzájárul az óvodalátogatás rendszertelenségéhez. Az egészségügyi problémák (zsúfolt lakhatás, higiénés körülmények, nehéz orvosi hozzáférés) szintén gátolják az intézményes jelenlétet. A fiatal (többnyire tizenéves vagy huszonéves) szülők tapasztalatlansága, valamint az intézményi követelmények ismeretének hiánya tovább nehezíti az együtt-

CC BY

működést. A közösségi normák és a hagyományos autoritások véleménye szintén jelentős befolyással bírhat: ha a helyi véleményformálók az óvodát elutasítják, az visszatartó erőként hathat. Összességében tehát a szocioökonómiai hátrányok, az alacsony iskolázottság és a közösségi attitűdök együttesen korlátozzák az óvodai részvétel elterjedését.

A pedagógussal szembeni elvárások

A roma szülők megítélése szerint az ideális óvodapedagógus empatikus, türelmes és előítélet-mentes. Az interjúkban visszatérő kifejezések voltak a „kedvesség" és az „egyforma bánásmód". A szülők pozitívan értékelték azokat a pedagógusokat, akik tisztelettel és szeretettel fordultak gyermekeikhez, mivel ez növelte a családok biztonságérzetét és bevonódását. A szakirodalom szintén alátámasztja a bemutatott szempontok relevanciáját: Pik (2001) és Erdős Imréné (2015) is hangsúlyozzák, hogy a pedagógus befogadó attitűdje és a szülőkkel való partneri kapcsolat hosszú távon elősegíti a sikeres integrációt és a teljes körű beóvodázást.

A kutatás mind az öt hipotézise beigazolódott a térségben.

1) Az óvodába járó gyerekek szülei megbíznak a pedagógusban. Az interjúból származó adatok alátámasztják.
2) A magasabban iskolázott szülők gyerekei rendszeresebben járnak óvodába. Az interjúból származó adatok alátámasztják.
3) A roma szülők döntő többsége fontosnak tartja az óvodát. Az interjúból származó adatok alátámasztják.
4) A szegénység, illetve az előzetes intézményi tapasztalat hiánya akadályozza az óvodalátogatást. Az interjúból származó adatok alátámasztják.
5) A szülők elsősorban a kedvességet és a nyitottságot tartják fontosnak az óvodapedagógusokban. Az interjúból származó adatok alátámasztják.

ÓVODAI RÉSZVÉTEL A SZÉKELYKERESZTÚR ZÓNÁBAN ÉLŐ ROMA GYERMEKEK KÖRÉBEN – ESETTANULMÁNY A SZÜLŐI ÉS PEDAGÓGUSI INTERJÚK ALAPJÁN

Az interjúk elemzése alapján megállapítható, hogy a gyermekek rendszeres óvodai részvételét elsősorban a pedagógusok iránti bizalom, a családon belüli támogatás, valamint a szülők gyermekeik jövőjébe vetett hite motiválja. A kutatás tapasztalatai megerősítik azt a feltevést, amely szerint azok a roma szülők, akik következetesen óvodába járatják gyermekeiket, jellemzően magas fokú bizalommal fordulnak az óvodapedagógusok felé. A megkérdezett édesanyák meggyőződéssel vallották, hogy gyermekeik „jó kezekben vannak" az intézményben, mivel érzékelik a pedagógusok empatikus és elhivatott gondoskodását. Az együttműködés fokozódása a bizalom jelentős mértékű megerősödését eredményezte. Ezzel összhangban Szabó (2015) is rámutat arra, hogy a roma családok esetében a pedagógus iránti bizalom személyes interakciókon keresztül, fokozatosan épül ki (Szabó, 2015), míg Khalfaoui és munkatársai (2020) azt hangsúlyozzák, hogy a roma családok sikeres bevonása kizárólag egyenrangú párbeszéd és kölcsönös bizalom alapján valósítható meg (Khalfaoui és munkatársai, 2020).

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

A pedagógusok támogató, segítő attitűdje szintén meghatározó szerepet játszik: a vizsgált intézmény óvodapedagógusai önként vállalták szociális jellegű feladatok ellátását – például a gyermekek tisztálkodásának segítését vagy megfelelő ruházattal történő ellátását –, amikor a családi háttér ezt nem tette lehetővé. Ez az empatikus elkötelezettség – amely a kutatás 5. hipotézisének központi eleme – a szülők részéről elismerést és lojalitást váltott ki. Erdős (2015) kutatása szintén alátámasztja, hogy a befogadó, nyitott intézményi környezet és a pedagógusok aktív segítségnyújtása a családok bizalmának és elkötelezettségének növekedését eredményezi (Erdős, 2015).

További jelentős tényezőként értelmezhető a roma szülők óvodáról alkotott pozitív percepciója és tudatos motivációja. Több szülő kifejezte azt a szándékát, hogy gyermekeik számára olyan lehetőségeket szeretnének biztosítani, amelyeket saját gyermekkorukban nélkülözniük kellett. Ez a szülői attitűd szoros összhangban áll a 3. hipotézis megállapításaival, amely szerint a rendszeres óvodáztatást biztosító szülők jellemzően felismerik a korai nevelés fejlesztő hatását. Fejes és Tóth-Szabó szerint az iskolázottabb családok gyermekei előnyösebb helyzetből indulnak az oktatási pályán, míg az alacsonyabb iskolázottsággal rendelkező szülők esetében a hiányos előzetes tudás kompenzációja különösen fontos (Fejes és Tóth-Szabó, 2020). A kutatás ugyanakkor azt is kimutatta, hogy még az alacsonyabb iskolai végzettségű roma szülők körében is jelen van a kompenzációs törekvés: gyermekeik számára biztosítani szeretnék a szabálykövetés és szocializáció lehetőségeit – különösen, ha saját iskolai kudarcélményeiket tartják a társadalmi marginalizáció kiindulópontjának.

Összegzésként megállapítható, hogy a vizsgált térségben a szülők és az óvodai intézmény közötti bizalmon alapuló, együttműködő kapcsolat, valamint az óvodai nevelésről alkotott pozitív szülői kép a rendszeres óvodalátogatás elsődleges előmozdítói közé sorolható.

Az interjúk alapján azonosítható legjelentősebb akadályozó tényezők között a mélyszegénységből eredő anyagi és infrastrukturális hátrányok emelhetők ki. A helyi roma családok többsége olyan életkörülmények között él, ahol hiányoznak az alapvető infrastruktúrák (például vezetékes víz, áram, fűtés), és a jövedelmek rendszertelensége miatt a nélkülözés állandósult. Mindezek közvetlen hatással vannak a gyermekek óvodai részvételére: amennyiben a család nem tudja biztosítani a megfelelő ruházatot vagy a napi élelmet, úgy az óvodalátogatás akadályokba ütközik még az ingyenes ellátás keretein belül is. A nemzetközi empirikus adatok is alátámasztják ezt a jelenséget: Macura szerbiai kutatása alapján a roma gyermekek 38%-a nem jár óvodába anyagi okok miatt, míg a többségi népesség körében ez az arány csupán 12% (Macura, 2013). A Világbank elemzése szerint Közép-Európában a három–hat éves korosztály több mint 75%-a részesül óvodai nevelésben, ám a roma gyermekek intézményi részvételének elmaradását jellemzően anyagi jellegű akadályok magyarázzák (Világbank, 2012). A rejtett költségek (étkezés, ruházat, tanszerek, közlekedés) a legszegényebb családok esetében még akkor is jelentős gátként jelennek meg, ha az óvodai ellátás formálisan térítésmentes.

A mélyszegénység hatásai ugyanakkor részben enyhíthetők voltak a pedagógusok kríziskezelő szerepvállalása révén. A kutatás során készült interjúk alapján az intézmény a kezdeti nehézségek áthidalása érdekében gyakran ellátott szociális és gondozói funkciókat is – például a gyermekek mosdatását, ruházattal való ellátását –, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy több család ma már megfelelő módon tudja biztosítani gyermeke óvodába járását. Mindez megerősíti azt a megállapítást, hogy a motivált szülők esetében az intézményi kompenzáció hatékony eszközként működhet a részvételi arányok növelésében.

CC BY

A családi környezethez kapcsolódó másik releváns tényező a szülők intézményi neveléshez kapcsolódó tapasztalatlansága, valamint az ebből fakadó bizalmatlanság. Az interjúalanyok közül többen is arról számoltak be, hogy saját gyermekkorukban nem jártak sem óvodába, sem iskolába, így nincsenek megfelelő ismereteik az intézményes nevelés szerepéről és előnyeiről. Ez a tapasztalat megerősíti a 4. hipotézisben megfogalmazott állítást: a korai oktatási tapasztalat hiánya, valamint a történetileg megalapozott bizalmatlanság érdemben hozzájárult az intézményi részvétel elmaradásához. A helyi intézmény kezdetben mindkét oldalról – szülők és pedagógusok részéről egyaránt – előítéletes attitűdöket tapasztalt. Ugyanakkor – Pik (2004) megállapításainak megfelelően – azokban az esetekben, amikor lehetőség nyílt a bizalmatlanság okainak feltárására és valódi párbeszéd kialakítására, az elidegenedés mértéke csökkent. A keresztúri óvoda példája alapján, az óvodapedagógusok következetes kommunikációja és nyitottsága jelentős szerepet játszott abban, hogy a szülők fokozatosan bizalommal forduljanak az intézmény felé.

Bizalom és szülő–óvoda kapcsolat

A kutatási kérdések közül kiemelendő a szülő és óvoda közti viszonyrendszer, valamint a bizalom szerepe. Az eredmények azt mutatják, hogy partneri együttműködés alakult ki: a roma szülők pozitívan értékelik az intézmény befogadó és diszkriminációmentes légkörét. Számos szülő „nagyon jónak" vagy „kielégítőnek" nevezte a kapcsolatot, külön hangsúlyozva, hogy az óvodapedagógusok egyenlő bánásmódban részesítik a gyermekeket, és érzékenyen reagálnak a családok szükségleteire. A szorosabb együttműködés közvetlenül visszaigazolja az 1. hipotézist: a rendszeres óvodáztatás és a pedagógusokba vetett bizalom egymást kölcsönösen erősítő tényezőként működnek. Khalfaoui és mtsai. (2020) vizsgálata is arra a következtetésre jut, hogy a családok intézményhez kötődése leginkább azon múlik, hogy egyenrangú partnernek érzik-e magukat a nevelési folyamatban (Khalfaoui és mtsai., 2020).

A szülők iskolázottsága

A kutatás során tapasztalható volt, hogy a megkérdezett roma szülők többsége csupán alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik – sokan az általános iskola 8. osztályát sem fejezték be. Mindezek ellenére többeknél megfigyelhető volt a tudatos nevelési szándék és az óvodáztatás iránti elköteleződés. A 2. hipotézis – amely szerint a magasabb iskolai végzettség elősegíti az intézményi részvételt – csak részben nyert igazolást: valóban jellemző, hogy a magasabb végzettségű szülők gyermekeit beíratták óvodába, azonban nem a helyi telepi intézménybe, hanem gyakran városi, magyar tannyelvű óvodákba. A vizsgált intézménybe ezzel szemben elsősorban a helyi telepen élő, alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekei járnak. E megfigyelés részben cáfolja a hipotézist, ugyanis a pedagógusok támogatása mellett még az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők körében is sikerült a rendszeres óvodalátogatás elérését biztosítani. Fejes és munkatársai szerint az alacsonyabb iskolázottság hátrányos tényező, és valóban megfigyelhető, hogy ezen családok gyermekei gyakran késve kerülnek be az intézményes nevelésbe (Fejes és mtsai, 2020). Ugyanakkor e kutatásban a pedagógusi támogatás képes volt ezeket a strukturális hátrányokat részben kompenzálni.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Szülői attitűdök az óvodával kapcsolatban

Az interjúk alapján a szülők többsége pozitív véleményt fogalmazott meg az óvodai neveléssel kapcsolatban. Fontosnak tartják, hogy gyermekük szabályozott, intézményi keretek között fejlődhessen, ahol biztosított az állami gondoskodás. Többen kiemelték, hogy a korai közösségi nevelés elősegíti a „rendtanulást", amely a későbbi iskolai teljesítményt is pozitívan befolyásolja. Gyakran előforduló érv, hogy az óvodában a gyermekek olyan képességeket sajátíthatnak el, amelyeket a szülőknek nem sikerült. Emellett a személyes tapasztalatok – például részvétel ünnepségeken, szülői értekezleteken – és a gyermek fejlődésének közvetlen megfigyelése megerősítik a szülők meggyőződését az óvodai nevelés szükségességéről és hasznosságáról. Ez a tendencia összhangban áll azzal a szakirodalmi megállapítással, miszerint a szülői belső motiváció különösen akkor válik erőteljessé, ha a gyermek előrehaladása láthatóvá válik (Szabó-Tóth, 2007). A kutatás tanúsága szerint az óvoda nem csupán gyermekmegőrző, hanem valós fejlődési lehetőséget jelent a gyermek számára a szülők értelmezésében.

Családi körülmények

A családi környezet szempontjából döntő jelentőségűek a mélyszegénység és a lakhatási viszonyok súlyos hiányosságai – összhangban a 6. kutatási kérdéssel. A telepi családok esetében az interjúk tanúsága szerint gyakori a meleg víz, áram vagy egyéb alapszolgáltatások hiánya, a napi megélhetés pedig bizonytalan. A 4. hipotézis is erre az összefüggésre hívja fel a figyelmet: az ilyen típusú anyagi depriváció közvetlenül akadályozza a gyermek rendszeres óvodai részvételét. Ezt Havas is megerősíti: főként az északi és dél-dunántúli kistelepüléseken figyelhető meg olyan hátrányhalmozódás, ahol a szolgáltatások hiánya és a generációkon átívelő szegénység együttesen korlátozzák az óvodai részvételt (Havas, 2004).

A vizsgált esetben ugyanakkor az intézményi kompenzáció – például adományok, krízishelyzetek kezelése – több család esetében mérsékelte a részvételt gátló tényezők hatását. Az intézményes segítségnyújtás hatására a szülők egy része alkalmazkodott az elvárásokhoz, és mára számos gyermek rendezett körülmények között, tisztán jelenik meg az óvodában, ami a szülői felelősségvállalás erősödését is jelzi.

Pedagógusi attitűdök

A 7. kutatási kérdésre adott válaszok alapján megállapítható, hogy a roma szülők által preferált „jó óvodapedagógus" attribútumai között kiemelt szerepet kap a türelem, a segítőkészség, az állhatatosság és a nyitottság. A szülők olyan nevelési környezetet preferálnak, amelyben a gyermekek egyéni fejlődési ütemük szerint haladhatnak, miközben a pedagógus következetesen, kedvesen és nyitottan viszonyul hozzájuk. A keresztúri eset alapján az óvodapedagógusok ezen elvárásoknak megfeleltek: egyikük például kifejezetten hangsúlyozta, hogy „a roma családok kiszolgálása a legnemesebb feladat", és ennek szellemében rendszeresen látogatott el a családokhoz, segített adminisztratív ügyek intézésében, támogatást nyújtott – gyakorlatilag a családsegítő munkatárs szerepkörét is betöltve. A szülők elmondása szerint az ilyen fokú elkötelezettség és empátia mély bizalmat eredményezett. Ez összhangban áll Erdős megállapításai-

CC BY

val, aki szerint a befogadó, támogató légkör hosszú távon fokozza a szülők intézményhez való kötődését (Erdős, 2015). Emellett a Pillarz–Lin–Premo által végzett empirikus vizsgálatok is megerősítik, hogy az óvodapedagógusok kommunikációs stílusa és attitűdje közvetlen hatást gyakorol a gyermekek intézményi részvételére: a nyílt, támogató kommunikáció csökkenti a hiányzások számát, miközben erősíti a szülői elköteleződést (Pillarz–Lin–Premo, 2024).

A hipotézisek értékelése

A kutatás eredményei túlnyomórészt alátámasztják az előzetesen megfogalmazott hipotéziseket.

1) Az óvodába járó gyerekek szülei megbíznak a pedagógusban. Ezt a hipotézis az interjú adatai teljes mértékben alátámasztották: az érintett szülők döntő többsége feltétel nélkül bízik az óvodapedagógusokban.
2) A magasabban iskolázott szülők gyerekei rendszeresebben járnak óvodába. Ezt a feltevést csak részben sikerült bizonyítani: a képzettebb családok gyermekei valóban gyakrabban vesznek részt óvodai nevelésben, azonban nem feltétlenül a vizsgált intézményben – sok esetben más, városi, magyar óvodába íratják be őket. A kutatásban vizsgált intézményben főként az alacsonyabb végzettségű szülők gyermekei jelennek meg, akiknél a pedagógusi ráhatás eredményes volt. Így tehát kijelenthetjük, hogy ez a hipotézis csak részlegesen volt alátámasztható.
3) A roma szülők döntő többsége fontosnak tartja az óvodát. Ezt a hipotézist teljes mértékben sikerült alátámasztani: a szülők saját megfigyeléseik és tapasztalataik alapján világosan felismerik az óvodai nevelés jótékony, fejlődést támogató szerepét.
4) A szegénység, illetve az előzetes intézményi tapasztalat hiánya akadályozza az óvodalátogatást. A hipotézist teljes mértékben sikerült alátámasztani. Az interjúk szerint a legfőbb akadályt a mélyszegénység és a történeti tapasztalatokból fakadó intézményi bizalmatlanság jelentette.
5) A szülők elsősorban a kedvességet és a nyitottságot tartják fontosnak az óvodapedagógusokban. Ezt is alátámasztották az interjúban szereplő adatok. Az óvodapedagógusok empatikus, nyitott hozzáállása és személyes elkötelezettsége jelentősen hozzájárult a szülői bizalom kialakulásához és az óvodai részvétel fenntartásához.

Összegzés

A kutatás eredményei rámutatnak arra, hogy a rendszeres óvodai részvételt előmozdító, illetve gátló tényezők összetett módon hatnak egymásra, azonban a bizalmon alapuló szülő–intézmény kapcsolat, valamint a pedagógusok elkötelezettsége kulcsszerepet játszanak a pozitív részvételi mintázatok kialakulásában. A tapasztalatok alátámasztják, hogy még a súlyos anyagi és szociokulturális hátrányokkal élő családok esetében is elérhető a rendszeres intézményi jelenlét, amennyiben az intézmény nyitott, támogató és empatikus attitűddel fordul feléjük. A kutatás ezáltal hozzájárul a roma közösségek korai nevelésének mélyebb megértéséhez, és hangsúlyozza, hogy az óvodai részvétel támogatásához, az anyagi segítségen túl, a szociális és kulturális erőforrások integrált fejlesztése is elengedhetetlen.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

ÓVODAI RÉSZVÉTEL A GYERGYÓSZÉK ZÓNÁJÁBAN ÉLŐ ROMA GYERMEKEK KÖRÉBEN – ESETTANULMÁNY A SZÜLŐI ÉS PEDAGÓGUSI INTERJÚK ALAPJÁN

Hargita megye Gyergyószék régiójában a roma származású óvodáskorú gyermekek intézményi nevelésben való részvétele elmarad a többségi populációra jellemző átlagtól (Havas, 2004; Pik, 2001). A hazai és nemzetközi szakirodalom egyaránt hangsúlyozza, hogy az iskolai lemorzsolódás korai indikátorai már az óvodai nevelési szakaszban megmutatkozhatnak, mivel a társadalmilag hátrányos helyzetű családok gyermekei már az óvodába lépést megelőzően is torzult esélyekkel indulnak (Havas, 2004). Jelen esettanulmány célja, hogy gyergyószéki óvodapedagógusokkal készített interjúk alapján válaszokat adjon az előre megfogalmazott kutatási kérdésekre, valamint értékelje az előzetesen megfogalmazott hipotéziseket.

A gyergyószéki vizsgálat kontextusában a legdominánsabb pozitív tényezőként a szülői motiváció, valamint az óvodapedagógusok befogadó attitűdje azonosítható. Az egyik édesapa kiemelte: „Nagyon fontos, hogy a gyermekeim megfelelő oktatásban részesüljenek", valamint célja, hogy gyermekei elsajátítsák az alapkészségeket, és később önálló életvitelt folytathassanak. Ez a tudásba vetett hit és jövőorientált szemlélet – miszerint „tudás nélkül nem lesznek előbbre" – jelentős mértékben serkenti az óvodai nevelésben való részvételt. Ezzel párhuzamosan az óvodapedagógusok empatikus, inkluzív magatartása is pozitív hatással bír: az apa teljes mértékben elégedett az óvodai nevelőkkel, akik szerinte „nagyon jól bánnak a gyerekekkel, nincs panasz – minden rendben van". Ez a bizalmat erősítő, gondoskodó pedagógusi attitűd hozzájárul a szülői elköteleződéshez, és hosszú távon elősegíti a gyermekek rendszeres intézményi jelenlétét (Khalfaoui és mtsai., 2020; Szabó, 2015).

A rendszeres óvodai részvétel legjelentősebb akadályai között a mélyszegénység és az intézményi bizalmatlanság említhető. A gyergyói telepen élő közösségekre jellemző az egy háztartásban élő gyermekek magas száma (általában öt vagy több gyermek családonként), valamint a többgenerációs, zsúfolt lakhatási viszonyok. A gyermekeknek gyakran csak ideiglenes személyazonosító okmányuk van, amelynek éves megújítása jogbizonytalanságot idéz elő. A pedagógusok elmondása alapján számos három–hat éves gyermeket nem íratnak be óvodai intézménybe, vélhetően azért, mert a szülők nem észlelik ennek előnyeit, vagy nem bíznak az intézményben. A magas munkanélküliségi ráta, az alkalmi munkavégzésből eredő jövedelmi instabilitás, valamint az óvodáztatással járó költségek (pl. ruházat, étkezés) is nehezítik a rendszeres részvételt. A gyermekek hiányzását tovább súlyosbítja a szülők külföldi vagy vidéki szezonális munkavállalása, valamint a közösségi eseményeken való részvétel (pl. temetések) is gyakori hiányzási ok.

Szülő–óvodapedagógus kapcsolat és bizalom

A gyergyószéki térségben a roma családok és az óvodai intézmények közötti viszony kivételesen bizalmi jellegű. Az interjúalany édesapa nyíltan elégedettségnek adott hangot: úgy véli, az óvodapedagógus „nagyon jól bánik a gyerekekkel", és sem a szülők, sem a gyermekek részéről „nincs panasz". Az intézmény és a család között egy kölcsönös bizalmon alapuló, partneri kapcsolat jött létre – ellentétben a szakirodalomban gyakran dokumentált bizalmi deficittel (Pik, 2004). Pik külön kiemeli, hogy a roma családok és az óvodai intézmények közötti bizalmatlan-

CC BY

ság az egyik legfőbb akadálya a sikeres óvodáztatásnak. A gyergyószéki példa viszont azt mutatja, hogy a pozitív intézményi tapasztalatok és a pedagógusok elkötelezettsége révén magas szintű bizalmi légkör alakult ki, amely előmozdítja a gyermekek óvodai részvételét.

A szülők iskolázottsága

A gyergyószéki roma családok körében általánosságban alacsony az iskolázottsági szint. Az interjúalany édesapa nyolc osztályt végzett, s bár saját elmondása szerint óvodába járt, középfokú tanulmányokat nem folytatott. A szakirodalom azt feltételezi, hogy a magasabb végzettségű szülők gyermekei nagyobb valószínűséggel vesznek részt rendszeresen az óvodai nevelésben (Fejes – Tóth – Szabó, 2020). A gyergyószéki eset ugyanakkor azt jelzi, hogy az alacsony iskolai végzettségű szülő is tudatosan elkötelezett lehet gyermeke oktatása iránt – az apa hangsúlyozta, hogy számára fontos, hogy lánya „megfelelő oktatásban" részesüljön. Ez azt támasztja alá, hogy a szülői attitűd és motiváció sok esetben meghatározóbb tényező, mint a formális iskolázottság. Ez részben ellentmond a korábbi hipotéziseknek, és azt sugallja, hogy az elkötelezett szülői magatartás kompenzálhatja az alacsonyabb iskolázottságot.

Szülői attitűd az óvodai nevelés szerepéről

A vizsgálat szerint a gyergyószéki roma apuka az óvodai nevelést a gyermek fejlődése szempontjából alapvető fontosságúnak tekinti. Az interjúalany kifejtette, hogy lánya számára „megfelelő oktatást" kíván biztosítani, elsősorban az alapkészségek (olvasás, írás) elsajátításának érdekében, amelyek nélkülözhetetlenek a későbbi önálló életvezetéshez. A szülői szemlélet tehát tudatosan értékeli az intézményi nevelés szerepét, és a hosszú távú célok is a bemutatott nevelési szakasz fontosságát tükrözik. A pozitív szülői attitűd előmozdítja az óvodalátogatást: a szülők a korai fejlesztést értékesnek tekintik, s ennek mentén proaktívan keresik a nevelési lehetőségeket (Szabó-Tóth, 2007).

Családi körülmények és strukturális akadályok

A család gazdasági és lakhatási feltételei jelentős hatást gyakorolnak az óvodai részvétel rendszerességére. A telepi környezetre jellemző a túlzsúfoltság, a szegényes infrastrukturális ellátottság és a hiányos higiéniai viszonyok. Ugyanakkor pozitív példák is megfigyelhetők: az interjúalany családja elköltözött a telepről egy „sokkal jobb körülményeket" kínáló magánlakásba, kifejezetten a gyermekek érdekében. Ez a lakóhelyi mobilitás arra utal, hogy egyes szülők tudatosan törekednek gyermekük életkörülményeinek javítására. Összességében a mélyszegénység, a jövedelmi instabilitás és a kedvezőtlen lakhatási környezet gátolják a rendszeres óvodai részvételt, ugyanakkor egyes családok esetében megfigyelhető a javításra irányuló törekvés (Havas, 2004).

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Az ideális óvodapedagógus jellemzői

A roma apuka elvárásai alapján a jó óvodapedagógus empatikus, szeretetteljes és méltányos bánásmódot tanúsít. Az interjúalany megerősítette, hogy az óvónő „nagyon jól bánik a gyerekekkel", s az intézményi nevelésben „minden rendben van" – vagyis a pedagógusok befogadó környezetet biztosítanak, melyben a roma gyermekeket nem érik hátrányos megkülönböztetések. Összhangban Erdős megállapításaival, a szülők számára a jó óvodapedagógus legfontosabb attribútumai az empatikus hozzáállás, a következetes kommunikáció és a befogadó nevelési gyakorlat (Erdős, 2015).

A hipotézisek vizsgálata

1) Az óvodába járó gyerekek szülei megbíznak a pedagógusban. A gyergyószéki esettanulmány empirikus adatai e felvetést alátámasztották: az interjúalany hangsúlyozta az óvodai környezet biztonságosságát, valamint elégedettségét a pedagógusok munkájával kapcsolatban.
2) A magasabban iskolázott szülők gyerekei rendszeresebben járnak óvodába. A gyergyószéki empirikus eset ugyanakkor ezt csak részben támasztja: az interjúalany édesapa nyolc osztályt végzett, mégis elkötelezett a gyermekének rendszeres óvodáztatása mellett. Ez a szülői attitűd azt jelzi, hogy az oktatási intézmény szerepének tudatos felismerése függetleníthető a formális iskolázottság mértékétől. Ez az eredmény árnyalja a korábbi kutatások megállapításait, és rámutat arra, hogy az alacsony végzettség önmagában nem determinálja a nevelési részvételt, amennyiben a szülő értékeli az intézményes nevelés jelentőségét.
3) A roma szülők döntő többsége fontosnak tartja az óvodát. A felvetést a gyergyószéki esettanulmány teljes mértékben alátámasztja. Az interjúalany egyértelmű oktatási célokat fogalmazott meg, kiemelve, hogy lánya számára „megfelelő alapokat" kíván biztosítani, különös tekintettel az alapkészségek (pl. olvasás) elsajátítására. A szülői tudatosság, amely a korai nevelés fontosságának felismerésében nyilvánul meg, közvetlen kapcsolatban áll a gyermek rendszeres intézményi jelenlétével.
4) A szegénység, illetve az előzetes intézményi tapasztalat hiánya akadályozza az óvodalátogatást. A gyergyószéki interjúk adatai alátámasztják ezt a hipotézist. A családok körében egyaránt jelen van a strukturális szegénység (sokgyermekes, munkanélküli háztartások), az intézményi bizalom hiánya, illetve az óvodai szocializációs előzmények teljes hiánya, amelyek együttesen gátolják a gyermekek rendszeres óvodai részvételét. Az óvodapedagógus elmondása szerint több gyermeket csak „formálisan" íratnak be az intézménybe, míg tényleges jelenlétük elmarad a fent említett akadályozó tényezők miatt. Így a hipotézisben szereplő összefüggések a gyergyószéki esetben empirikusan is alátámasztást nyernek.
5) A szülők elsősorban a kedvességet és a nyitottságot tartják fontosnak az óvodapedagógusokban. A gyergyószéki esettanulmány alátámasztotta ezt: az interjúalany szerint az óvónő befogadó és együttműködő nevelési attitűdje hozzájárult a szülői bizalom kiépüléséhez. Az édesapa többször is kifejezte elégedettségét az óvodapedagógus személyével kapcsolatban. Ez a pozitív pedagógusi magatartás elősegítette a szülői elköteleződést és a gyermek rendszeres óvodai jelenlétét.

CC BY

esély
www.esely.org

Összegzés

A gyergyószéki interjúk alapján megállapítható, hogy az előzetesen megfogalmazott hipotézisek többsége empirikusan is alátámasztást nyert. A bizalom és az óvodapedagógusi attitűd kiemelt jelentőségű tényezőként járul hozzá a roma gyermekek rendszeres óvodai részvételéhez. Ugyanakkor a szülők alacsony iskolázottsága nem bizonyult önmagában meghatározó akadálynak, amennyiben az érintett szülő tudatosan felismeri az intézményes nevelés jelentőségét.

ÓVODAI RÉSZVÉTEL A CSÍKSZÉK ZÓNÁJÁBAN ÉLŐ ROMA GYERMEKEK KÖRÉBEN – ESETTANULMÁNY A PEDAGÓGUSI INTERJÚ ALAPJÁN

Csíkszéken a beíratott roma gyerekek részvétele viszonylag magas, napi szinten a beírattak 80–90%-a jelen van az óvodában, és a tanítók jó eredménynek tekintik, hogy „nincs szignifikáns lemorzsolódás" (pl. egy csoportban 18 beíratottból általában 15–16, azaz 83–89% van bent).

A vizsgálat során három csíkszéki óvodapedagógussal készített interjú elemzésére támaszkodunk; a szülők közül többen külföldi munkavállalás miatt nem voltak elérhetők az adatfelvétel időszakában. Az interjúk kvalitatív feldolgozása az Atlas.ti szoftver segítségével történt, a kódolás során olyan dimenziókat vizsgáltunk, mint az infrastruktúra, ösztönző mechanizmusok, jelenlét-szabályozás, mediátori szerep, valamint további releváns tényezők.

A csíkszéki pedagógusok beszámolói szerint a roma családok óvodai részvételében meghatározó szerepet játszanak az intézmény által biztosított külső ösztönzők, valamint a pedagógusok befogadó attitűdje. Kiemelt jelentőségűnek bizonyult a napi szintű anyagi ösztönző, amelynek következtében „a szülők tudatosan küldik a gyermeket, mert tudják, hogy kapnak… minden napra tíz lej pluszpénzt". Ezt a motivációs tényezőt az óvoda következetes jelenlét-szabályozási gyakorlata egészíti ki: a pedagógusok kizárólag rövid ideig tartó, igazolt hiányzásokat fogadnak el, míg a tartós távolmaradások esetében szigorúan felhívják a szülők figyelmét a szabályok betartására. Ennek eredményeként a vizsgált csoportban 80–90%-os részvételi arány alakult ki, amely különösen figyelemre méltó egy hátrányos helyzetű, szegregált közegben.

A pedagógusok hangsúlyozták az empátia és az inkluzív hozzáállás jelentőségét is. Indokolt esetekben megengedően viszonyulnak a hiányzásokhoz, így a szabályok érvényesítése rugalmas és humánus módon valósul meg. Ez a gyakorlat összhangban van Pik Katalin álláspontjával, miszerint a roma gyermekek integrációja nem kizárólag anyagi és infrastrukturális tényezők függvénye, hanem a bizalmi tőke tudatos kiépítését is igényli az intézmények részéről (Pik, 2004). A pedagógusok tapasztalatai szerint a tanári empátia és személyes elköteleződés erősíti a szülőkkel kialakított bizalmi viszonyt, utóbbi pedig tovább növeli a gyermek rendszeres óvodalátogatásának valószínűségét. Összességében a vizsgált esetekben a helyi ösztönzőrendszer és a pedagógusok méltányos, inkluzív hozzáállása jelentette a részvételt támogató legfontosabb tényezőket.

A pedagógusok által jelzett legfőbb akadályt a családok kedvezőtlen anyagi és szociális helyzete képezte. Több esetben hiányzott a legalapvetőbb infrastrukturális feltétel is: például

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

az otthoni fűtés hiánya következtében a gyermekeket gyakran betegen is (a természetesen) fűtött óvodába küldték. Egy pedagógusi megfogalmazás szerint: „Télen is jöttek a gyermekek, de betegek voltak… minden este náluk hideg van." Ez a körülmény ugyan átmenetileg elősegítette a részvételt, azonban alapvetően a családok strukturális hiányosságaira világított rá. A pedagógusok tapasztalatai szerint a kapcsolódó költségek (ruházkodás, étkezés, közlekedés) kiszámíthatatlansága, valamint a munkaerőpiacról kirekesztettség tovább növeli a kimaradás kockázatát.

A szakirodalom egyértelműen alátámasztja a gazdasági és a társadalmi hátrányok jelentőségét: Havas kimutatta, hogy a hátrányos helyzetű gyermekek körében az óvodakezdés késedelme és a rendszeres hiányzások együttesen a szocializációs élmények beszűküléséhez és a későbbi iskolai kudarcok fokozott kockázatához vezetnek (Havas, 2004). A csíkszéki interjúk alapján tehát a mélyszegénység és az infrastrukturális hiányosságok (pl. a fűtés hiánya) jelentették a legnagyobb hátráltató tényezőt.

Szülő–pedagógus viszony és bizalom

Az interjúk tanúsága szerint a szülők és az óvodapedagógusok kapcsolata alapvetően pozitív jellegű. A pedagógusok kiemelték, hogy a bizalmi viszony kiépítéséhez nélkülözhetetlen a személyes, gyermekközpontú kommunikáció és a folyamatos kapcsolattartás. Az empatikus pedagógusi hozzáállás hozzájárul a bizalom erősödéséhez. Szabó megállapításai szerint az intézmény és a család közötti egyenrangú, kölcsönös tiszteleten alapuló párbeszéd a tartós részvétel alapfeltétele (Szabó, 2015). Hangsúlyozza továbbá, hogy a roma családok zárt közösségeibe fokozatosan kell bevezetni a külső szereplőket, előbb a gyermek megnyerésén, majd a szülők bevonásán keresztül, a csíkszéki pedagógusok gyakorlatában ez az elvárás érvényesül. Ez a jelenség összhangban áll Pik gondolataival is, miszerint a partneri párbeszéd elengedhetetlen az óvodai integrációhoz (Pik, 2004).

Szülői vélemény az óvodáról

Az adatfelvétel szülői interjúkat nem tartalmazott, így a szülők óvodával kapcsolatos véleménye csupán közvetetten, a pedagógusok interpretációján keresztül volt megismerhető. A tanárok szerint a szülők többsége elsődlegesen az intézmény anyagi juttatásait értékeli, míg a nevelési funkciók tudatos fontossága kevésbé számottevő. Arról, hogy a szülők mennyiben tekintik az óvodát gyermekük fejlődése szempontjából nélkülözhetetlennek, nincs közvetlen adatunk, így ez a kérdés Csíkszék zónában empirikusan nem vizsgálható. A korábbi szakirodalom (pl. Szabó-Tóth) ugyanakkor rámutat, hogy az intézményi tudatosság hiánya csökkentheti a szülői részvételt, bár e tény a csíkszéki esetben nem került alátámasztásra.

A családi körülmények hatása

A pedagógusi beszámolók alapján a családi életkörülmények jelentős mértékben befolyásolják az óvodai részvételt. A lakhatási viszonyok hiányosságai – például a fűtés hiánya – gyakran kényszerítik a szülőket arra, hogy gyermekeiket betegen is a fűtött és felügyeletet nyújtó óvo-

CC BY

dába küldjék. Bár ez rövid távon fenntartja a részvételt, egészségügyi kockázatokat is magában hordoz. A pedagógusok empatikus attitűdje hozzájárul ahhoz, hogy a családi nehézségek kezelhetővé váljanak, és a hiányzásokat rugalmasan interpretálják.

A jó pedagógus jellemzői

A pedagógusi interjúk tanúsága szerint a jó óvodapedagógus jellemzői a rugalmasság, empátia és következetesség együttes jelenlétében ragadhatók meg. A pedagógusok rugalmasan alkalmazzák a szabályokat, ugyanakkor konzekvensen érvényesítik az intézményi elvárásokat. Az empatikus magatartás, a kulturális érzékenység és a hitelesség szintén alapvető feltételeknek bizonyulnak. A pedagógus közvetítő szerepet tölt be: először a gyermekkel alakít ki bizalmat, majd ezen keresztül épít kapcsolatot a szülőkkel (Szabó, 2015). A „ha beíratta, legyen is itt" elv alkalmazása jól példázza a következetes, ugyanakkor empatikus tanári gyakorlatot. A szakirodalom szerint is az inkluzív pedagógiai gyakorlat feltétele a nyitott, érzékeny és rugalmas tanári attitűd (Pik, 2004).

A kutatási hipotézisek vizsgálata

1) Az óvodába járó gyerekek szülei megbíznak a pedagógusban. Az interjú alapján ezt a hipotézist részben sikerült alátámasztani. A pedagógusok empatikus és következetes magatartása bizalmi alapot teremtett a szülők számára, utóbbi pedig elősegítette a rendszeres részvételt.
2) A magasabban iskolázott szülők gyerekei rendszeresebben járnak óvodába. Közvetlen adat hiányában ez a hipotézis nem megítélhető.
3) A roma szülők döntő többsége fontosnak tartja az óvodát. A szülői attitűdökre vonatkozó empirikus adatok hiányában a hipotézis nem megítélhető.
4) A szegénység, illetve az előzetes intézményi tapasztalat hiánya akadályozza az óvodalátogatást. Ez a feltételezést a csíkszéki zónában tapasztaltak teljes mértékben alátámasztják. A családi anyagi és infrastrukturális hiányosságok alapvetően korlátozták a részvételt.
5) A szülők elsősorban a kedvességet és a nyitottságot tartják fontosnak az óvodapedagógusokban. A pedagógusok professzionális, empatikus és következetes magatartása közvetlenül támogatta a rendszeres részvételt.

Összegzés

A csíkszéki pedagógusi interjúk alapján megállapítható, hogy a roma gyermekek óvodai részvételét komplex, egymással összefonódó tényezők befolyásolják. A pozitív ösztönző mechanizmusok és a pedagógusok inkluzív attitűdje jelentős motiváló tényezőként volt jelen, míg a családok kedvezőtlen anyagi helyzete és infrastrukturális hiányai gátló tényezőként működtek. Az elemzett hipotézisek közül kettő (a szülő–pedagógus bizalmi kapcsolat szerepe, valamint a pedagógus attitűdjének meghatározó jelentősége) empirikusan alátámasztást nyert, míg a szülői iskolázottságra és attitűdökre vonatkozó feltevések további vizsgálatot igényelnek.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

A szakirodalmi hivatkozások tükrében (Szabó, 2015; Pik, 2004; Havas, 2004; Fejes–Tóth–Szabó, 2020) megállapítható, hogy a tartós óvodai részvétel előmozdítása olyan átfogó stratégiát igényel, amely egyszerre fókuszál a családi és az intézményi dimenziókra. Az empatikus pedagógus–szülő párbeszéd, a megfelelő ösztönzők alkalmazása, valamint a szociális hátrányok mérséklése nélkülözhetetlen a roma gyermekek sikeres intézményi integrációjához.

INTÉZMÉNYI LÁTOGATOTTSÁG HARGITA MEGYÉBEN – MEGYEI SZINTŰ, ÖSSZESÍTŐ JELLEGŰ ESETTANULMÁNY

A Hargita megyei roma közösségek óvodai részvételének vizsgálata különösen fontos abból a szempontból, hogy betekintést nyújt a hátrányos helyzetű csoportok oktatási integrációjának akadályaiba, ugyanakkor annak lehetőségeibe is. Az esettanulmányok eredményei nem csupán a helyi sajátosságokat tárják fel, hanem szélesebb társadalmi és szakpolitikai összefüggésekre is rávilágítanak.

A Hargita megyei esettanulmányok alapján a legfontosabb ösztönző tényező a roma családok körében a gyermekek jövőjébe vetett hit, valamint az intézmény iránti bizalom volt. Minden vizsgált térségben a szülők hangsúlyozták, hogy „a tanulás fontos, ez az egyetlen út a jobb élethez", ami azt jelzi, hogy jövőorientált attitűdjük alapvetően motiválja őket. Pozitív tényezőként jelent meg továbbá a pedagógusok empatikus, előítélet-mentes hozzáállása. Egyik szülő így fogalmazott: „a mostani óvónők rendesek... egyformán bánnak velük", ami hozzájárult a szülői bizalom erősödéséhez. Összességében elmondható, hogy a pedagógusi nyitottság és a szülői elkötelezettség kölcsönösen növeli a részvételi hajlandóságot, amit a szakirodalom is megerősít (Pik 2001; Havas 2004).

A legjelentősebb akadály minden vizsgált zónában a mélyszegénység és az ahhoz kapcsolódó anyagi bizonytalanság volt. Az instabil jövedelmek (idénymunka, alkalmi foglalkoztatás), valamint a közlekedés és a ruházkodás költségeinek kiszámíthatatlansága gyakran ellehetetlenítette a rendszeres óvodába járást. Számos térségben gondot okozott továbbá a hiányos infrastruktúra (például fűtés vagy vízellátás hiánya), illetve az egészségügyi problémák miatti hiányzások. Egyes közösségekben a tradicionális attitűdök („minek viszed, jobb neki otthon") és a szülők tájékozatlansága is visszatartó tényezőként jelentkezett. Összességében a hátrányos szocioökonómiai helyzet és a társadalmi környezet komplex együttese jelentette a részvétel fő akadályát.

Szülő–óvoda viszony és bizalom

A megyében történetileg bizalmi deficit volt tapasztalható a roma családok és az óvodai intézmények között, amelyet a korábbi diszkriminatív élmények erősítettek. Az utóbbi években azonban pozitív irányú változás kezdődött el: a pedagógusok befogadó, egyenlő bánásmódot tükröző magatartása fokozatosan elősegítette a bizalom helyreállítását. A legtöbb esettanulmány kifejezetten partneri, bizalmi viszonyt azonosított a családok és az intézmények között, ami ellentmond a szakirodalomban gyakran leírt bizalmi deficitnek (Pik 2004). A pedagógusba vetett bizalom és a rendszeres óvodalátogatás egymást kölcsönösen erősítő tényezőkként jelentek meg.

CC BY

esély
www.esely.org

A szülők iskolázottsága

A vizsgált közösségekben a szülők többsége alacsony iskolai végzettségű. A magasabb iskolázottság ugyan általában együtt járt a gyermekek korábbi és rendszeresebb óvodai beíratásával, de a gyergyószéki esettanulmány rávilágított, hogy még alacsony végzettségű szülők is mutathatnak nagyfokú elköteleződést, amennyiben erős bennük a nevelési motiváció. Ez arra utal, hogy az intézményi részvétel nem determinált kizárólag a formális végzettség által, hanem a szülői tudatosság is kompenzáló tényező lehet. Ezt Fejes és munkatársai (2020) is alátámasztják.

Szülői attitűd

Az interjúk tanúsága szerint a Hargita megyei roma családok jelentős része tudatosan értékeli az óvodai nevelés szerepét. Számos szülő hangsúlyozta, hogy az óvoda „megfelelő oktatást" nyújt, és biztosítja a későbbi iskolai előrehaladáshoz szükséges alapkészségeket. A tudatos szülői attitűd közvetlenül elősegítette a rendszeres óvodai részvételt. Ugyanakkor megjelentek olyan szülők is, akik közömbösen viszonyultak, vagy kevés információval rendelkeztek az óvodai nevelés jelentőségéről, ez pedig kihatott gyermekeik óvodai részvételére is.

Családi körülmények

A gazdasági és lakhatási feltételek minden térségben meghatározó tényezőnek bizonyultak. A többgyermekes, munkanélküli, szezonálisan ingázó szülők, illetve a zsúfolt telepi körülmények egyértelműen csökkentették a rendszeres óvodába járás mértékét. Pozitív példát jelentettek azok a családok, amelyek tudatosan javítottak lakhatási körülményeiken, például jobb feltételeket kínáló otthonba költöztek. Összességében azonban a mélyszegénység, a bizonytalan jövedelem és az intézményekkel szembeni korábbi bizalmatlanság együttesen jelentették a legfőbb akadályt.

Az óvodapedagógusokkal kapcsolatos elvárások

A roma szülők által megfogalmazott „jó óvónő" jellemzői egyértelműek voltak: empátia, türelem, előítélet-mentesség, valamint szeretetteljes és méltányos bánásmód. A bemutatott pedagógusi attitűd növeli a családok biztonságérzetét és elköteleződését, ahogy azt a szakirodalom (Havas 2004; Erdős 2015) is alátámasztja. A vizsgált térségekben egyértelműen a pozitív pedagógusi szerepfelfogás került előtérbe, amely hosszú távon az integrációt és a teljes körű beóvodázást támogatja.

A kutatási hipotézisek teljesülése Hargita megye szintjén

A Hargita megyei esettanulmányok közös mintázatai alapján a kutatási hipotézisek többségét sikerült alátámasztani, egyedül a második hipotézis nem nyert teljes alátámasztást. Az első

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély
www.esely.org

hipotézist – miszerint az óvodába járó gyermekek szülei megbíznak a pedagógusban – minden zóna adatai alátámasztották. A második hipotézist – amely szerint a magasabb iskolázottságú szülők gyermekei gyakrabban járnak óvodába – csupán részben sikerült alátámasztani, hiszen bár általánosságban érvényesült, több esetben az alacsony végzettségű szülők is erőteljes elköteleződést mutattak. A harmadik hipotézist – amely szerint a rendszeresen óvodába járó gyermekek szülei értékelik az óvodát – teljes mértékben sikerült alátámasztani. A negyedik hipotézis – a szegénység és a bizalmatlanság akadályozó szerepe – szintén minden esetben alátámasztásra került. Végül az ötödik hipotézis is beigazolódott: a pedagógusok empatikus hozzáállása és nyitottsága kimutathatóan elősegítette a bizalom kialakulását és a rendszeres részvételt.

Korrelációk a szakirodalmi háttérrel

A Hargita megyei eredmények számos ponton összhangban állnak a releváns szakirodalom megállapításaival. Pik Katalin (2001, 2004) hangsúlyozta a pedagógusok befogadó attitűdjének és a szülőkkel folytatott párbeszédnek a jelentőségét, amit az esettanulmányok is alátámasztottak. Havas Gábor (2004) kiemelte a kedvezőtlen gazdasági körülmények óvodakezdést hátráltató szerepét, amelyet a Hargita megyei adatok is megerősítettek. Vass István (2002) a pedagógus–szülő kapcsolat minőségét hangsúlyozta, amely a bizalmi viszony javulásában szintén tetten érhető. Fejes–Tóth–Szabó (2020) eredményei alapján a magasabb végzettség előnyt jelent, ugyanakkor a Hargita megyei tapasztalatok arra világítanak rá, hogy a szülői elköteleződés kompenzálhatja az alacsony iskolázottságot. Összességében a Hargita megyei vizsgálatok alátámasztják a szakirodalomban hangsúlyozott tényezőket, ugyanakkor rávilágítanak arra is, hogy kedvező intézményi gyakorlatokkal a strukturális hátrányok mérsékelhetők.

ÖSSZEGZŐ KÖVETKEZTETÉSEK

A Hargita megyei esettanulmányok egyértelműen rámutatnak arra, hogy a roma gyermekek óvodai részvételét elsősorban a pedagógusok befogadó attitűdje és a szülők motivációja határozza meg. A pedagógusok pozitív és empatikus hozzáállása erősíti a bizalmat és elősegíti a rendszeres részvételt, ezért a pedagógusképzés során érdemes külön hangsúlyt fektetni az empatikus kommunikációra és a szociálisan érzékeny attitűd formálására. Ugyanakkor a mélyszegénység, a bizonytalan jövedelem és a hiányos lakhatási körülmények alapvető akadályát jelentik az intézményi részvételnek. A kutatási hipotézisek bizonyítása arra enged következtetni, hogy a jövőbeli szakpolitikai intézkedéseknek kiemelten kell kezelniük a családok anyagi támogatását (például ingyenes étkeztetés, célzott juttatások), valamint a bizalomépítő programokat. A vizsgálatok eredményei összhangban állnak a szakirodalom főbb megállapításaival (Pik 2004; Vass 2002; Havas 2004; Khalfaoui és mtsai. 2020), ugyanakkor hangsúlyozzák a pedagógus–szülő partneri kapcsolat és a gazdasági támogatás együttes fejlesztésének szükségességét. A jövőbeli intézkedéseknek tehát a bizalomépítésre, a támogató ösztönzők bevezetésére és a helyi jó gyakorlatok széles körű elterjesztésére kell összpontosítaniuk, ezáltal elősegítve a hátrányos helyzetű gyermekek hosszú távú iskolai sikerességét.

CC BY

esély
www.esely.org

KONKLÚZIÓ

A kutatás empirikus eredményei alapján megállapítható, hogy Hargita megyében a roma származású óvodáskorú gyermekek óvodai intézményi látogatottságát elsődlegesen a pedagógus személyisége, valamint a családi szocioökonómiai háttér determinálja. Az adatelemzés során a pozitív prediktorok közül kiemelkedett az óvodapedagógus karizmatikus és elkötelezett attitűdje, amely jelentős mértékben elősegítette a gyermekek intézményi integrációját. Ezzel szemben a részvételt hátráltató tényezők között az anyagi depriváció, a szülői nevelési tapasztalatok hiánya, az oktatási intézményekkel szembeni bizalmatlanság, valamint a szuboptimális otthoni környezet voltak dominánsak.

Kutatási eredményeink rámutattak arra, hogy a pedagógusok nyitottsága, kulturális érzékenysége és kooperatív attitűdje kulcsfontosságú az inkluzív óvodai gyakorlatok kialakításában. Az intézményi befogadás hatékonyságát jelentősen növeli, ha a pedagógusok reflektíven viszonyulnak a roma gyermekek kulturális identitásához, és a nevelési folyamat során figyelembe veszik a roma közösségek speciális társadalmi helyzetét. Ez a tudatosság elősegíti a gyermekek szociális beágyazottságát és bizalmi kötődéseinek kialakulását.

Christos Partenis az új oktatási stratégiák és a szintetizáló jellegű pedagógiai gondolkodás fontosságát hangsúlyozza:„A konstruktivizmus elvei lehetővé teszik számunkra, hogy új tanítási stratégiákat alakítsunk ki, valamint ötvözzük és hasznosítsuk a tanítás elméleteit, módszereit és eszközeit.” (Parthenis, 2014, 10.)

Az idézett megállapítás a konstruktivizmus pedagógiai paradigmájának egyik lényeges aspektusát emeli ki, nevezetesen annak a képességét, hogy a tanítás és tanulás folyamatát dinamikusan, a meglévő tudásra és a tanulói tapasztalatokra építve formálja. A konstruktivista szemlélet nem pusztán egy meghatározott módszertani keret, hanem egy olyan elméleti megközelítés, amely a tanulást aktív, jelentésalkotó tevékenységként értelmezi. Ezen gondolkodásmód szerint a tanár nem a tudás egyszerű közvetítője, hanem a tanulási környezet tudatos tervezője és facilitátora, aki képes integrálni különböző didaktikai elméleteket, módszereket és technológiákat a tanulói szükségleteknek megfelelően.

A szerző arra is rámutat, hogy a konstruktivista elvek alkalmazása nemcsak új tanítási stratégiák kialakítását teszi lehetővé, hanem a pedagógiai gyakorlat interdiszciplináris gazdagítását is elősegíti. Ez különösen releváns a 21. századi oktatásban, ahol a komplex problémák megértése és kezelése a különböző tudásterületek közötti kapcsolatok felismerését igényli. A tanítási elméletek és módszerek ötvözése így nem csupán módszertani sokszínűséget eredményez, hanem hozzájárul a kritikai gondolkodás, a reflektív és az élethosszig tartó tanulás kompetenciáinak fejlesztéséhez is.

Az újszerű, modern, adaptív pedagógiai megközelítések tehát elengedhetetlenek a roma gyermekek hatékony oktatása érdekében. Az Európai Unió által képviselt oktatási irányelvek egyértelműen az inkluzív oktatás támogatása mellett vannak. Az uniós források így bőséges lehetőséget kínálnak a meglévő bevált gyakorlatok összekapcsolására, megismétlésére és fenntartására, valamint új kezdeményezések kidolgozására. A foglalkoztatás és a fiatalok fejlődésének elősegítése e programok kiemelt prioritásai közé tartozik (Stateva, Stock, Junge és Serrano, 2018).

Az idézett szövegrész az Európai Unió kohéziós és strukturális alapjainak felhasználási logikáját érinti, különös tekintettel a társadalmi befogadás és a munkaerőpiaci integráció előmoz-

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

dítására. A szerzők hangsúlyozzák, hogy az uniós finanszírozási mechanizmusok nem csupán forrásbiztosító szerepet töltenek be, hanem stratégiai eszközként szolgálnak a meglévő bevált jó gyakorlatok skálázhatóságának, adaptálhatóságának és fenntarthatóságának elősegítésében. A „link, replicate and sustain" hármas koncepciója arra utal, hogy az EU-támogatások nem izolált projektek létrehozására, hanem a már igazoltan hatékony modellek hálózatosítására és hosszú távú beágyazására irányulnak.

A prioritások között kiemelt szerepet kap a foglalkoztatás bővítése és a fiatalok fejlődésének támogatása. Ez nem csupán gazdasági, hanem társadalmi kohéziós szempontból is releváns, hiszen a munkaerőpiaci részvétel növelése és a humán tőke fejlesztése egyaránt hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek mérsékléséhez. Az idézett megállapítás implicit módon az integrált fejlesztéspolitikai megközelítést képviseli, amely a gazdasági növekedési célokat és a társadalmi befogadást egymást erősítő tényezőkként értelmezi.

Ennek a szemléletnek különösen nagy jelentősége van a marginalizált csoportok, így például a roma közösségek munkaerőpiaci és társadalmi integrációja szempontjából, mivel az uniós források lehetőséget kínálnak a strukturális hátrányok kezelésére, az oktatási és képzési esélyek javítására, valamint az intergenerációs kirekesztés csökkentésére.

Jelen empirikus kutatás pedig arra is rávilágít, hogy a szegénység által determinált életkörülmények gyakran ellehetetlenítik az óvodai részvételt (például megfelelő ruházat, tanszerek hiánya), továbbá a szülők és az intézmények közötti kommunikációs deficitek tovább súlyosbítják az inkluziót gátló mechanizmusokat. Ez a megállapítás egybevág Óhidy tanulmányának konklúziójával. A legfontosabb hátráltató tényezőként a legtöbben a szegénységet, valamint a családdal való konfliktusokat nevezték meg (négy-négy említés). Második helyen az iskolai diszkrimináció állt (három említés), főként az iskolatársak által (háromból két említés) (Óhidy, 2016).

Óhidy Andrea idézett megállapítása egy kvalitatív kutatás eredményeire támaszkodva azonosítja a roma nők iskolai előmenetelét hátráltató legfontosabb tényezőket, amelyek között kiemelt helyen szerepel a szegénység és a családi konfliktusok jelenléte. A vizsgálat második leggyakrabban említett gátló tényezője az iskolai diszkrimináció, különösen a kortárs csoportok részéről. Az eredmények arra utalnak, hogy a strukturális hátrányok (például anyagi nehézségek) és a társas környezetből fakadó pszichoszociális nyomások együttesen akadályozzák a roma nők sikeres iskolai pályafutását.

Ez a következtetés összhangban áll a jelen kutatás során feltárt eredményekkel, hiszen az interjúalanyok szintén a szegénység determináló szerepét hangsúlyozták az oktatási inklúzió akadályozásában. A két kutatás párhuzama egyértelmű: mindkét esetben a gazdasági erőforrások hiánya – például a megfelelő ruházat és tanszerek beszerzésének ellehetetlenülése – nemcsak az óvodai és iskolai részvételt gátolja, hanem közvetve a társadalmi kirekesztés mechanizmusait is erősíti.

Bár a román oktatáspolitikai keret 2002 óta tiltja a roma gyermekek szegregációját, a jogszabályi keretek nem adják meg a kellő normatív egyértelműséget (pl. felzárkóztató osztályok esete), így a gyakorlatban továbbra is fennmaradnak az elkülönítő gyakorlatok és a többségi társadalommal szembeni bizalmatlanság.

A kutatás gyakorlati relevanciája abban is tetten érhető, hogy kiemeli a családi támogatási rendszerek és a pedagógusképzés célzott fejlesztésének fontosságát. A nemzetközi jó gyakorlatok – például a szlovákiai „Škola dokorán" program – demonstrálják, hogy a szülői szerep

CC BY

megerősítése (különösen az apák aktív bevonása) és az érzelmi biztonságot nyújtó családi környezet pozitívan korrelál a gyermekek iskolai sikerességével és hosszú távú társadalmi integrációjával.

Az inkluzív pedagógusképzés területén szükségesnek mutatkozik olyan szakmai továbbképzések rendszeresítése, amelyek felkészítik a pedagógusokat a multikulturális és heterogén tanulócsoportok differenciált kezelésére. Az uniós programok (pl. Erasmus+) keretében elérhető továbbképzések és kompetenciafejlesztő modulok különösen jelentősek a hátrányos helyzetű régiókban dolgozó szakemberek számára.

Jelen kutatás tehát megerősíti: a roma gyermekek óvodai részvételét komplex és egymással interakcióban álló szociális, kulturális, intézményi és oktatáspolitikai tényezők formálják.

Az eredmények gyakorlati implikációja abban rejlik, hogy hozzájárulhatnak a célzott beavatkozási stratégiák megalkotásához, amelyek helyi viszonyokra reflektáló, közösségközpontú megközelítések alkalmazásával képesek előmozdítani a valódi társadalmi befogadást és esélyegyenlőséget. Az intézményi látogatottság a kutatási eredmények alapján szorosan összefügg a méltányos oktatás koncepciójával, a társadalmi kontextussal, a szegregáció, az integráció és az inklúzió fogalmaival.

> *„Az iskolák olyan tereket képeznek, amelyekben a tanítás és a tanulás napi gyakorlata a társadalmi különbségeket is érinti, és így a diákokat és szüleiket az elfogadható és elfogadhatatlan társadalmi klasszifikációk módjairól is orientálják. A tanterv, az értékelés, a pedagógiai eszközök és a gyermekek csoportosítása az osztályok között mind szerepet játszanak azokban a gyakorlatokban, amelyek az iskolai sokszínűséget alakítják." (Feischmidt és Szalai, 2011, 20.)*

A fenti kijelentés érvényessége a társadalmi reprodukció és a kulturális tőke elméleteinek (Bourdieu, 1977) mentén ragadható meg. Az iskola nem pusztán a tudásátadás színtere, hanem a társadalmi hierarchiák fenntartásának és legitimálásának egyik intézményes eszköze. A tanterv, az értékelési rendszerek és a csoportosítási gyakorlatok mind hordozzák a domináns társadalmi rétegek kulturális kódjait, amelyekhez a különböző társadalmi hátterű tanulók eltérő mértékben férnek hozzá.

Az értékelés és a tantárgyi presztízshierarchiák rendszerint a középosztályi nyelvi és kulturális normákat tükrözik, ezáltal a hátrányos helyzetű tanulók teljesítményét gyakran nem pusztán a kognitív képességeik, hanem a kulturális megfelelés mértéke is befolyásolja. A csoportok közötti szelekció (például tagozatok, szintfelosztás, felvételi rendszer) a társadalmi különbségek intézményes rögzítéséhez vezethet, hiszen a jobb erőforrásokkal rendelkező családok gyermekei jellemzően kedvezőbb tanulási környezetekbe kerülnek.

További kutatási dimenziók

Az elemzés alapján több potenciális kutatási irányvonal is azonosítható. Érdemes volna a jövőben longitudinális hatásvizsgálatokat végezni, hiszen a szakirodalom és a jelen kutatás is azt támasztja alá, hogy a hosszabb idejű, minőségi óvodai nevelés szignifikánsan pozitív hatást gyakorol az iskolai előmenetelre. Egy longitudinális designnal kivitelezett vizsgálat alkalmas lehet a korai intézményes nevelés hosszú távú oktatási és társadalmi hatásainak feltérképezé-

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

sére. Egy újabb kutatási témát szolgáltató dimenzió a digitális egyenlőtlenségek vizsgálata: részletes empirikus kutatás szükséges a roma családok digitáliseszköz-használati szokásainak és internetes elérhetőségének feltérképezésére. A pandémiás időszakban szerzett tapasztalatok alapján világossá vált, hogy a digitális infrastruktúrához való korlátozott hozzáférés tovább mélyíti az iskolázottságbeli különbségeket. A pszichoszociális tényezők és érzelmi biztonság: indokolt lenne a gyermekek pszichoszociális jólétének, valamint az óvodai szocializáció és érzelmi biztonság kapcsolatának vizsgálata. A pedagógus–gyermek reláció minősége, valamint a családokkal való együttműködés mértéke kulcsfontosságú az intézményi kötődés szempontjából. Szintén kivizsgálandó terület a roma édesapák döntéshozói szerepe. Kevéssé feltárt, de releváns kutatási irány a család férfi tagjai – különösen az apák – nevelési részvételének és gyermekük életére gyakorolt hatásának vizsgálata. A nemzetközi példák alapján az apafigura aktív részvétele pozitívan befolyásolhatja a gyermek intézményi jelenlétét és tanulási motivációját. Továbbá jelen kutatás mentén érdemes lenne regionális, komparatív elemzéseket végezni az ország egész területén. A tudományos munka kiterjesztése más romániai megyékre lehetőséget ad a regionális eltérések és strukturális hiányosságok kvantitatív és kvalitatív feltérképezésére. Az empirikus adatok alapján a roma lakosság koncentrációja korrelál az intézményi hozzáférés hiányával. Egy újabb fontos, feltárásra váró nézőpont a pedagógusképzés hatása az integrációalapú nevelésre: célszerű lenne elemezni, hogy a tanárképzési programok milyen hatással vannak az inkluzív nevelési gyakorlatra. A célzott, érzékenyítő és módszertani fejlesztések hatását a roma gyermekekkel végzett pedagógiai munkára mindenképpen érdemes volna tudományos eszközökkel is felmérni. És végül, de nem utolsósorban érdekfeszítő lenne egy médiavizsgálat-alapú diskurzus: fontos lenne kvalitatív diszkurzuselemzést végezni az intézményi, oktatáspolitikai és médiakommunikációs narratívák vizsgálatára, különös tekintettel arra, miként konstruálódik a roma gyermekek reprezentációja, és ezek milyen hatással vannak a társadalmi percepciókra.

E kutatás tehát arra mutat rá, hogy a hátrányos helyzetű roma gyermekek korai nevelésének sikeressége szempontjából nélkülözhetetlen a komplex, rendszerszintű és lokálisan adaptált intervenciók kidolgozása, amelyek strukturális és pedagógiai szinten is támogatják az inkluzív oktatási gyakorlatok kiterjesztését és megerősítését.

IRODALOM

Barabási, A. (2000). Székelyföldi cigányok társadalma. *Korunk*, 11 (6), 79–87.

Berényi, E. (2011). Hátránykompenzáció az oktatásban: lehetőségek és korlátok. *Új Pedagógiai Szemle*, 61 (4), 27–41.

Bourdieu, P. (1977). Cultural Reproduction and Social Reproduction. In J. Karabel & A. H. Halsey (Eds.), *Power and Ideology in Education* (487–511). New York: Oxford University Press.

Cace, S., Toader, R., & Vizireanu, A. (2013). *Roma children in Romania: Enrollment in kindergarten and barriers of access*. Bucharest: Editura Expert.

Dávid-Kacsó, Á. (2017). Az iskolázottság szerepe a roma közösségek társadalmi integrációjában. *Erdélyi Társadalom*, 15 (2), 41–55.

CC BY

Diósi, Á. (1988). *A magyar-romák együttélésének szociológiai kérdései*. Bukarest: Kriterion Könyvkiadó.

Erdős Imréné (2015). Roma család és az óvoda. In S. Pálfi (szerk.): *Roma gyermekek nevelése és segítése* (75–105.). Debrecen: Didakt Kiadó.

Feischmidt, M., & Szalai, J. (2011). A sokszínűség kihívásai az iskolai gyakorlatokban. *Európai Tükör*, 16(3), 87–96.

Fejes, J. B., & Józsa, K. (2017). Hátrányos helyzet és iskola: összefüggések, beavatkozási lehetőségek. *Iskolakultúra*, 27 (9), 3–16.

Fejes, J. B., Tóth, E., & Szabó, D. F. (2020). Az oktatási méltányosság és aktuális kérdései Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 181 (1), 68–78.

Forray, R. K. (1997). Túlélés vagy felzárkózás? *Educatio*, 6 (3), 453–459.

Forray, R. K., & Hegedűs, T. A. (2000). *Iskola és kisebbségek*. Budapest: Oktatáskutató Intézet.

Forray, R. K. (2010). Társadalmi egyenlőség vagy kulturális identitás? A cigány/roma oktatáspolitika dilemmái. *Képzés és Gyakorlat*, 8 (2), 3–22.

Havas, G. (2004). Halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek – és az óvoda. *Iskolakultúra*, 14 (4), 5–16.

Jakab, J. (2019). Roma oktatási helyzetkép egy vidéki térségben. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 21 (2), 113–126.

Jakab, J. (2022). „Nem tudom, hogyan lehet rájuk hatást gyakorolni…" Pedagógusok a roma tanulók oktatásáról. *Acta Medicinae et Sociologica*, 13 (35), 71–88.

Kende, A. (2005). Az oktatás mint társadalmi egyenlőtlenségeket újratermelő rendszer. *Esély*, 16 (1), 53–65.

Khalfaoui, A., García-Carrión, R., & Villardón-Gallego, L. (2020). Bridging the gap: engaging Roma and migrant families in early childhood education through trust-based relationships. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28 (5), 701–711.

Kiss, T., & Sólyom, A. (2023). *Hargita Megyei Romák Társadalmi Befogadásának Stratégiája 2022–2027*. Csíkszereda: Hargita Megyei Tanács.

Liskó, I. (2001). A hátrányos helyzetű tanulók iskolai teljesítményének bejóslói. *Új Pedagógiai Szemle*, 51 (4), 18–32.

Macura-Milovanović, S. (2013). Pre-primary education of Roma children in Serbia: Barriers and possibilities. *CEPS Journal*, 3 (2), 9–28.

Moisă, F., Rădoi, R., & Ungureanu, D. (2018). *Early childhood education and care in Romania*. București: Editura Alpha MDN.

Óhidy, A. (2016). A „roma közösségi kulturális tőke" szerepe roma és cigány nők sikeres iskolai pályafutásában – egy kvalitatív kutatás eredményei. *Magyar Pedagógia*, 116. 171–196.

Pál, J. (2021). A székely székek tisztikarának változásai a kiegyezéstől a székek felszámolásáig. *Erdélyi Múzeum*, 83 (1), 25–45.

Vol. 37. (2026) No. 1. | DOI 10.48007/esely.2026.1.1

CC BY

esély www.esely.org

Parthenis, Christos. "Education of Roma Children: Developing Intercultural Understanding and Training Skills for Teachers through Distance Learning and a Constructivist Teaching Model," n. d.

Pik, K. (2001). A cigány gyerekek és az óvoda esete – II.: Tiszatetény, ahol szeretnek óvodába járni. *Esély*, 12 (1), 47–69.

Pik, K. (2004). Romák és óvodák. *Kisebbségkutatás*, 13 (1), 107–120.

Pilarz, A. R., Lin, Y.-C., & Premo, E. M. (2024). Family engagement practices and children's attendance and early learning skills in a public pre-kindergarten program. *Children and Youth Services Review*, 163, 107794.

Szabó, R. (2015). Az óvodapedagógus és a roma családok bizalmi kapcsolata. In S. Pálfi (szerk.). *Roma gyermekek nevelése és segítése* (29–47.). Debrecen: Didakt Kiadó.

Szuhay, P. (2003). A cigány kultúra oktatásának kérdései. In F. Kállai (szerk.). *Roma integráció Magyarországon* (101–117.). Budapest: Új Mandátum.

Vass, I. (2002). A roma gyerekek nevelése Romániában. *Új Pedagógiai Szemle*, 52 (5), 42–48.

Zolnay, J. (2010). Esélyegyenlőség az oktatásban: illúzió vagy lehetőség? *Iskolakultúra*, 20 (1), 15–22.